

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
KOMUNIKĀCIJAS STUDIJU NODAĻA

**PENSIJU 2. UN 3. LĪMEŅA IZPRATNE
SABIEDRĪBĀ UN MEDIJOS
(2011. G. JANVĀRIS- 2012.G. MARTS)**

MAĢISTRA DARBS

Autore: **Gundega Gaitniece**

Studenta apliecības nr.: gg06009

Darba vadītājs: Asociēts profesors Dr. Phil. Jurgis Šķilters

RĪGA 2012

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēma ir „Pensiju 2. un 3. līmeņa izpratne sabiedrībā un medijos (2011. g. janvāris– 2012.g. marts)”. Pētījuma mērķis ir noskaidrot un salīdzināt mediju un sabiedrības izpratnes par pensiju 2. un 3. līmeni. Darba pamatā ir izvirzīta hipotēze, ka sabiedrībai trūkst informācijas par uzkrājošajiem pensiju līmeņiem, bet mediji nesniedz pilnvērtīgu izpratni par pensiju 2. un 3. līmeni. Darbā izmantotas A. A. Banduras un Dž. Roterā sociālās mācīšanās pieejas, kognitīvā disonanses teorija un kategorizācijas teorija, kuras ietvaros skatīta arī E. Rošas prototipu teorija. Pētījums ir veikts, izmantojot kontentanalīzi, anketēšanu un intervijas. Pētījuma rezultātā izvirzītā hipotēze ir tikai daļēji apstiprinājusies.

Atslēgvārdi: sociālā mācīšanās, kategorizācija, prototipi, kognitīvā disonanse, pensiju līmeņi

ANNOTATION

The issue of Master's thesis is „Understanding 2nd and 3rd pillar pension in society and media (2011th January – 2012th March)”. The aim is to establish and to compare media and public awareness of 2nd and 3rd pillar pension. Work is based on the hypothesis that the public lacks information on accumulating pillar pension, but the media does not provide valuable awareness of 2nd and 3rd pillar pension. The paper used social learning approach from A. A. Bandura and J. Rotter, cognitive dissonance theory and categorization theory, which includes prototype theory from E. Rosch. Research is made with content analysis, questionnaires and interviews. As a result the hypothesis is only partly confirmed.

Keywords: social learning, categorization, prototype, cognitive dissonance, pillar pension

SATURS

Apzīmējumu saraksts.....	1
Ievads.....	2
1. Sociālā mācīšanās.....	6
1.1. Novērojošā mācīšanās.....	8
1.2. Sociālās mācīšanās kognitīvā pieeja.....	12
1.2.1. Uzvedības potenciāls.....	13
1.2.2. Gaidas.....	13
1.2.3. Pastiprinājuma vērtība.....	15
1.2.4. Psiholoģiskā situācija.....	17
2. Kognitīvā disonanse.....	18
3. Kategorizācija.....	23
3.1. Klasiskā kategorizācijas teorija.....	25
3.2. Prototipu teorija.....	27
3.3. Bāzes līmenis.....	30
4. Pensiju sistēma Latvijā.....	32
4.1. Pensiju sistēmas 1. līmenis.....	32
4.2. Pensiju sistēmas 2. līmenis.....	33
4.3. Pensiju sistēmas 3. līmenis.....	35
5. Metodoloģija.....	38
5.1. Kvalitatīvā kontentanalīze.....	38
5.2. Anketēšana.....	43
5.3. Intervija.....	45
6. Interneta portālu rakstu kontentanalīzes rezultāti.....	47
6.1. Pensiju 2. līmenis medijos.....	49
6.2. Pensiju 3. līmenis medijos.....	51
7. Sabiedrības izpratne- anketēšanas rezultāti.....	53
7.1. Izpratne par 2. pensiju līmeni.....	57
7.2. Izpratne par 3. pensiju līmeni.....	62
8. Pensiju līmeņu izpratne privāto pensiju fondu skatījumā.....	68
Rezultāti.....	71
Secinājumi.....	73
Izmantotā literatūra un avoti.....	74

Pielikumi.....	78
1. pielikums. Iemaksu sadalījums starp 1. un 2. pensiju līmeni.....	79
2. pielikums. Kontentanalīzē analizētie raksti.....	80
3. pielikums. Kontentanalīzes tabula.....	87
4. pielikums. Anketa.....	90
5. pielikums. Intervija ar AS „Citadele atklātais pensiju fonds” Pārdošanas atbalsta vadītāju Kristīni Vilcāni.....	95
6. pielikums Intervija ar IPAS „DNB Asset Management” Valdes priekšsēdētāju, fondu pārvaldnieku Armandu Ločmeli.....	97
7. pielikums. Intervija ar AS „Swedbank” Investīciju produktu daļas produktu līnijas vadītāju Kristapu Kopštālu.....	99
8. pielikums. Intervija ar AS „SEB atklātais pensiju fonds” Klientu konsultanti Zani Pūgu.....	102

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

1. līmenis	Latvijas pensiju sistēmas 1. līmenis
2. līmenis	Latvijas pensiju sistēmas 2. līmenis
3. līmenis	Latvijas pensiju sistēmas 3. līmenis
AS	Akciju sabiedrība
Att.	attēls
Ls/ mēn.	Lati/ mēnesī
Nr. p.k.	numurs pēc kārtas
Skat.	skatīt
utt.	Un tā tālāk
VSAA	Valsts sociālā apdrošināšanas aģentūra

IEVADS

Šobrīd ļoti aktuāls jautājums ir par Latvijas valsts budžeta nepietiekamību valsts vecuma pensiju izmaksāšanai. 2011. gadā 480 tūkstoši iedzīvotāju saņēma vecuma pensijas, bet darba ņēmēju un pašnodarbināto personu skaits, kuras maksāja sociālās apdrošināšanas iemaksas, no kurām tiek nodrošinātas vecuma pensijas, bija 764 tūkstoši. Respektīvi, vienu pensijas saņēmēju uztur 1,3 legāli strādājošie iedzīvotāji.¹ Tiek prognozēts, kas Latvijā pēc 50 gadiem būs lielākais pensionāru īpatsvars Eiropas Savienībā, jo demogrāfiskā situācija Latvijā strauji pasliktinās, to ietekmē zemā dzimstība un iedzīvotāju straujā novecošana, kā arī augstais darbspējīgo emigrācijas līmenis.² Tieši šo iemeslu dēļ šobrīd tiek veiktas izmaiņas pensiju likumā, palielinot valsts pensijas vecumu no 62 uz 65 gadiem. Vecuma palielināšana ir iekļauta pakāpeniski.³ Tādēļ medijos arvien biežāk parādās aicinājumi veidot privātus uzkrājumus savām vecumdienām.

Latvijā ir trīs līmeņu pensiju sistēma. Pensiju 1. un 2. līmenis tiek veidots no personas sociālās apdrošināšanas iemaksām. 1. pensiju līmenī iemaksātie līdzekļi jau šobrīd tiek izmaksāti esošajiem pensionāriem. Bet 2. un 3. pensiju līmenis ir uzkrājumi. 2. pensiju līmeņa uzkrājums veidojas no sociālās apdrošināšanas iemaksām, kas tiek ieguldītas fondēto pensiju shēmā. Savukārt pensiju 3. līmenis ir privāts uzkrājums vecumdienām, kur iemaksas tiek veiktas pastāvīgi un brīvprātīgi.⁴

Maģistra darbā ir pētīta sabiedrības un mediju izpratne par 2. un 3. pensiju līmeni, ar izpratni saprotot visu zināšanu kopumu, kas piemīt pētāmajam objektam par konkrēto jautājumu. Respektīvi, tas ir asociāciju, zināšanu un arī priekšnojautu kopums par kādu parādību.

---

¹ Rozenfelde, L. (2011). Pensiju sistēma Latvijā. *Dzīvie šķirķļi*. Sk. 2012.g. 28.martā: <http://www.ir.lv/2011/9/12/pensiju-sistema-latvija>

² [B.a.]. (2012). Latvijā pēc 50 gadiem būs lielākais pensionāru īpatsvars ES. *Latvijā*. Sk. 2012. g. 28. aprīlī: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/380819-latvija_pec_50_gadiem_bus_lielakais_pensionaru_ipatsvars_es

³ [B.a.]. (2012). Prezidents atbalsta pensijas vecuma palielināšanu. *Viedokļi*. Sk. 2012. g. 28. aprīlī: http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/416297-prezidents_atbalsta_pensijas_vecuma_palielinasanu

⁴ Klementjevs, A. (2011). Procentus no pensijas – mantiniekiem! *Versijas*. Sk. 2012. g. 28. aprīlī: <http://www.delfi.lv/news/comment/comment/andrejs-klementjevs-procentus-no-pensijas-mantiniekiem.d?id=37938099>

Pētījuma mērķis ir noskaidrot un salīdzināt mediju, konkrētāk interneta ziņu portālu, un sabiedrības, konkrētāk – jauniešu, izpratnes par pensiju 2. un 3. līmeni. Maģistra darbam ir izvirzīta hipotēze, ka sabiedrībai trūkst informācijas par uzkrājošajiem pensiju līmeņiem, bet mediji nesniedz pilnvērtīgu izpratni par pensiju 2. un 3. līmeni. Maģistra darba uzdevumi ir:

- apgūt teorētisko literatūru par sociālo mācīšanos;
- izprast kognitīvo disonansi, kas var rasties nepareizas izpratnes rezultātā;
- aplūkot kategorizācijas teorijas, pievēršot uzmanību prototipu teorijai un bāzes līmenim, lai varētu spriest par sabiedrības un mediju izpratnes par pensiju līmeņiem līdzību;
- izpētīt Latvijas pensiju sistēmu,
- aprakstīt pētījumā izmantotās metodes;
- izpētīt medijos pausto izpratni par 2. un 3. pensiju līmeni atsevišķi;
- izpētīt sabiedrības izpratni par 2. un 3. pensiju līmeni atsevišķi;
- apkopot pensiju fondu pārstāvju kā ekspertu skatījumu par darbā aplūkoto jautājumu;
- salīdzināt izpratnes un izdarīt secinājumus;
- novērtēt pētījuma veiksmes un kļūdas, kā arī izveidot ieteikumus turpmākiem pensiju līmeņu tēmas pētījumiem.

Pētījuma objekti ir sabiedrība un mediji. Konkrētāk ir pētītas tieši jauniešu, kuri ir vecumā no 18 līdz 35 gadiem, zināšanas par 2. un 3. pensiju līmeni. Pētījumam tika izvēlēti jaunieši, jo viņiem vecumdienas ir vēl tālu, tātad vēl nav ļoti aktuālas, jo valsts pensija viņiem varētu būt pieejama ātrākais pēc 30 gadiem. Bet visi jaunieši jau ir divu pensiju līmeņu dalībnieki, jo ir dzimuši pēc 1971. gada 1. jūlija, kas nozīmē, ka, ja arī paši nav pieteikušies 2. pensiju līmenim, ir jau automātiski valsts fondētā pensiju līmeņa dalībnieki.⁵ Pensiju sistēmas pamatā ir uzskats, ka ilgākā laika posmā var vairāk sakrāt un iemaksātie līdzekļi var gūt lielāku peļņu, jo agrāk nopelnītie procenti, tos ieguldot, pelna klāt vēl procentus. Tādējādi arī veicot mazākas iemaksas ilgāku laika posmu ir iespēja sakrāt vairāk, nekā veicot mazākas iemaksas īsāku laika

---

⁵ [B.a.]. [B.g.]. 2. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā:
<http://www.manapensija.lv/21.php>

periodu. Tātad jo ātrāk jaunieši atliks sev iztikas līdzekļus vecumdienām, jo lielāka iespēja, ka viņiem būs finansiāli nodrošinātas vecumdienas. Taču, lai pilnvērtīgi izmantotu Latvijas pensiju sistēmu, ir jāizprot pensiju līmeņi un to funkcijas.

Kā otra pensiju līmeņu izpratnes puse ir aplūkota medijos pieejamā informācija par 2. un 3. pensiju līmeni. Maģistra darbā tika izmantotas publikācijas, kas bija ievietotas interneta portālos laika posmā no 2011. gada 1. janvāra līdz 2012. gada 31. martam. Tika izvēlēts šāds laika posms, jo 2011. gada sākumā aktīvi tika spriests par iespējamo sociālās apdrošināšanas iemaksu samazinājumu pensiju 2. līmenī 2012. gadā, no plānotajiem 4% samazinot iemaksas uz 2% no sociālās apdrošināšanas iemaksām. Aplūkotajā laika posmā bija arī aktuāls jautājums par pensijas sistēmas efektīvu funkcionēšanas iespēju arī nākotnē, kad nodokļu maksātāju demogrāfiskās situācijas dēļ būs, iespējams, mazāk, nekā pensionāru, tātad vairs nebūs līdzekļu valsts vecuma pensijām. Tādēļ aktuāls kļuva arī jautājums par privātu uzkrājumu veidošanu vecumdienām. Taču tieši 2011. gadu pensiju fondi noslēdza ar negatīvu ienesīgumu, respektīvi, uzkrājumi bija mazāki, nekā tajos iemaksātās summas. 2012. gada sākumā kļuva aktuāls arī jautājums par pensionēšanās vecuma paaugstināšanu no 62 gadiem uz 65 gadu vecumu. Pētījumā tika analizēti portālos tvnet.lv un delfi.lv ievietotie raksti iepriekš minētajā laika posmā, kuros bija minēti pensiju 2. un / vai 3. līmenis.

Tika izvēlēti ziņu portāli delfi.lv un tvnet.lv, jo tie ir visvairāk lietotie ziņu portāli Latvijā, balstoties uz starptautiskā interneta izpētes uzņēmuma „Gemius” veikto pētījumu.⁶ 2012. gada aprīļa mēnesī *delfi.lv* bija trešais populārākais interneta portāls, bet *tvnet.lv* – piektais. Tika izvēlēti interneta mediji, jo jauniešiem tieši internets ir galvenais informācijas avots.

Līdz šim vēl nav izstrādāti akadēmiski pētījumi par 2. un 3. pensiju līmeņu izpratni interneta ziņu portālu publikācijās un izpratni, kāda tā ir jauniešiem. Ir tikai privāto pensiju fondu un banku kopīgi veiktie pētījumi par sabiedrības attieksmi pret savām vecumdienām.

Pētījuma pamatā ir trīs teorijas: sociālās mācīšanās; kognitīvās disonanses un kategorizācijas. Sociālā mācīšanās ir aplūkota no divu autoru pieejām – A. A. Banduras novērojošā mācīšanās un Dž. B. Roterā kognitīvā pieeja. Šīs pieejas ir

---

⁶ Egle, L. (2012). Latvijas interneta portālu TOP 25 aprīlī. *Jaunumi*. Sk. 2012. 23. maijā: <http://www.gemius.lv/lv/jaunumi/2012-05-21/01>

apaprakstītas darba pirmajā nodaļā, skaidrojot, kā indivīdi iemācās konkrētas uzvedības un tās pielieto praksē, kā arī kā tiek iegūta jauna informācija. Teorijas ir aplūkotas saistībā ar pensiju 2. un 3. līmeni. Maģistra darba nākošajā nodaļā ir aplūkota kognitīvās disonanses teorija, kas nosaka, ka cilvēks vienmēr tiecas ar savu rīcību uz nepretrunīgumu, respektīvi, ja vēlas nodrošinātas vecumdienas, tad viņam ir jārīkojas atbilstoši savām zināšanām par veidiem, kā tādas nodrošināt. Maģistra darbā liela nozīme ir arī kategorizācijas teorijai. Lai salīdzinātu mediju un jauniešu izpratni par pensiju 2. un 3. līmeni, tās tiks aplūkotas arī no kategoriju skatu punkta, respektīvi, vai šie uzkrājumi tiek ievietoti vienās un tajās pašās kategorijās, vai tomēr tās ir atšķirīgas. Darba turpinājumā ir Latvijas pensiju sistēmas apraksts, lai būtu skaidra pensiju līmeņu būtība un to funkcijas. Lai veiktu pētījumu, tika izmantotas trīs pētniecības metodes, kas aprakstītas metodoloģijas daļā – kontentanalīze, portālu publikāciju analīzei un anketas atvērto jautājumu analīzei; anketēšana, lai noskaidrotu jauniešu izpratni par pensiju 2. un 3. līmeni; intervijas ar privāto pensiju fondu pārstāvjiem, kuri ir ieinteresēti, lai izpratne par viņu piedāvātajiem produktiem – pensiju 2. un 3. līmeni būtu pareiza. Darba turpinājumā ir aplūkotas atsevišķi mediju un jauniešu izpratnes par pensiju 2. un 3. līmeni, kā arī apkopots ekspertu viedoklis par maģistra darbā pētīto. Darba noslēgumā ir pētījuma rezultāti, kur ir apkopotas un salīdzinātas pensiju līmeņu izpratnes. Darbu noslēdz secinājumi par pētījuma gaitu un ieteikumiem turpmākai izpētei. Maģistra darba beigās ir pievienots izmantotās literatūras un avotu saraksts, kā arī pielikumi.

Kā jau iepriekš ir aprakstīts maģistra darbā vispirms ir aprakstīta teorijas daļa, kur pirmā aplūkotā teorija ir sociālās mācīšanās, kas seko nākošajā darba nodaļā.

1. SOCIĀLĀ MĀCĪŠANĀS

Vispirms maģistra darbā ir aplūkota sociālā mācīšanās. Tā kā mediji, ir viens no svarīgākajiem informācijas iegūšanas veidiem, tad ir būtiski saprast kā cilvēki vispār iemācās ne tikai lietot konkrētās lietas, izmantojot konkrētus rīcības modeļus, bet arī tās izprast. Šajā procesā ir iesaistītas četras puses: valdība, kura pieņem ar pensiju līmeņiem saistītus lēmumus; privātie pensiju fondi, kuri rīkojas ar pensiju līmeņu naudu, mediji, kuri šo informāciju nodod sabiedrībai un pati sabiedrība, kura izmanto pensiju līmeņus, tātad ir to mērķauditorija. Tieši šī apsvēruma dēļ ir būtiska sabiedrības izpratne par pensiju līmeņiem, respektīvi, vai ir saprotama pensiju līmeņu jēga un funkcijas. Sabiedrībai ir jāizprot pensiju līmeņu sistēma, lai varētu no tās gūt sev pēc iespējas lielāku labumu, respektīvi, finansiāli nodrošinātas vecumdienas. Tātad tikai veiksmīgas iemācīšanās rezultāts ir izglītota sabiedrība, kurai ir izpratne par pensiju sistēmu un savu dalību tajā.

Mācīšanās ir relatīvi ilgstoša izmaiņa domāšanas procesā vai uzvedībā.⁷ Taču šī definīcija ir pārāk vienkārša un neietver sevī vairākus citus aspektus. Pirmkārt, šeit mācīšanās neietver īslaicīgas un pārejošas izmaiņas uzvedībā, kas arī ir sastopamas. Otrkārt, tā neietver izmaiņas, kas notiek nobriešanas rezultātā, jo bērni daudzas lietas uztver un iemācās citādāk, nekā uz tām raugās pieauguši cilvēki. Treškārt, mācīšanās var izrietēt ne tikai no savas tiešās pieredzes, bet arī no aizstājošas pieredzes. Tātad var secināt, ka mācīšanās iekļauj stabilas, noturīgas izmaiņas uzvedībā, izrietot no pieredzes, kas iegūta tiešā vai aizstājošā interakcijā ar apkārtējo pasauli jeb vidi, kurā indivīds uzturas. Šādi definējot, mācīšanās ir pamata process cilvēku uzvedībā.⁸

Sociālās mācīšanās teorijas nosaka, ka indivīdi mācās sociālo uzvedību, novērojot citus un tos imitējot.⁹ Šīs teorijas pamatā ir iepriekšējā pieredze, jo jebkurā situācijā indivīds var iemācīties kādu noteiktu uzvedības formu, kas var kļūt par ieradumu. Tātad, ja konkrētā situācija atkārtosies, indivīds tieksies rīkoties tieši tāpat,

---

⁷ Bovee, C. L., Arens, W. F. (1994). *Contemporary advertising. 5th ed.* Burr Ridge; Boston; Sydney: Richard D. Irwin, Inc. 120 p.

⁸ Baron, R. A. (1989). *Psychology: the essential science.* Boston; London; Sydney; etc.: Allyn and Bacon. 137 p.

⁹ Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. (2005). *Social psychology. 5th ed.* Upper Saddle River: Pearson Education International. 404 p.

kā jau ir rīkojies.¹⁰ Sociālā mācīšanās raksturo procesus, kas atbildīgi par uzvedības ieguvumu vai tās sekām, un acīmredzamu darbību izraisīšanu, uzvedības saglabāšanos.¹¹

Nobela prēmijas laureāts Herberts Simons (*H. Simon*) apgalvo, ka indivīdi no citiem sabiedrības locekļiem mācās sociālās normas. Cilvēkiem, kuri visveiksmīgāk apgūst sociālās normas, ir lielākas izdzīvošanas priekšrocības. Respektīvi, viņi ir visātrāk apguvuši kā neapdraudēt savu dzīvību, piemēram, iemācoties, kas ir ēdams un kas ir indīgs. Tādējādi dabiskās atlases rezultātā spēja mācīties sociālās normas ir jau cilvēku ģenētikā noteikta.¹²

Katru reizi, kad indivīds reģistrē kādu jaunu uzvedību, tas ir papildu solis mācīšanās procesā. Tātad attiecīgā uzvedība tiek saglabāta pieredzē un, iespējams, kādreiz tiks izmantota. Daudzi psihologi uzskata, ka mācīšanās ir cilvēka uzvedības pamata process. Mācīšanās veido ieradumus un prasmes. Tā arī sekmē attieksmju, ticību, izvēļu, aizspriedumu, emociju un uzvešanās standartu attīstību. Tas viss kopā ietekmē indivīda iespējamus lēmumus.¹³

Tātad cilvēki savas uzvedības iemācās, tās nav iedzimtas, bet iegūtas no atbilstošiem modeļiem.¹⁴ Visbiežāk sociālās mācīšanās avoti jeb modeļi ir indivīda vecāki un masu mediji.¹⁵ Tātad potenciālo uzvedību konkrētā situācijā vistiešāk ietekmē tieši ģimene un mediji, no kā var secināt, ka, jo informētāka ir ģimene un informācijas bagātāki mediji par pensiju līmeņiem, jo informētāks un izglītotāks būs arī pats indivīds.

Tā kā mācīšanās efekti ir dažādi, ir sastopamas vairākas mācīšanās formas, tātad dažādas pieejas sociālās mācīšanās procesam. Šajā maģistra darbā konkrētāk ir aplūkotas divas pieejas mācīšanās procesam: novērojošā mācīšanās un sociālās mācīšanās kognitīvā pieeja.

---

¹⁰ Taylor, Sh. E., Peplau, L. A., Sears, P. O. (2000). *Social psychology. 10th ed.* Upper Saddle River: Prentice Hall. 6 p.

¹¹ Hogg, A. M., Vaughan, G. M. (2005). *Social psychology. 4th ed.* Harlow; London; New York; etc.: Pearson Prentice Hall. 453 p.

¹² Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. (2005). *Social psychology. 5th ed.* P. 359 – 360.

¹³ Bovee, C. L., Arens, W. F. (1994). *Contemporary advertising. 5th ed.* 120 p.

¹⁴ Hogg, A. M., Vaughan, G. M. (2005). *Social psychology. 4th ed.* 544 p.

¹⁵ Turpat. 175. lpp.

1.1. Novērojošā mācīšanās

Novērojošās (*observational*) mācīšanās viens no vadošajiem pārstāvjiem ir Alberts A. Bandura (*Albert A. Bandura*). Viņš savā mācīšanās teorijā uzsver arī citus pastiprinājuma veidus, ne tikai ārēju pastiprinājumu, kas ir svarīgākais daudzās sociālās mācīšanās pieejas.¹⁶ Cilvēki bieži mācās sociālās attieksmes un uzvedības, tieši vērojot citus cilvēkus, tos uztverot kā paraugus. Šajā mācīšanās veidā citi cilvēki ir ļoti svarīgs informācijas avots. Turklāt novērojošā mācīšanās var notikt arī bez jebkādas ārējas pastiprināšanas.¹⁷

Objekti, kurus indivīds izvēlas novērot un modelēt, var būt gan reālas personas, gan izdomāti tēli, pat ja to rīcība neatbilst reālai cilvēku uzvedībai. Ir trīs veidi, kā indivīdu var ietekmēt modelēšana. Pirmkārt, indivīds var novērot citus un tādējādi iegūt potenciālo uzvedības paraugu. Otrkārt, pati modelēšana var ietekmēt iepriekš iegūtos uzvedības piemērus, tos pastiprinot vai pavājinot. Treškārt, citu indivīdu rīcība var kļūt par sociālo pamudinājumu, kas stimulē līdzīgas uzvedības indivīda praksē, ar praksi saprotot ne tikai reālas situācijas, bet arī līdzdalību iztēlē.¹⁸

Indivīda vēlmi atkārtot kaut kur citur redzētu uzvedību, ietekmē viņa vecums, intelekts, uzvedības, kas piesaista viņu uzmanību, kā arī individuālās vēlmes, garastāvoklis, vērtības un pieredze. Tādēļ katram indivīdam noteiktas rīcības novērojuma ietekme var būt citādāka.¹⁹

Arī saistībā ar pensiju līmeņiem var tikt izmantota novērojošā mācīšanās, piemēram, ja indivīds ir novērojis, ka kāda cita persona, kas viņam ir svarīga, vai tiek uztverta kā autoritāte, veido privātu uzkrājumu vecumdienām, respektīvi, trešo pensiju līmeni, visticamāk, ka arī indivīds vēlēsies atkārtot konkrētās personas rīcību, tātad sāks veidot privātus uzkrājumus. Tā, piemēram, liela cilvēku daļa apbrīno citu valstu pensionārus, ka viņiem vecumdienās ir daudz līdzekļu ceļošanai, taču uzzinot, ka šie līdzekļi ir iepriekš sakrāti privātajos pensiju fondos, sāk apdomāt šādu rīcības modeļa iespējamu izmantošanu arī savā ikdienā. Tātad novērotais citu rīcības rezultāts var izraisīt vēlmi konkrēto rīcību atdarināt, lai sasniegtu novēroto pozitīvo rezultātu.

---

¹⁶ Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. Rīga: Izglītības solī. 114. lpp.

¹⁷ Taylor, Sh. E., Peplau, L. A., Sears, P. O. (2000). *Social psychology*. 10th ed. 6 p.

¹⁸ Vander Zanden, J. W. (1987). *Social psychology*. 4th ed. New York: McDraw- Hill Inc. 120 p.

¹⁹ Heath, L. R., Bryant, J. (2000). *Human communication theory and research. Concepts, contexts, and challenges*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers. 351 p.

Citu uzvedības atdarināšanā, būtiska nozīme ir pašregulācijai, kas notiek, kad indivīds izmanto verbālās un tēlainās sastāvdaļas, kas ir saglabātas viņa ilgstošajā atmiņā. Tādā veidā indivīds savu rīcību veido, no novērotajām un apkopotajām citu cilvēku uzvedībām līdzīgās situācijās. Modelējot indivīds izmanto dažādus kognitīvos procesus: uztveri; atmiņas priekšstatus un tēlaino domāšanu.²⁰

Pašregulācija var norisināties arī iemācoties. Šeit A. A. Bandura izceļ četrus aspektus:

- Uzmanība- lai indivīds kādreiz nākotnē spētu atkārtot redzēto rīcību, viņam ir jābūt ļoti uzmanīgam, tātad jāievēro visi konkrētās uzvedības elementi. Ir svarīgi cik liela uzmanība tiek pievērsta paraugam, tā uzvedībai. Ja modelis tiek ignorēts, tad mācīšanās nenotiek. Turklāt izvēlētais paraugs netiek izvēlēts netīšām, parasti tas ir tāds, kas šķiet pievilcīgs pašam indivīdam, un atstāj iespaidu, ka ir zinošs tajā, ko dara.²¹
- Saglabāšana atmiņā- lai kādreiz varētu atkārtot redzētu rīcību, tā ir jāsaglabā atmiņā, tātad jāatceras. Saglabāt atmiņā var gan verbāli, gan tēlaini kodējot. Verbāli kodējot, indivīds galveno nozīmi piešķir runai, tātad redzot kādu rīcību, viņš to raksturo verbāli savā prātā, pievēršot uzmanību dažādiem uzvedības elementiem. Savukārt tēlainajā kodēšanā indivīds izmanto atmiņas, lai iztēlotos priekšstatu darbību.²²
- Motoriski reproduktīvais process- nepietiek tikai ar to, ka kāda uzvedība ir kādreiz redzēta. Tā ir jāatkārto, respektīvi, nepieciešama prakse, kuras laikā redzētais kognitīvais modelis tiek noslīpēts. Tikai tad ir iespējams maksimāli līdzīgs rezultāts. Šajā procesā ir būtiskas divas lietas: indivīdam ir jābūt fiziskai spējai atkārtot redzēto darbību un ir jāspēj novērtēt vai atkārtojums ir maksimāli līdzīgs paraugam.²³ Lai uzlabotu savu vēlamu uzvedību, indivīdam ir būtiski sevi novērtēt, kā arī piefiksēt atgriezenisko saiti no apkārtējiem, kad konkrētā uzvedība tiek veikta.²⁴

---

²⁰ Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. 115. lpp.

²¹ Baron, R. A. (1989). *Psychology: the essential science*. 160 p.

²² Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. 115. lpp.

²³ Baron, R. A. (1989). *Psychology: the essential science*. 160 p.

²⁴ Heath, L. R., Bryant, J. (2000). *Human communication theory and research. Concepts, contexts, and challenges*. 351 p.

- Motivācija- lai indivīds veiktu kādu darbību, ir jābūt kādam pastiprinājumam, kas viņu uz to mudina. Ja nav vajadzības novērotajai rīcībai, tad tā arī nenotiks. Turklāt iemācītais uzvedības modelis netiek uzreiz izmantots. Indivīdam kā motivācija bieži vien ir novērotās rīcības izraisītā reakcija no citu puses. Ja tā ir pozitīva, tad indivīds visticamāk vēlēsies konkrēto rīcību atkārtot.²⁵

A. A. Bandura ir izveidojis trīs tipu pastiprinājumus: tiešos, netiešos un pašpastiprinājumus. Tiešie pastiprinājumi nav saistīti ar konkrētās uzvedības sekām, bet gan ar konkrētā modeļa īpatnībām. Piemēram, indivīds ir iegaumējis konkrētā modeļa izskatu un vēlas to atdarināt, bet to darot, viņš nesaista savu rīcību ar konkrētajām, pirms tam novērotajām rīcības sekām. Šādā gadījumā pastiprinājuma pamatā ir netīša uzmanība. Savukārt, ja persona izvērtē, kā konkrētā modeļa precīza atkārtošana – pozitīvi vai negatīvi- tiks novērtēta, tas ir netiešais pastiprinājums. Šādā gadījumā indivīds izvērtē, cik lielā mērā kopēt konkrēto uzvedības modeli. Pēdējais pastiprinājuma veids ir paša indivīda izveidots atalgojuma modelis. Pašpastiprinājums ir balva vai sods, ko indivīds pats ir nolēmis sev piešķirt veiksmīgas vai neveiksmīgas uzvedības rezultātā.²⁶

Šī mācīšanās teorija bieži tiek izmantota, skaidrojot masu mediju ietekmi uz indivīdu attieksmi, vērtību sistēmu un uzvedību. Nereti indivīdi savas jūtas skaidro, izmantojot masu medijos redzētos piemērus. Arī savstarpējo attiecību noskaidrošana notiek, izmantojot masu medijos iegūto informāciju, priekšstatus par to, kā tam būtu jānotiek, piemēram, tiek atdarināta seriālos redzēto tēlu rīcība. Visbiežāk modelēti tiek televīzijā redzētie piemēri, līdz ar to sanāk, ka privātās dzīves situācijas tiek salīdzinātas un novērtētas attiecībā pret masu mediju saturu, kas kļūst par sava veida pamata standartu.²⁷ Tātad ir būtiska arī medijos paustā attieksme pret pensiju līmeņiem, jo cilvēki tiecas pārņemt tur paustās idejas un attieksmi, uzskatot medijus par vērtīgiem un uzticamiem informācijas avotiem. Šajā maģistra darbā ir aplūkoti interneta portālos publicētie raksti, kuros ir pieminēti otrais vai trešais pensiju līmenis, kā arī ir analizēts kādā kontekstā šie līmeņi tiek pieminēti, lai secinātu vai sabiedrības

---

²⁵ Baron, R. A. (1989). *Psychology: the essential science*. P. 160 – 161.

²⁶ Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. 116. lpp.

²⁷ Windahl, S., Signitzer, B., Olson, J. T. (2009). *Using communication theory: an introduction to plannes communication*. London: Sage Publications. 262 p.

attieksme ir līdzīga interneta portālu rakstos publicētajai attieksmei un izpratnei par pensiju līmeņiem.

1.2. Sociālās mācīšanās kognitīvā pieeja

Vēl viena sociālās mācīšanās pieeja ir kognitīvā pieeja. Šīs teorijas pārstāvis ir Džulians B. Roters (*Julian B. Rotter*). Viņš uzskata, ka cilvēka uzvedību vienmēr nosaka viņa mērķi, jo konkrēta rīcība tiek izvēlēta tikai tad, ja indivīds vēlas kaut ko panākt, respektīvi, sasniegt savu mērķi.²⁸ Indivīds atbild uz konkrēto situāciju ar noteikto uzvedību, ko ir iemācījies, jo uzskata, ka izvēlēta rīcība palīdzēs apmierināt viņa vajadzības. Tātad uzvedību nosaka gaidas (*expectancy*), ka pašreizējās darbības dos noteiktus rezultātus nākotnē.²⁹

Dž. B. Roters savu sociālās mācīšanās teoriju ir balstījis uz piecām pamatnostādņēm:

1. Indivīda uzvedību var prognozēt, jo tā konkrētajā situācijā ir relatīvi stabila.
2. Ja notiek kādas izmaiņas indivīdā, tad tās ir saistītas ar iemācīšanos.
3. Iemācīšanās notiek, ja indivīdam konkrētā situācija ir svarīga un nozīmīga, un ja ir pozitīvi ārējie un iekšējie pastiprinājumi.
4. Galvenais rīcības virzītājspēks ir gaidas, ka konkrētā uzvedība indivīdu tuvinās mērķim.
5. Indivīda mērķi, kas bieži ir vajadzības, virza indivīda selektīvo uzvedību.³⁰

Kognitīvā teorija skata mācīšanos, kā atmiņas, domāšanas un racionālas zināšanu lietošanas praktiskās problēmas mentālu procesu.³¹ Kā svarīgākās šajā teorijā tiek izvirzītas četras lietas, kas ietekmē iespēju paredzēt indivīda uzvedību konkrētā situācijā,- uzvedības potenciāls, gaidas, pastiprinājuma vērtība un psiholoģiskā situācija.³²

---

²⁸ Rotter, B. J. (1971). *Clinical psychology. 2nd ed.* Englewood Cliffs: Prentice Hall. 58 p.

²⁹ Baron, R. A. (1989). *Psychology: the essential science.* 278 p.

³⁰ Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija.* 117. lpp.

³¹ Bovee, C. L., Arens, W. F. (1994). *Contemporary advertising. 5th ed.* 120 p.

³² Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija.* 118. lpp.

1.2.1. Uzvedības potenciāls

Uzvedības potenciāls raksturo iespējamību, ka kāda noteikta rīcība tiks izmantota.³³ Uzvedību veido motorie akti, verbālā un neverbālā uzvedība, emocionālās reakcijas. Jebkurā situācijā indivīdam ir vairāki iespējamie rīcības varianti. Kuru uzvedības veidu indivīds izvēlēsies, nosaka vērtīga pastiprinājuma gūšanas gaidas, kas ir otrais indivīda rīcību ietekmējošais aspekts.³⁴

1.2.2. Gaidas

Ar gaidām (*expectancy*) saprot iespēju gūt pozitīvu pastiprinājumu konkrētas situācijas risinājuma gadījumā. Dž. B. Roters izdala vispārīgās, specifiskās un kopējās panākumu gaidas.³⁵

Vispārīgās gaidas nosaka indivīda iepriekšējā pieredze, kurā apkopotas zināšanas, par iepriekš izmantotām uzvedības formām, kas guvušas pozitīvu pastiprinājumu. Vispārīgo gaidu kontekstā svarīgs ir lokus kontroles jēdziens.³⁶

Vairāku eksperimentu rezultātā, Dž. B. Roters ir secinājis, ka ir divu tipu cilvēki – vieni, kuri uzskata, ka visu, kas ar viņiem notiek, tieši ietekmē ārējie apstākļi, otri, savukārt tic, ka viss, kas ar viņiem notiek ir pašu cenšanās un prasmju rezultāts. Šo parādību, viņš nosauca par lokus kontroli (*control of locus*). Vai izšķirt divu veidu lokus kontroli- iekšējo (*internal*) un ārējo (*external*).

Ja indivīds tic, ka viss notiekošais ir tieši atkarīgs no viņa pūlēm un rīcības, tad tā ir iekšējā lokus kontrole. Parasti tieši šādi cilvēki vaino sevi arī visās neveiksmēs un uzskata, ka viņi paši veido un kontrolē savu dzīvi.³⁷ Tātad var secināt, ka tieši iekšējā lokus kontrole var būt pamudinājums veidot nodrošinājumu vecumdienām, jo tieši šāda tipa cilvēki paļaujas tikai uz saviem spēkiem, tātad nepaļausies uz valsts pensiju, bet gan veidos savus uzkrājumus, kas būtu, piemēram, pensiju 3. līmenis.

Savukārt ārējās lokus kontroles tipa indivīdi paļaujas uz ārējiem spēkiem, un uzskata, ka viss, kas ar viņiem notiek ir ārējo apstākļu rezultāts, tātad viņi paši neko

---

³³ Rotter, B. J. (1971). *Clinical psychology*. 2nd ed. 58 p.

³⁴ Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. 118. lpp.

³⁵ Rotter, B. J. (1971). *Clinical psychology*. 2nd ed. P. 58 - 59

³⁶ Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. 118. lpp.

³⁷ Myers, G. D., Spencer, S., J. (2001). *Social psychology. Canadian edition*. Toronto; Montreal; Burr Ridge etc.: McGraw- Hill Ryerson. P. 51 - 52 p.

nevar ietekmēt vai mainīt. Ārējā lokus kontrole ir indivīda subjektīva atkarības sajūta gan no citiem cilvēkiem, gan ārējiem apstākļiem, gan likteņa. Šāda tipa cilvēki ir ar zemu atbildības sajūtu, jo uzskata, ka viņu rīcība neko neietekmē, turklāt nejūtas atbildīgi par savām veiksēm un neveiksēm.³⁸ Tātad šāda tipa cilvēki visticamāk uzkrājumus vecumdienām neveidos, bet paļausies uz valsti un valsts vecuma pensiju.

Protams, cilvēki dzīves laikā var mainīties, taču izmaiņas nenotiek strauji, tās ir laikietilpīgas. Cik vērtīgi jūtas indivīds ir atkarīgs no tā, kā viņš skaidro savas neveiksmes. Ja indivīds ir pārliecināts, ka pats neko nevar ietekmēt, tad arī rezultātu nebūs, bet, ja viņš ir pārliecināts, ka ar savu rīcību ir spējīgs sasniegt konkrēto mērķi, tad rezultāts visticamāk būs pozitīvs. Rezultāta pozitīvā iespējamība ir atkarīga no personas gaidām.³⁹

Vēl viens vispārīgā pastiprinājuma formas veids ir uzticēšanās cilvēku attiecībām. Ikviens indivīds atrodas sarežģītā sociālo sakaru sistēmā, līdz ar to viņam ir izveidojies priekšstats par citu reakciju uz viņa rīcību. Ļoti būtiska ir indivīda uzticēšanās pārējiem sabiedrības locekļiem, ko var dēvēt arī par savstarpējām kopējām gaidām, respektīvi, cik liela ir ticība otra indivīda solījumiem, apgalvojumiem utt. Tieši uzticēšanās ir viens no būtiskākajiem sabiedrības funkcionēšanas mehānismiem, tā ir spēja prognozēt otra rīcību, tādējādi paredzot un izplānojot arī savu iespējamo uzvedību. Iespējamā uzvedība ir tieši atkarīga no uzticēšanās līmeņa, turklāt ir ļoti atšķirīga uzvedība personām ar dažādiem uzticēšanās līmeņiem.⁴⁰

Dž. B. Roters ir arī uzsvēris, ka ir svarīgi, lai indivīds uzticētos mediju ziņojumiem, piedāvāto pakalpojumu kvalitātei un savam darba devējam, ka indivīds savu darba algu saņems noteiktā laikā un noteiktā apjomā.⁴¹ Tieši šie uzskaitītie raksturlielumi ir ļoti būtiski arī saistībā ar uzticēšanos pensiju līmeņu sistēmai. Jo, lai veidotu stabilu nodrošinājumu vecumdienām, indivīdam ir jātic, ka viņam būs darbs un alga, līdz ar to iespēja daļu no saviem līdzekļiem novirzīt uzkrājumam nodrošinātām vecumdienām. Ir jābūt pārliecībai, ka šī nauda tuvākā laikā nebūs nepieciešama, lai varētu to atlikt tālākai nākotnei, jo ieguldītie līdzekļi uzkrājumos vecumdienām ir ar ierobežotu pieejamību pirms noteikta vecuma sasniegšanas.

---

³⁸ Myers, G. D., Spencer, S., J. (2001). *Social psychology. Canadian edition*. Toronto; Montreal; Burr Ridge etc.: McGraw- Hill Ryerson. 52 p.

³⁹ Turpat.

⁴⁰ Rotter, B. J. (1971). *Clinical psychology. 2nd ed.* 61 p.

⁴¹ Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. 119. lpp.

Turklāt svarīga ir arī ticība medijiem, ka publicētie ziņojumi saistībā ar šo tēmu, ir patiesi. Vienīgi tad ziņojumiem par pensiju līmeņiem ir jābūt pozitīviem, tajos ir jābūt paustai uzticībai pensiju sistēmai kā tādai. Taču medijos bieži vien parādās teksti, kuros pausta attieksme, ka pensiju sistēma drīz sabruks, tādējādi, nedodot pamatotu iemeslu, ticēt pensiju līmeņiem, kas arī ietekmē iespējamo uzvedību- nevēlēšanos iesaistīties kādā no pensiju līmeņiem. Tātad, ja citi sociālās vides aktori nepauž uzticību pensiju sistēmai, tad arī pats indivīds tai visticamāk neticēs un nevēlēsies tajā iesaistīties. Taču gadījumā, ja mediju ziņojumi ir pozitīvi, turklāt indivīdam ir stabila finansiālā situācija, kā arī viņš ir pārliecināts, ka citi viņu nepievils, situāciju nepasliktinot, viņš var būt pārliecināts par savu nākotni, tātad arī to paredzēt. Tādējādi indivīdam tiek dota iespēja plānot un paredzēt savu iespējamo rīcību nākotnē, jo viņš ir informēts un tic noteiktu apstākļu nemainībai.

Vēl viens gaidu veids ir specifiskās gaidas. Specifiskas gaidas ir indivīdam, kuram nav iepriekšēju zināšanu par kādas konkrētas situācijas risināšanu, taču viņš paļaujas uz savu intelektuālo darbību un izvēlas noteiktu uzvedības veidu, kam vajadzētu izraisīt pozitīvu pastiprinājumu. Specifiskās un vispārējās gaidas kopumā veido indivīda kopējās panākumu gaidas. Tās motivē visu indivīda uzvedību visdažādākajā situācijās.⁴²

1.2.3. Pastiprinājuma vērtība

Kā trešais raksturlielums tiek izvirzīta pastiprinājuma vērtība. Var izdalīt pozitīvo un negatīvo pastiprinājuma vērtība, tās abas bāzējas indivīda iepriekšējā pieredzē. Pozitīvais pastiprinājums var būt jebkurš notikums vai noteikums, kas paaugstina iespējamās rīcības atkārtojumu nākotnē.⁴³ Cilvēks gandrīz vienmēr izvēlas tādu uzvedību, kas radīs patīkamu rezultātu vai apmierinās kādu vajadzību. Bieži vien indivīds šādā veidā mācās, vērojot citu attieksmes un emocijas. Ja pēc konkrētas rīcības citam indivīdam ir pozitīva attieksme, tad šāda rīcība tiks atzīta par pareizu arī nākotnē. Ja rīcības rezultāts ir nepatīkams, tad turpmāk indivīds izvairīsies no

---

⁴² Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. 119. lpp.

⁴³ Rotter, B. J. (1971). *Clinical psychology*. 2nd ed. 59 p.

attiecīgas rīcības.⁴⁴ Kā negatīvs pastiprinājums var būt sods, kas traucē vai pilnīgi izslēdz iespēju, ka noteiktā rīcība tiks atkārtota turpmāk.⁴⁵

Tātad, ja kāds ļoti pozitīvi izturēsies pret izdarīto izvēli, tā tiks atkārtota. Visticamāk tas arī ir viens no iemesliem, kādēļ tik bieži tiek mainīta turētājbanka pensiju 2. līmenim: tas parasti notiek klientam esot bankā, sadarbojoties ar klientu apkalpošanas speciālistu, kurš ar pozitīvu attieksmi veicina klienta vēlmi mainīt 2. līmeņa turētājbanku. Turklāt, ja tas ir jau iepriekš darīts un ir saņemta tikai pozitīva attieksme, tad indivīds labprāt izvēlas šādu rīcību, nevis atsaka bankas darbiniekam, kas veicinātu negatīvu atbildes reakciju. Bieži vien kā stimuli tiek izmantotas arī dažādas dāvanas, ko var saņemt tieši tajā brīdī piesakoties pensiju līmenim.

No tā vai pastiprinājums ir pozitīvs vai negatīvs, var spriest arī par tā vērtības pakāpi. Pozitīvam pastiprinājumam tā ir augsta, bet negatīvam- zema. Pastiprinājumu vērtību nosaka arī to iekšējie un ārējie apstākļi. Iekšējos pastiprinājumus nosaka pats indivīds, bet ārējos- sociālā vide, kurā indivīds uzturas. Var būt arī situācijas, kad abi šie pastiprinājumi ir pretrunās. Pastiprinājuma vērtība pieaug arī situācijās, kad indivīds apzinās, ka konkrētā uzvedība viņu virza uz vēlamo mērķi. Tādēļ būtiska ir vienota un mērķtiecīga pastiprinājumu organizācija.⁴⁶

Mērķus Dž. B. Roters bieži aplūko kā vajadzības, jēdzienu „mērķis” izmantojot sociālās vides kontekstā, savukārt jēdzienu „vajadzība” -, runājot par personību.⁴⁷ Var izdalīt vairākas vajadzību kategorijas. A. Maslovs (*A. Maslow*) ir izvirzījis piecas vajadzību kategorijas, kuras cilvēki cenšas apmierināt. Ir fizioloģiskās vajadzības, nepieciešamība pēc drošības, vajadzība tikt pieņemtam, cieņas un atzinības vajadzība, kā arī sevis aktualizācijas (*self- actualization*) vajadzība.⁴⁸ Būtiski, ka tikai fiziskās vajadzības cilvēks nodrošina sev instinktīvi. Tātad cilvēks savas vajadzības galvenokārt iemācās.⁴⁹

---

⁴⁴ Taylor, Sh. E., Peplau, L. A., Sears, P. O. (2000). *Social psychology. 10th ed.* Upper Saddle River: Prentice Hall. 6 p.; Bovee, C. L., Arens, W. F. (1994). *Contemporary advertising. 5th ed.* Burr Ridge; Boston; Sydney: Richard D. Irwin, Inc. 122 p.

⁴⁵ Rotter, B. J. (1971). *Clinical psychology. 2nd ed.* 59 p.

⁴⁶ Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija.* 120. lpp.

⁴⁷ Turpat.

⁴⁸ Baron, R. A. (1989). *Psychology: the essential science.* P. 379 – 380.

⁴⁹ Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija.* 120. lpp.

1.2.4. Psiholoģiskā situācija

Pēdējais raksturlielums, kas ietekmē uzvedību ir psiholoģiskā situācija. Tā kā indivīds ikdienā mijiedarbojas ar apkārtējo vidi, tad tā, protams, ietekmē arī viņa kognitīvo saturu. Ja nebūtu apkārtējās vides ietekmes, tad indivīds uz vienādiem ārējiem stimuliem reaģētu vienādi.⁵⁰ Sociālie psihologi situāciju skata kā visu sociālo faktoru kopumu, kas ietekmē personas pieredzi vai uzvedību konkrētajā laikā un vietā.⁵¹

Kurts Levins (*Kurt Lewin*) uzsver, ka indivīds vienlaicīgi atrodas vairāk, nekā tikai vienā situācijā. Piemēram, esot darbā, var domāt par notikumiem, kas sekos nedēļas nogalē. Situācijas ietekme uz konkrēto indivīdu ir atkarīga no attiecīgās situācijas svarīguma. Turklāt jebkuru atsevišķu situāciju ietekmē situācija kopumā, piemēram, ja indivīdam ir ļoti liels stress vairākās dzīves jomās, viņš, iespējams, uz ikdienišķu situāciju var reaģēt daudz agresīvāk, nekā ierasti.

Būtiska ir arī aktivitāšu dublēšanās (*overlapping activities*), jo viena konkrēta uzvedība var iekļaut vairākas darbības, piemēram, rakstot tiek ne tikai izteikta konkrēta doma, bet arī tiek veidoti vārdi. Viena no darbībām tiek veikta atkārtoti, tātad tā jau ir iemācīta, tādēļ prasa minimālu piepūli. Šajā gadījumā tā būtu rakstīšana, kas atrodas perifērā līmenī kā sekundāra aktivitāte. Taču tā par sekundāru ir kļuvusi tikai pieredzes un atkārtotības rezultātā, jo, piemēram, bērnam, kurš tikko iemācījies rakstīt, šī aktivitāte nebūt nav tik viegla, jo viņš to vēl tikai apgūst.⁵²

Kā situācijas dublēšanās var tikt uztverta arī piederība sociālajai grupai. Indivīdam ir svarīgi saņemt atbalstu no citiem, respektīvi, izvēlēties uzvedību, kas atbilst viņa sociālās grupas gaidām. Taču jebkurā situācijā sasaucas indivīda personīgās vajadzības un mērķi ar mērķiem, vajadzībām un vērtībām, kas viņam piemīt kā konkrētas grupas loceklim.⁵³ Ja šīs vajadzības sakrīt, vai ir līdzīgas, tad indivīdam ir daudz vieglāk izvēlēties konkrētu uzvedības modeli. Bet situācijās, kad šīs vajadzības vai mērķi ir pretējas var rasties diskomforts, ko sīkāk aplūko nākošajā nodaļā aprakstītā kognitīvā disonanses teorija.

---

⁵⁰ Rotter, B. J. (1971). *Clinical psychology*. 2nd ed. 59 p.

⁵¹ Vander Zanden, J. W. (1987). *Social psychology*. 4th ed. New York; St. Louis; San Francisco; etc.: McGraw – Hill. 61 p.

⁵² Lewin, K. (1997). *Resolving social conflicts & Field theory in social science*. Washington: American Psychological Association. P. 359 – 360.

⁵³ Turpat. 360. lpp.

2. Kognitīvā disonanse

Sociālais psihologs Leons Festingers (*Leon Festinger*) kognitīvo disonansi definē kā nepatīkamu psiholoģisko stāvokli, ko cilvēki izjūt, atrodoties situācijās, kad viņu rīcība neatbilst viņu zināšanām vai arī viņu uzskati par konkrēto jautājumu ir pretrunā ar pārējo viedokļiem. Respektīvi, indivīda rīcība nesaskan ar viņa uzskatiem, kas rada pretrunīgas un nepatīkamas sajūtas, motivējot viņu mainīt savu rīcību vai uzskatus.⁵⁴ Savā teorijā L. Festingers aizvieto atbilstības (*consistency*) vai līdzsvara jēdzienu ar konsonansi, bet pretrunību vai neatbilstību ar disonanses jēdzienu.⁵⁵

Kognitīvā disonanse ir pretruna starp divām vai vairākām kognīcijām, ar ko ir saprotamas jebkuras zināšanas, pieredze, pārlicība par vidi, sevi vai savu uzvedību.⁵⁶ Disonanse ir diskomforta stāvoklis, no kā cilvēks cenšas atbrīvoties, lai būtu iekšējā kognitīvā harmonija. Disonanses stāvoklis rodas, kad no „X” neizriet „Y”. Savukārt konsonanses stāvoklis rodas tad, ja no „X” izriet „Y”. Cilvēks vienmēr tiecas uz nepretrunīgumu.⁵⁷

L. Festingers uzsver, ka izvairīšanās no disonanses ir viena no fundamentālajām cilvēku vajadzībām. Viņš to pielīdzina vajadzībai pēc drošības vai ēdiena. Tieši kognitīvā disonanse tiek uztverta kā nepatīkams stimuls, kas mudina indivīdu rīkoties vai mainīt savus uzskatus, atbilstoši citu prasītajam. Turklāt, jo svarīgāka indivīdam situācija vai tēma, jo spēcīgāku kognitīvo disonansi viņš var izjust.⁵⁸

Kognitīvās disonanses teorija iepriekš nosaka, ka cilvēki ir tendēti meklēt informāciju vai idejas, kas saglabā un aizstāv nepretrunīgumu, kā arī izvairās no viedokļiem, kas izraisa diskomfortu. Tas nozīmē, ka jauna informācija var izjaukt pastāvošās attieksmes un ieviest izmaiņas.⁵⁹ Situācijā, kad indivīds saņem ziņojumu, ka viņa rīcība vai viedoklis ir pretējs dzirdētajam, viņam ir jāizvēlas- mainīt savu

---

⁵⁴ Griffin, E. (2003). *A first look at communication theory. 5th ed.* Boston: McGraw- Hill. 209 p.

⁵⁵ Vander Zanden, J. W. (1987). *Social psychology. 4th ed.* New York; St. Louis; San Francisco; etc.: McGraw – Hill. 187 p.

⁵⁶ Turpat.

⁵⁷ O’Shaughnessy, J., O’Shaughnessy, N. J. (2004). *Persuasion in advertising.* London: Routledge. 151 p.

⁵⁸ Griffin, E. (2003). *A first look at communication theory. 5th ed.* Boston: McGraw- Hill. 209 p.

⁵⁹ McQuail, D. (2005). *McQuail’s mass communication theory. 5th ed.* London; Thousans Oaks; New Delhi: Sage Publications. 516 p.

rīcību vai viedokli, vai arī neņemt vērā ziņojumu. Šādā situācijā uzvedības vai viedokļa maiņu nosaka vājākā pretošanās pārmaiņām, respektīvi, kura rīcība vai viedoklis šķitīs atbilstošāks un pieņemamāks, tas arī tiks akceptēts. Taču lēmuma pieņemšanu nosaka arī cilvēka ieradumi, tātad cik ļoti ierasta ir darbība, vai arī cik spēcīgi cilvēka apziņā ir saglabājies konkrētais uzvedības modelis.⁶⁰ Taču pastāv uzskats, ka, ja viena un tā pati konsonances situācija atkārtojas vairāk kārt, tad indivīds var mainīt savu attieksmi vai uzvedību. Tādēļ caur masu medijiem iesakņojusies mācīšanās vai informācijas efekti ir svarīgi ilgākā laika posmā.⁶¹ Tātad atkārtots ziņojums, kas izraisa pretrunu tās uztvērējā pirmajā reizē, ilgākā laika posmā var mainīt cilvēku attieksmi. Tātad, ja sākotnēji pret pensiju līmeņiem negatīvi noskaņotam cilvēkam ilgstoši tiks sniegtas pozitīvas ziņas, tad laika gaitā viņš savu attieksmi var mainīt uz pozitīvu, jo nevēlēsies dzīvot disonances stāvoklī.

Disonanse attiecas uz faktu, ka cilvēkiem nepatīk pretrunas. Parasti ir vieglāk mainīt cilvēku attieksmes nevis acīm redzamo uzvedību. Kad indivīds izvēlas vienu no alternatīvām, tā tiek pastiprināta, atrodot arvien jaunus argumentus, kādēļ tieši izvēlētajā rīcība ir bijusi pareiza. Savukārt neizvēlētajā alternatīva tiek noniecināta, respektīvi, tiek atrasti jauni argumenti un apliecinājumi tam, ka otra izvēles iespēja būtu bijusi mazāk efektīva. Šie jaunie argumenti un apstiprinājumi rodas, lai pierādītu sev, ka izvēle ir bijusi pareiza, lai netiktu izjusta disonanse. Tieši tādēļ kognitīvā disonanse ir arī liels virzītājspēks pārliecināšanā.⁶²

L. Festingera teorijas pamatā tiek pieņemts, ka cilvēkiem ir trīs dažādi mentālie procesi: selektīvā ietekme, izvēle pēc disonances un minimālais attaisnojums. Visi šie mehānismi tiek izmantoti, lai pārliecinātos, ka cilvēka rīcība saskan ar viņa attieksmi.⁶³

Selektīvā ietekme: novērš vai aizkavē disonansi. Cilvēki ikdienā cenšas izvairīties no informācijas, kas izraisa disonansi, tātad izvairās no ziņojumiem, kam nepiekrīt, vai cenšas neveikt darbības, kuras paši neatbalsta. Taču, ja tomēr neizdodas izvairīties no iespējamās disonances, indivīds var iegūt jaunu informāciju un,

---

⁶⁰ Griffin, E. (2003). *A first look at communication theory. 5th ed.* 210 p.

⁶¹ McQuail, D. (2005). *McQuail's mass communication theory. 5th ed.* London; Thousands Oaks; New Delhi: Sage Publications. 516 p.

⁶² Baron, R. A. (1989). *Psychology: the essential science.* Boston; London; Sydney; etc.: Allyn and Bacon. 480 p.

⁶³ Griffin, E. (2003). *A first look at communication theory. 5th ed.* 210 p.

iespējams, mainīt savu attieksmi un uzvedību, ko iepriekš nebija paredzējis, jo bija noskaņots negatīvi.

Izvēle pēc disonanses: cilvēkiem ir nepieciešamība pārliecināties, ka viņu izvēlētais uzvedības modelis vai viedoklis ir bijis pareizs. Ja izvēle jau ir veikta, tad tiek meklēti ārēji apliecinājumi no citiem, ka izvēle ir bijusi pareiza.

Minimālais attaisnojums: motivē cilvēku uz attieksmes maiņu. Galvenais ir cilvēku nevis pierunāt uz attieksmes maiņu, bet gan izmainīt uzvedību, kas pēc tam izmainīs arī attieksmi.⁶⁴ Jo mazāks ir iespējamais atalgojums un lielāka indivīda paša izvēles iespēja, jo lielākā arī ir iespēja, ka viņš pats mainīs savu attieksmi, jo nejutīsies piekukuļots vai citādi pamudināts uz sev it kā neraksturīgu rīcību.⁶⁵

Eliots Āronsons (*Elliot Aronson*) ir papildinājis kognitīvo disonanses teoriju. Viņš uzskata, ka disonanses situācija, kas raksturojama kā strīda jautājums, nav loģiska, bet psiholoģiska nesaskaņa. Cilvēka prātam pretrunīgā situācijā ir nepieciešama komfortabla ilūzija, kas ļautu saglabāt harmoniju starp viņa attieksmi un rīcību. Šajā posmā svarīga ir arī pašcieņa.⁶⁶ Jo cilvēki, kuri ir pārliecinātāki par sevi un savu uzvedību, var izturēt lielāku disonansi, tas tā notiek, jo viņi ir apmierināti ar sevi un viņiem nav tik būtiskas citu domas. Tādēļ arī lēmumus par savu iespējamo rīcību šādas personas var pieņemt ātrāk. Visātrāk lēmumus pieņem egoistiskāki cilvēki, kuriem galvenais ir savs ieguvums un labums, jo viņiem būtiska ir personīgā efektivitāte, nevis citu labums un domas. Protams, jo svarīgāki ir pieņemamie lēmumi, jo vairāk laika tie prasa.⁶⁷

L. Festingera kognitīvās disonanses teoriju ir papildinājuši arī Džeks W. Brems (*Jack W. Brehm*) un Arturs R. Koens (*Arthur R. Coen*). Viņi uzskata, ka teorija darbojas tikai pie noteiktiem nosacījumiem. Šie divi nosacījumi ir saistības (*commitment*) un griba (*volition*):

- Saistības- indivīdam ir jāsadzīvo ar savu izvēli, kad priekšroka ir dota kādam no rīcības variantiem. Tas nozīmē, ka viņam ir jāsamazina jebkādi iespējamie disonantie elementi, kas varētu rasties izvēlēto saistību rezultātā. Arī gadījumā, ja indivīds labāk izvēlētos pirmo alternatīvu, taču kādu apstākļu dēļ šādas iespējas viņam nav, tad

---

⁶⁴ Griffin, E. (2003). *A first look at communication theory*. 5th ed. 215 p.

⁶⁵ Vander Zanden, J. W. (1987). *Social psychology*. 4th ed. 192 p.

⁶⁶ Griffin, E. (2003). *A first look at communication theory*. 5th ed. 216 p.

⁶⁷ Lewin, K. (1997). *Resolving social conflicts & Field theory in social science*. Washington: American Psychological Association. 359 p.

saskaņā ar disonanses teoriju sanāk, ka viņš mainīs savu attieksmi par labu otrajai alternatīvai, kuru pats īsteno.⁶⁸

- Griba- attiecas uz indivīda brīvības pakāpi, kas viņam ir izvēles izdarīšanas brīdī. Lai indivīdi izjustu disonansi, viņiem ir jārikojas brīvprātīgi, jo tikai tādā gadījumā viņi var justies atbildīgi par savas izdarītās izvēles rezultātu. Ja viņi ir piespiesti rīkoties pretēji, tad viņi var pamatoti izvairīties no disonanses stāvokļa, jo izvēlēta rīcība nav bijusi viņu izvēle. Ja tomēr tiek izjusta disonanses, tad tā nav tik spēcīga. Turklāt attieksmes maiņa arī nav tik efektīva kā tad, ja lēmums ir pieņemts brīvprātīgi. Patiesībā šādā situācijā attieksme var arī nemainīties. Arī dažādas balvas, atlīdzības, ko iespējams saņemt konkrētas rīcības rezultātā ietekmē indivīda brīvības pakāpi. Jo tad viņi var uzskatīt, ka viņi paši tā nemaz nebūtu rīkojušies, ja nebūtu bijusi konkrētā atlīdzība, respektīvi, jo mazāks atalgojums tiek piedāvāts, jo lielāka iespēja, ka indivīds mainīs arī savu attieksmi.⁶⁹

Šobrīd ļoti liela sabiedrības daļa ir iesaistīta 2. pensiju līmenī, kas tiek veidots no personas sociālās apdrošināšanas iemaksām, personas, kuras dzimušas pēc 1971. gada 1. jūlija, šajā līmenī ir automātiski. Tātad, ja arī viņi nav paši izvēlējušies un pieteikušies 2. līmenim, viņi tajā jau ir dalībnieki. Taču, kā pierāda pētījuma rezultāti, lielākajai daļai maģistra darba anketu respondentiem vispār nav skaidrs, kas ir pensiju 2. līmenis, tātad, ņemot vērā teoriju, sanāk, ka viņi dzīvo disonanses stāvoklī, jo principā ir iesaistīti procesā, kuru paši nav izvēlējušies un par to gandrīz neko nezina. Taču viņiem arī nav vēlmes mazināt šo disonansi, uzzinot par pensiju sistēmu ko vairāk, jo, balstoties uz teoriju, sanāk, ka viņiem ir ārējs pastiprinājums, kas ir ietekmējis viņu rīcību, tātad izjustā disonanse nav tik spēcīga, jo nav brīvprātīga. Turklāt indivīdiem trūkst vēlmes uzzināt ko vairāk par pensiju līmeņiem, jo ir bažas, ka viņi kaut ko nesapratīs, tātad citiem nešķitīs inteligenti, kas ir viens no iemesliem, kādēļ papildu informācija netiek meklēta. Šāda veida rīcība saskan ar Dž. B. Rotera iepriekš aprakstīto ārējo lokus kontoli. Respektīvi, tiek atrasti ārēji iemesli kādēļ konkrētā informācija trūkst un netiek meklēta. Arī 2. līmeņa turētājbankas mainīšana

---

⁶⁸ Vander Zanden, J. W. (1987). *Social psychology*. 4th ed. P. 190 – 191.

⁶⁹ Turpat. 191. – 192. lpp.

bieži ir saistīta ar ārējiem pamudinājumiem, piemēram, iespējamām dāvanām, izlozēm. Tātad arī šajā gadījumā ir ārēji apstākļi, kas pamudina uz konkrēto rīcību. Un saskaņā ar disonanses teoriju šāda veida rīcība nemaina indivīdu attieksmi pret pensiju līmeni, tātad arī nerodas uzticība, ir tikai nepamatota rīcība.

2011. gadā veiktajā „Swedbank” pētījumā tika noskaidrots, ka iedzīvotāji vēlas nodrošinātas vecumdienas, taču neko nedara, lai viņu vīzija kļūtu par realitāti. Pētījuma rezultāti pierādīja, ka 62% Latvijas iedzīvotāju neveido uzkrājumus vecumdienām, bet 69% paļaujas uz valsts pensiju kā galveno ienākumu avotu vecumdienās. Taču šobrīd aprēķinot iespējamo valsts vecuma pensijas apmēru sanāk, ka tas būs apmēram 50% apmērā no ierastajiem ienākumiem, kas nenozīmē pārtikušas vecumdienas. Tātad var secināt, ka iedzīvotāju rīcība nesaskan ar viņu vēlmēm un gaidām, turklāt viņi nav iemācījušies rīcību, kas varētu palīdzēt viņiem sasniegt mērķi. Respektīvi, viņiem teorētiski vajadzētu izjust disonansi.⁷⁰

Šo disonansi nosaka arī izpratnes atšķirības par pensiju līmeņiem. Pētījumā tika secināts, ka katrs no līmeņiem tiek saistīts ar atšķirīgiem raksturlielumiem-mediju un sabiedrības izpratnes par līmeņiem atšķiras jau pašos pamatos. Šo parādību var izprast, aplūkojot nākošajā nodaļā aprakstīto kategorizācijas teoriju, izpratni par prototipiem un bāzes līmeni kategorizācijā.

---

⁷⁰ Nozare.lv. (2012). Patlaban darbspējīgie cer uz pārtikušām vecumdienām. *Viedokļi*. Sk. 2012. 29. aprīlī: http://www.financenet.lv/viedokli/408867-patlaban_darbspejigie_cer_uz_partikusam_vecumdienam

3. KATEGORIZĀCIJA

Tiklīdz indivīds iepazīst kādu lietu vai parādību, tā tiek iekļauta kādā kategorijā – atbilstoši situācijai un indivīda pieredzei. Kategorijas balstās uz kopīgām iezīmēm, kas raksturīgas attiecīgajiem objektiem. Šis pieņēmums ir pamatā visām kategorizācijas teorijām.⁷¹

Kategorizācija ir mentāls akts, kurā tiek klasificētas lietas un formētas kategorijas, kas ir izziņas pamatā visos tās aspektos.⁷² Džeimss V. Vanders Zandens (*James W. Vander Zanden*) kategoriju definē kā konceptuāli abstraktu saistītas informācijas attēlojumu.⁷³ Cilvēku domāšanas, uztveres, rīcības un runas pamatā ir kategorizācija. Ja cilvēki nespētu kategorizēt, tad nespētu funkcionēt un komunicēt ne fiziskajā, ne sociālajā, ne intelektuālajā dzīvē. Izprotot kategorizācijas procesu, var saprast kā cilvēki domā, rīkojas un to, kas viņus padara par cilvēciskām būtnēm. Kategorizācijas process lielākoties noris neapzināti un automātiski. Tas ir apzināts tikai problēmsituācijās.⁷⁴ Turklāt kategorizācija ir iespējama tikai tad, ja attiecīgā kategorija ir jebkādā veidā pieejama indivīda kognitīvajā sistēmā jeb prātā.⁷⁵

Kategorizējot objekts tiek uztverts kā daļa no kategorijas. Viss, ko cilvēki uztver, iztēlojas vai atceras, tiek sastatīts ar vienu vai vairākām kategorijām. Tātad arī maģistra darbā aplūkotie pensiju līmeņi var vienlaicīgi tikt ievietoti vairākās kategorijās. Piemēram, pensiju 3. līmenis var tikt ievietots kategorijā „uzkrājumi” un „vecumdienas”, kā arī „pensija”, taču konkrētajās kategorijās objekti tiek ievietoti tikai tad, ja par tiem ir kādas zināšanas, respektīvi, tie, kuri nezina neko par pensiju 3. līmeni, visticamāk šo uzkrājuma veidu ievietos kategorijā „pensija”, jo uz to norāda pats uzkrājuma nosaukums. Taču ar pensiju tas ir saistīts tikai tad, ja indivīds kategoriju „pensija” neuztver tikai kā valsts nodrošinātu finansējumu vecumdienās. Tādā gadījumā pensiju 3. līmeņa saistība ar pensiju ir ļoti pastarpināta. Turklāt, ja tiek izmainīta kāda no kategorijām, priekšstats par to, tad tiek izmainīts arī indivīda

---

⁷¹ Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. Москва : Языки славянской культуры. 19.с.

⁷² Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. London; New York: Hodder Arnold. 171 p.

⁷³ Vander Zanden, J. W. (1987). *Social psychology. 4th ed.* New York; St. Louis; San Francisco; etc.: McGraw – Hill. 41 p.

⁷⁴ Kunda, Z. (2001). *Social cognition: Making sense of people*. Cambridge; London: Massachusetts Institute of Technology Press. 27 p.

⁷⁵ Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. 173 p.

pasauls redzējums.⁷⁶ Respektīvi, ja indivīds, kuram iepriekš nav bijusi informācija par pensiju 3. līmeni, iegūs par to informāciju, tad visticamāk šis līmenis tiks ievietots citās kategorijās, piemēram, „uzkrājumu” kategorijā, kur būs pilntiesīgāks loceklis nekā „pensijas” kategorijā, jo 3. pensiju līmenis ir privāts uzkrājums, kas nav tieši saistīts ar valsts pensiju.

Objekti, kas pieder kategorijai tiek saukti par kategorijas paraugiem vai locekļiem. Lielākas un vispārīgākas kategorijas var ietvert sevī citas daudz specifiskākas kategorijas. Tās tiek dēvētas par subkategorijām jeb apakškategorijām. Visi apakškategorijas locekļi ir arī vispārīgās kategorijas locekļi, bet pati apakškategorija nav kategorijas loceklis. Tās abas daļa kopīgus locekļus.⁷⁷ Piemēram, dzīvnieku kategorijā ietilpst apakškategorija „suņi”, abas šīs kategorijas iekļauj tādus kategorijas locekļus, kā dobermanī, sanbernāri, dalmācieši utt., bet kategorija dzīvnieki, neietver apakškategoriju „suņi” kā atsevišķu kategorijas loekli.

Ir divi aspekti, kas jāpatur prātā, kad runa ir par vārda nozīmi un priekšstatiem. Pirmkārt, vārda nozīmes neatbilst mūsu aktuālo kategoriju priekšstatiem. Piemēram, iedodot kādai kategorijai vārdu, indivīds tam pieliek klāt arī savas atmiņas un savu priekšstatu par šo vārdu, kā arī savas zināšanas par to. Otrkārt, ne visām kategorijām, par kurām mums ir priekšstats, mums ir konkrēts vārds. Triviāli, bet ir bezgala daudz priekšstatu, kas var tikt izteikti tikai ar kompleksu izteiksmi. Turklāt ir arī tādas kategorijas un priekšstati, kas vispār nevar tikt verbalizētas vai var, bet tikai nepietiekami. Piemēram, smarža, melodija, emocijas ir grūti izsakāmas ar vārdiem. Tāpat, ja cenšas aprakstīt sejas izteiksmi ar vārdiem, tā nekad nebūs tik izteismīga kā fotogrāfija. Tādēļ tikai daļa no mūsu priekšstatiem var tikt izteikta ar vārdiem.⁷⁸

Tiek izdalīta klasiskā kategorizācijas teorija, kurā kategorijas ir no indivīda neatkarīgas un visi kategoriju locekļi ir vienlīdzīgi, un prototipu teorija, kura atzīst asimetriskumu kategorijas iekšienē, kā arī indivīda ietekmi kategorizācijas procesā. Ir Par šīm divām kategoriju teorijām un bāzes līmeni, kas skata asimetriju starp kategorijām, konkrētāk ir aprakstīts sekojošajās darba apakšnodaļās.

---

⁷⁶ Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. 24.с.

⁷⁷ Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. London; New York: Hodder Arnold. 173 p.

⁷⁸ Turpat. 17.3 - 174. lpp.

3.1. Klasiskā kategorizācijas teorija

Klasiskajā kategorizācijas teorijā domāšana ir kā operēšana ar loģiski sakārtotiem simboliem un to kopām. Tas tā notiek, jo simboli iegūst nozīmi tikai tad, kad ar savām īpašībām tiek attiecināti pret citām lietām. Tātad kategoriju simboli iegūst nozīmi, kad to īpašības tiek pretstatītas vai salīdzinātas ar citām pasaulē sastopamajām kategorijām. Turklāt šī pasaule var būt ne tikai reālā, bet arī iespējamā. Kategorizācijas procesā netiek kategorizēti paši priekšmeti, bet gan priekšstati par tiem. Klasiskajā teorijā kategorijas tiek aplūkotas, pievēršot uzmanību tikai to locekļu kopīgajām iezīmēm. Būtiska ir tikai atbilstība, kas pastāv starp simbolu un objektu, kas nosaka simbola nozīmi. Turklāt, klasiskajā teorijā tiek uzskatīts, ka šī nozīme ir neatkarīga no cilvēka ķermeņa un prāta. Tādēļ arī atbilstību starp simbolu un kategoriju nosaka tikai kategoriju simbolu nozīme, kas arī ir neatkarīga no cilvēka prāta un ķermeņa. Respektīvi, netiek ņemta vērā cilvēka uztveres savdabība konkrētās kategorijas izpratnē. Šajā teorijā prāts darbojas kā dators, kas visu saliek kategorijās, pats procesā neiesaistoties, neieviešot subjektīvas korekcijas.⁷⁹ Tam nepiekrīt mūsdienu pētnieki, kuri uzsver paša indivīda lomu kategorizācijas procesā.

Kognitīvās psiholoģijas kategorizācijai īpaši pievērsās Eleanora Roša (*Eleanor Rosch*), kura īpašu uzmanību pievērs divām klasiskās teorijas sekām:

1. Ja kategorijas tiek noteiktas tikai pēc pazīmēm, kuras piemīt visiem kategorijas locekļiem, tad viens piemērs nevar būt labāks kā citi konkrētajai kategorijai piederošie.
2. Ja kategorijas atšķiras tikai pēc pazīmēm, kas iekšēji raksturīgas tās locekļiem, kategorijai jābūt neatkarīgai no tās būtnes īpašībām, kas veic kategorizāciju. Tātad netiek ņemta vērā cilvēka neiropsiholoģija, cilvēka ķermeņa kustība, spēja vispār kaut ko uztvert, domu formēšanas veids, efektīva komunikācija.⁸⁰

Klasiskās teorijas kritikā tiek norādīts arī, ka var būt arī kategorijas, kuru locekļiem nav vienādu īpašību, kas būtu raksturīgas tikai šai konkrētajai kategorijai.

---

⁷⁹ Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. 23.с.

⁸⁰ Turpat. 21.lpp.

Tātad ne tikai visi kategorijas locekļi nav vienlīdzīgi, bet tiem var arī būt dažādas īpašības.⁸¹

Turklāt E. Rošas pētījumi ir apstiprinājuši, ka kategorijas ir cieši saistītas ar konkrēto personu, kas veic šo procesu.⁸² Tātad kategorizācija ir katram indivīdam atšķirīga, taču ar kopīgām iezīmēm, jo, ja tā ir pilnīgi dažāda, tad šiem indivīdiem nav iespējams sazināties. Turklāt, pieņemot, ka klasiskā teorija bija pareiza un pilnīga, sanāk, ka visi kategorizācijas locekļi ir vienlīdzīgi un neviens no locekļiem nevar būt labāks kategorijas piemērs kā citi kategorijas locekļi, jo pazīme, kas atdala kategorijas locekļus no pārējiem, ir arī visiem citiem tās locekļiem. Tātad neviens atsevišķs objekts nevar atšķirties no citiem kategorijas objektiem, jo visiem kategorijas locekļiem ir vienāds statuss. E. Roša pamatoja un pierādīja, ka starp kategorijas locekļiem ir asimetrija un kategorijas iekšienē ir asimetriska struktūra.⁸³

Pamatojoties uz pētījumiem, E. Roša izveidoja prototipu teoriju, tādējādi paplašinot priekšstatu par kategorizācijas procesu. Viņas iespaidā kategorizācija kļuva par atsevišķu nozari kognitīvajā psiholoģijā.⁸⁴ E. Roša savas teorijas ietvaros kategorijas ir aplūkojusi horizontālā dimensijā, kas ir iekšējā kategorijas struktūra, tātad prototipi, un vertikālā dimensijā, kas ietver dažādu līmeņu kategorijas, konkrētāk kategoriju bāzes līmeni.⁸⁵

---

⁸¹ Kunda, Z. (2001). *Social cognition: Making sense of people*. 26 p.

⁸² Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. 21- 22.с.

⁸³ Turpat. 63. lpp.

⁸⁴ Turpat. 62. lpp.

⁸⁵ Rosch, E., Lloyd, B. B. (eds.). (1978). *Cognition and categorization*. Hillsdale; New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. P. 30 – 35.

3.2. Prototipu teorija

Prototipu teorijas pamatā ir pieņēmums, ka cilvēku kategorizācija pēc savas būtības ir cilvēka pieredzes un iztēles produkts un tā veido kategoriju centru kā šīs kategorijas reprezentatīvo elementu kopumu. No tā ietekmējas cilvēka domāšana, kura nevar būt izolēta. Jo klasiskajā teorijā cilvēka domāšana ir mākslīgi izolēta, kāda tā patiesībā var būt tikai retās situācijās.⁸⁶ Šīs teorijas pamatā ir pieņēmums, ka cilvēki lieto kategoriju reprezentāciju kopumu, ko dēvē par prototipiem. Tātad prototips ir abstrakts īpašību saraksts, kas ir tipisks kategorijas locekļiem.⁸⁷

Empīriskos pētījumos ir pierādījies, ka daudzās dažādās kategorijās var izvirzīt labākos piemērus. Šie piemēri respondentiem ienāk prātā pirmie, tā kā tos daļēji var saukt par „labākiem kategorijas locekļiem”. Šādi centrālie piemēri tiek saukti par prototipiem. Respektīvi, ir centrālās kategorijas daļas- prototipi un ir arī margināli jeb perifēri.⁸⁸ Tātad var tikt izdalīti centrālie objekti, kas raksturo kategoriju, tātad ir reprezentatīvāki, un pakārtotie, kas ir mazāk raksturīgi pašai kategorijai, tomēr ir konkrētās kategorijas sastāvdaļas. Šie objekti atšķiras pēc to reprezentativitātes pakāpes.

Prototipi rodas indivīda pieredzē ar apkārtējo pasauli, un kad tie ir radušies, sastopoties ar jauniem priekšmetiem, tie tiek salīdzināti esošajiem prototipiem. Jo vairāk kopīgu iezīmju tiem ir ar prototipiem, jo vairāk tie tiecas piederēt noteiktajai kategorijai. Veidojot prototipus ir svarīgas ne tikai to specifiskās raksturiezīmes, bet arī attiecības starp priekšstatiem.⁸⁹

Kad cilvēki mācās lietot kādas kategorijas vārdu, viņi sliecas sākt ar attiecināmu vārdu biežāk pamanāmam stimulam. Pēc tam ar stimula vispārināšanu izvēlētais vārds tiek attiecināts uz citiem, fiziski līdzīgiem paraugiem.⁹⁰ Piemēram, pirmo reizi redzot suni, tiek radīts konkrēts priekšstats kāds tas izskatās, bet redzot citu šīs kategorijas pārstāvi, tas tiek salīdzināts ar jau zināmo kategorijas pārstāvi un atbilstības gadījumā, tiek iekļauts kategorijā.

---

⁸⁶ Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. 23.с.

⁸⁷ Kunda, Z. (2001). *Social cognition: Making sense of people*. 30 p.

⁸⁸ Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. P. 175 – 176.

⁸⁹ Baron, R. A. (1989). *Psychology: the essential science*. Boston; London; Sydney, etc.: Allyn and Bacon. P. 204 – 205.

⁹⁰ Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. Москва : Языки славянской культуры. 67.с.

Kategorijas struktūrai ir svarīga loma spriedumos. Daudzos gadījumos prototipi var tikt izmantoti dažādu veidu kognitīvo punktu atskaitei un veido bāzi secinājumiem. Prototipus pētīt, var pētīt cilvēku domāšanu.⁹¹

Kategorijām nav drošu un izturīgu robežu, atkārtotos mēģinājumos ar vienu un to pašu informācijas avotu var tikt iegūti dažādi rezultāti. Kategorijas ir mainīgas, jo tās tieši ietekmē cilvēka pieredze un zināšanas.⁹² Turklāt ir kategorijas, kuras rodas tikai konkrētā situācijā, kas ir nepieciešamas. Tās tiek sauktas par *ad hoc* kategorijām. Šādas kategorijas nav konvencionālas un fiksētas, tām nav prototipisku struktūru, jo tās rodas tikai nepieciešamajā situācijā. Piemēram, kategorija „lietas, kas pirmās ir jāpaņem ugunsgrēka laikā”.⁹³

Ir kategorijas, kurām ir skaidri noteiktas robežas, tātad konkrēts objekts ir vai nav piederīgs kategorijai. Taču piederību kategorijai var arī aplūkot, izmērot, cik ļoti kāds objekts ir tai piederīgs. To dēvē par piederības pakāpi (*degree membership*). Pētīt atbilstību kādai kategorijai, tiek izmantota skala no 1 līdz 0, kur 1 – pilnīgi atbilstošs kategorijai, bet 0 – neatbilstošs.⁹⁴ Turklāt piederība kategorijai nav atkarīga no līdzības prototipam. Jo tie ne vienmēr ir kategorijas atbalstpunkti.⁹⁵

Kategorijas primāri tiek definētas ar prototipu palīdzību. Taču priekšstats, kas definē prototipu, nav nepieciešams pārējiem kategorijas locekļu priekšstatiem. Ja tā nebūtu, tad visi kategorijas locekļi būtu prototipiski vienādi. Taču, piemēram, putna prototips ir mazs un var lidot, bet pingvīns ir liels un nelido. Tas, kas iekļauj dažādos objektus vienā kategorijā ir ģimenes līdzība (*family resemblance*).⁹⁶

Tātad kategorijās var saskatīt centrālos objektus, kas visbiežāk tiek asociēti kā prototipi un tādus, kas netiek uzlūkoti kā kategorijas prototipi, līdz ar to var teikt, ka tie ir perifēri. Centrā esošie objekti sevī ietver vairāk no kategorijas raksturīpašībām, nekā perifērie objekti. Turklāt perifērija ir atkarīga no centra, ja nav centra, perifērijai zūd jēga, nav kopsaucēja, kas vienotu kategorijas locekļus.⁹⁷

---

⁹¹ Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. 70.с.

⁹² Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. 175 p.

⁹³ Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. 70.- 71.с.

⁹⁴ Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. 178 p.

⁹⁵ Turpat. 187 p.

⁹⁶ Turpat. 177 p.

⁹⁷ Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. Москва : Языки славянской культуры. 358.с.

Informatīvā definīcija, kur prototipi ir labākie kategorijas piemēri, ierosina, ka prototipi ir izcili kategorijai raksturīgi locekļi. Taču prototipi darbojas tikai sākotnējos valodas līmeņos. Piemēram, sākotnēji mēs iemācāmies kāds izskatās suns, taču pēc tam, kad ir iepazītas dažādas suņu šķirnes, vairs nav iespējams izveidot noteiktu prototipu. Tādēļ vēlāk mēs pirmo iepazītā suņa atveidu aizvietojam ar abstraktu vispārīgu prototipisku atveidu.⁹⁸

Prototipu teorija nosaka, ka piederība noteiktajai kategorijai ir atkarīga no līdzības prototipam. Haskiji un vilki ir līdzīgāki, nekā haskiji un pūdeļi, kas pieder vienai kategorijai. Tātad šeit ir jāskatās līdzība citās jomās, nevis tikai fiziskajā līdzībā. Līdzīguma skala ir atkarīga no situācijas un no tā, ar ko salīdzina. Piemēram, vilki ir līdzīgāki suņiem, nekā govis.⁹⁹

Ir diskusija par to vai prototips tiešām var tikt uzskatīts par labāko kategorijas piemēru. Jo ne visām kategorijām ir iespējami prototipi. Piemēram, krāsu kategorijā tas ir iespējams, bet putnu kategorijās prototips nav iespējams. Visbiežāk prototipus nav iespējams izveidot vispārīgām kategorijām, jo tās parasti ir pārāk vispārējas, lai varētu nofiksēt konkrētu anatomisku un uzvedības raksturojumu, kas izveidotu noteiktu prototipu. Šādās kategorijās svarīgāka ir ģimeniskā tuvība, nevis priekšzīmīgums (*exemplariness*).¹⁰⁰ Respektīvi, var būt kategorijas, kurās nav prototipu.

Aplūkojot Latvijas pensiju sistēmu kā kategoriju, kura ietver trīs līmeņus, var secināt, ka šie līmeņi pēc savas būtības ir tomēr atšķirīgi. Līdzīgi ir 2. un 3. pensiju līmeņi, kuri var tikt iekļauti arī kategorijā uzkrājumi, taču 2. pensiju līmenis tiek veidots automātiski, savukārt 3. līmenis – brīvprātīgi veicot iemaksas uzkrājumā. Pēc savas būtības tiem ir daudz atšķirību, tādēļ tie nav tik prototipiski kā ģimeniski līdzīgi.

---

⁹⁸ Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. London; New York: Hodder Arnold. 180 p.

⁹⁹ Turpat. 182. – 183. lpp.

¹⁰⁰ Turpat. 181. lpp.

3.3. Bāzes līmenis

Attīstot kategorizācijas teoriju, E. Roša ir secinājusi, ka pastāv dažādu līmeņu kategorijas. Ir augstākais, bāzes un zemākais līmenis. Jebkuru objektu var aplūkot dažādos līmeņos, taču cilvēki visbiežāk izvēlas tieši bāzes līmeni, kas ir starp ļoti vispārīgu un ļoti specifisku kategoriju.¹⁰¹

Bāzes līmenim raksturīgais:

- augstākais līmenis, kurā kategorijas locekļiem ir līdzīgs ārējais izskats;
- augstākais līmenis, kurā var tikt izveidots vienots mentāls atveids visai kategorijai;
- augstākais līmenis, kurā cilvēki izmanto līdzīgas fiziskas darbības lai mijiedarbotos dažādi kategorijas locekļi;
- līmenis, kurā kategorijas locekļi ātri tiek identificēti;
- līmenis ar vispārzināmiem un lietotiem apzīmējumiem kategorijas locekļiem;
- pirmais līmenis, kuru iedomājas bērni;
- pirmais līmenis, kurš ienāk prātā, uz mēles, atveidojas kā vārds;
- līmenis, kurā vārdi tiek izmantoti neitrālā kontekstā;
- līmenis, kurā atrodas sistemātiskā veidā saliktas lielākā daļa zināšanu.¹⁰²

Pamata līmenis ir privilēģēts kognitīvajā sistēmā dažādos veidos. Tas darbojas ātrāk nekā augstāki un zemāki līmeņi. Tajā ir sakārtotas visas mūsu zināšanas.¹⁰³ Tādēļ tas ir ātrs un viegls veids komunikācijai.¹⁰⁴ Pamata līmenī kategorijas locekļi ir formas ziņā vislīdzīgākie. Vispārējais atveids nav tikai vizuālais izskats. Svarīgs atveida aspekts ir raksturīgās detaļas, kuras satur objekts. Var uzzīmēt pamata līmeņa locekļa vispārīgu attēlu, to var izdarīt arī zemākās kategorijās, bet augstākās tas nav

---

¹⁰¹ Rosch, E., Lloyd, B. B. (eds.). (1978). *Cognition and categorization*. 31 p.

¹⁰² Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. 71.- 72.с.

¹⁰³ Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. 185 p.

¹⁰⁴ Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. 72.с.

iespējams. Pamata līmeņa kategorijas ir daļēji definētas terminos kādā veidā mēs mijiedarbojamies ar tās locekļiem.¹⁰⁵

Mūsu zināšanas bāzes līmenī galvenokārt tiek organizētas līnijā vesels- daļa. Mēs domājam, ka ēdam banānu, nevis to nomizojam un tad ēdam mīkstumu. Tāpat par krēslu- mās nedomājam, ka atbalstāmies pret atzveltni.¹⁰⁶ Bāzes līmeņa struktūra nosaka korelācijas sistēmu. Objekts mūsu apziņā korelē ar īpašībām, fiziskām lietām, ko tas var izdarīt, tā detaļām un mūsu zināšanām par tā funkcijām. Svarīgi ir saprast, ka tas viss kopā nav objektīvi. Tas viss atrodas vidē ar kuru nemitīgi mijiedarbojamies, kura vai mainīt mūsu zināšanas.¹⁰⁷ Bāzes līmenis ir visobjektīvākais, jo tajā mēs objektus saliekam nekļūdīgi. Ne vienmēr, bet tomēr. Ar citiem līmeņiem tā nav. Bāzes kategorijas locekļiem ir arī iekšēja līdzība, tos var iztēloties, izveidot vienotu to tēlu, bet augstākam līmenim tas nav iespējams¹⁰⁸, tātad bāzes kategorijām ir iespējams izveidot prototipus.

Bāzes kategorijas nosaukumi parasti ir vienkārši, īsi, vietēji (*native*) un seni, izņemot nosaukumus, kas doti jaunām kategorijām un artefaktiem. Ja šie nosaukumi ir gari, kompleksi vai radušies no svešvalodām, tie bieži tiek saīsināti un asimilēti. Bet zemākas kategorijas vārdi parasti ir salikti un nereti aizņemti no citām valodām. Tas arī izskaidro, kādēļ pirmo iemācās pamata līmeni. Tādēļ prototipu teorija vislabāk strādā tieši pamatlīmenī.¹⁰⁹

Saistībā ar pensiju 2. un 3. līmeni ir grūti secināt, kas šajā gadījumā būtu bāzes līmenis. Visticamāk, ka tā būtu „pensija”, jo tas ir vārds, kas ietverts abu līmeņu nosaukumos. Taču tā kā konkrētu objektu ievietošana noteiktās kategorijās ir atkarīga no zināšanām, tad var atšķirties ne tikai bāzes līmenis, bet arī pati kategorija. Maģistra darba ietvaros tiek aplūkots kādās kategorijās visbiežāk tiek ievietoti 2. un 3. līmenis gan medijos, gan sabiedrībā. Turklāt tiek pētīts vai šīs kategorijas ir atšķirīgas, kā arī vai var tikt izvirzītas bāzes kategorijas pensiju 2. un 3. līmenim. Bet lai labāk izprastu kādas vispār varētu šī kategorijas, vispirms ir jāizprot Latvijas pensiju sistēma, kas ir aprakstīta nākošajā nodaļā.

---

¹⁰⁵ Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. 185 p.

¹⁰⁶ Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. 73.c.

¹⁰⁷ Turpat. 76. lpp.

¹⁰⁸ Turpat. 78. lpp.

¹⁰⁹ Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. London; New York: Hodder Arnold. P. 185 – 186.

4. PENSIJU SISTĒMA LATVIJĀ

No 2001. gada jūlija Latvijas Valsts Republikā darbojas trīs līmeņu pensiju sistēma, kuru veido valsts pensija un privāts uzkrājums. Pensiju sistēmas galvenais princips: jo lielākas sociālās iemaksas strādājošais veic šodien, jo lielāka būs viņa pensija. Kā minēts Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (turpmāk tekstā VSAA) mājas lapā, visu trīs pensiju līmeņu vienlaicīga izmantošana veicina sistēmas stabilitāti, jo tiek samazināti katra atsevišķā pensiju līmeņa iespējamie demogrāfiskie vai finansiālie riski.¹¹⁰ Trīs līmeņu pensijas sistēma ir apdrošināšanas sistēma, kurā „apvienota katra cilvēka personiskā ieinteresētība savu vecumdienu nodrošināšanā un paaudžu solidaritāte”.¹¹¹

4.1. Pensiju sistēmas 1. līmenis

Pensiju sistēmas 1. līmenis (turpmāk tekstā 1. līmenis) darbojas kopš 1996. gada 1. janvāra. 1. līmenis ir valsts obligāta nefondēta jeb neuzkrājošā pensiju sistēmas daļa.¹¹² Šis līmenis tiek veidots no sociālās apdrošināšanas iemaksām. Tātad 1. līmeņa dalībnieks ir ikviens, kurš maksā nodokļus, tostarp sociālās apdrošināšanas iemaksas.¹¹³ 1. līmenis ir vecuma pensijas nodrošinātājs visiem, kuri ir strādājuši oficiāli algotu darbu un maksājuši nodokļus vismaz desmit gadus. Pensiju sistēmas pamatā ir paaudžu un dzimumu solidaritāte. Paaudžu solidaritāte nozīmē, ka iemaksas 1. līmenī netiek uzkrātas ilgtermiņā, bet gan tiek uzreiz izmaksātas kā vecuma pensijas esošajai pensionāru paaudzei. Dzimumu solidaritāte nozīmē to, ka gan sievietēm, gan vīriešiem tiek prognozēts vienāds pensiju izmaksu laika periods, respektīvi, vidējais abu dzimumu dzīves ilgums pēc došanās pensijā.¹¹⁴ Tātad ikviens

---

¹¹⁰ [B.a.]. (2011). Pensiju sistēmas 3 līmeņi. *Pensionāriem*. Sk. 2012. 29. martā:

<http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/pensionariem/pensiju-sistemas-3-limeni>

¹¹¹ [B.a.]. [B.g.]. Latvijas trīs līmeņu pensiju sistēma. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā:

<http://www.manapensija.lv/sist.php>

¹¹² [B.a.]. [B.g.]. Latvijas trīs līmeņu pensiju sistēma. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā:

<http://www.manapensija.lv/sist.php>

¹¹³ [B.a.]. (2011). Pensiju sistēmas 3 līmeņi. *Pensionāriem*. Sk. 2012. 29. martā:

<http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/pensionariem/pensiju-sistemas-3-limeni>

¹¹⁴ [B.a.]. [B.g.]. 1. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā:

<http://www.manapensija.lv/11.php>

nodokļu maksātājs Latvijā šobrīd no savas algas maksā pensiju jau esošajiem pensionāriem. Var secināt, ka, jo vairāk ir nodokļu maksātāju, jo vairāk ir līdzekļu vecuma pensijām, turklāt, jo ilgāk persona strādā un veic sociālās iemaksas, jo lielākai vajadzētu būt arī konkrētā indivīda pensijai.¹¹⁵

4.2. Pensiju sistēmas 2. līmenis

Pensiju sistēmas 2. līmenis (turpmāk tekstā 2. līmenis), tāpat kā 1. līmenis tiek veidots no personas sociālās apdrošināšanas iemaksām. Taču atšķirībā no 1. līmeņa tas ietver valsts fondēto jeb uzkrājošo pensijas shēmu. 2. līmenis darbojas salīdzinoši īsāku laika posmu nekā pārējie divi pensiju līmeņi, tas ir spēkā no 2001. gada 1. jūlija.¹¹⁶ Dalība 2. līmenī ir obligāta tiem, kuri dzimuši pēc 1971. gada 1. jūlija. Savukārt tiem, kuri dzimuši laika posmā no 1951. gada 2. jūlija (ieskaitot) līdz 1971. gada 1. jūlijam (ieskaitot), ir iespēja izvēlēties, pievienoties vai nepievienoties dalībai 2. līmenī.¹¹⁷

No darba ņēmēja algas 33,09% tiek novirzīti sociālajām iemaksām. No tiem 20 % tiek reģistrēti pensiju kapitālā, kas tiek sadalīts starp 1. un 2. pensiju līmeni.¹¹⁸ 2012. gadā 2.līmenim tiek novirzīti 2% no iemaksām, bet 1. līmenim 18%. Iemaksu likmes abos līmeņos ir mainīgas. Šobrīd ir noteikts, ka tuvākajos gados iemaksu likmes 2. līmenī pieaugs, bet 1. līmenī samazināsies (skat. 1. pielikumu).¹¹⁹ Tādējādi 1. un 2. pensiju līmenis kopā veido valsts pensiju, kur 2. līmeņa mērķis ir palielināt pensijas kapitālu.¹²⁰ 2. līmenī veiktās iemaksas tiek ieguldītas finanšu un kapitāla tirgū, izmantojot konkrēta līdzekļa pārvaldītāja starpniecības pakalpojumus.

---

¹¹⁵ [B.a.]. [B.g.]. Latvijas trīs līmeņu pensiju sistēma. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā: <http://www.manapensija.lv/sist.php>

¹¹⁶ [B.a.]. [B.g.]. Latvijas trīs līmeņu pensiju sistēma. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā: <http://www.manapensija.lv/sist.php>

¹¹⁷ [B.a.]. [B.g.]. 2. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā: <http://www.manapensija.lv/21.php>

¹¹⁸ [B.a.]. [B.g.]. 1. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā: <http://www.manapensija.lv/11.php>

¹¹⁹ [B.a.]. [B.g.]. 2. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā: <http://www.manapensija.lv/21.php>

¹²⁰ [B.a.]. [B.g.]. Latvijas trīs līmeņu pensiju sistēma. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā: <http://www.manapensija.lv/sist.php>

Indivīdam pašam iemaksas šajā līmenī nav jāveic, tās tiek ieturētas no sociālās apdrošināšanas iemaksām. Visa ieguldītā nauda tiek uzkrāta vecuma pensijai.¹²¹

Līdz 2002. gada beigām vienīgais 2.līmeņa līdzekļu pārvaldītājs bija Valsts kase. Taču sākot ar 2003. gada 1. janvāri sāka darboties privātie līdzekļu pārvaldītāju piedāvātie ieguldījumu plāni. 2007. gada 1. novembrī Valsts kases ieguldījumu plāns pārtrauca savu darbību, kas nozīmē, ka šobrīd visi 2. līmeņa uzkrājumi ir kādā no privāto līdzekļu pārvaldītāju ieguldījumu plāniem.¹²²

Uzkrātās fondētās pensijas kapitāla apmēru ietekmē vairāki raksturlielumi: personas alga, iemaksu likmes, dalības ilgums pensiju līmenī un konkrētais 2. līmeņa ienesīgums.¹²³ Tātad 2. līmenī iemaksātā nauda tiek ieguldīta, lai tā būtu vairāk, kad tiks sasniegts valsts pensijas vecums, taču konkrētā pensiju līmeņa ienesīgums ir tieši atkarīgs no izvēlēta līdzekļu pārvaldītāja ienesīguma. Ja 2. līmeņa dalībnieks nav apmierināts ar konkrētā sevis izvēlēta plāna ienesīgumu, viņam ir tiesības reizi kalendārajā gadā mainīt līdzekļu pārvaldītāju, bet divas reizes gadā var mainīt ieguldījumu plānu viena līdzekļu pārvaldītāja ietvaros.¹²⁴

Tieši VSAA uzdevums ir nodrošināt veiksmīgu pirmo divu pensiju līmeņu darbību. VSAA reģistrē sociāli apdrošinātās personas, iemaksas sociālās apdrošināšanas kontā un administrē 2. līmeņa iemaksas, kā arī izmaksā valsts vecuma pensijas, tātad rīkojas ar 1. līmeni un uzrauga 2. līmeni.¹²⁵

---

¹²¹ [B.a.]. (2011). Pensiju sistēmas 3 līmeņi. *Pensionāriem*. Sk. 2012. 29. martā:
<http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/pensionariem/pensiju-sistemas-3-limeni>

¹²² [B.a.]. [B.g.]. 2. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā:
<http://www.manapensija.lv/21.php>

¹²³ [B.a.]. [B.g.]. Latvijas trīs līmeņu pensiju sistēma. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā:
<http://www.manapensija.lv/sist.php>

¹²⁴ [B.a.]. [B.g.]. 2. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā:
<http://www.manapensija.lv/21.php>

¹²⁵ [B.a.]. (2011). Pensiju sistēmas 3 līmeņi. *Pensionāriem*. Sk. 2012. 29. martā:
<http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/pensionariem/pensiju-sistemas-3-limeni>

4.3. Pensiju sistēmas 3. līmenis

Pensiju sistēmas 3. līmenis (turpmāk tekstā 3. līmenis) darbojas kopš 1998. gada 1. jūlija. Tas ir brīvprātīgs uzkrājums vecumdienām, ko var veidot papildus 1. un 2. līmenim. Privāto uzkrājumu vecumdienām var veidot indivīds pats veicot iemaksas vai ar sava darba devēja starpniecību.¹²⁶ Neatkarīgi no tā, kas veic iemaksas 3. līmenī, tas ir līmeņa dalībnieka īpašums, tātad, ja iemaksas ir veicis darba devējs, viņam nav tiesību tās paņemt atpakaļ. 3. līmenis ir uzkrājums vecumdienām, taču tas ir pieejams ātrāk nekā valsts garantētā vecuma pensija, kuras noteiktais vecums šobrīd ir 62 gadi. Privātais uzkrājums vecumdienām ir pieejams no 55 gadu vecuma. Veidojot privāto uzkrājumu vecumdienām, privātpersona pati izvēlas cik lielas summas un cik bieži iemaksāt 3. līmenī, kā arī izvēlas kādu no pensiju fondu piedāvātajām ieguldījuma stratēģijām. Privātais uzkrājums, atšķirībā no valsts pensijas, ir mantojams, respektīvi, privātajā uzkrājumā ieguldītā nauda nepazūd, bet paliek mantiniekiem.¹²⁷

3. pensiju līmenis tiek veidots kādā no privātajiem pensiju fondiem kā papildus līdzekļu nodrošinājums valsts garantētajai pensijai.¹²⁸ Ir divu veidu privātie pensiju fondi: slēgtie un atklātie. Slēgtie pensiju fondi ir pieejami to uzņēmumu vai organizāciju darbiniekiem, kas šo fondu ir dibinājuši, bet atklātie- jebkurai privātpersonai tieši vai ar darba devēja starpniecību.¹²⁹ Privātos pensiju fondus, balstoties uz Latvijas likumdošanu, ir tiesības veidot Latvijas komercbankām, kuras ir tiesīgas pieņemt fizisku personu noguldījumus, apdrošināšanas sabiedrībām, kuras piedāvā iespēju apdrošināt dzīvību, un juridiskajām personām. Visi privātie pensiju fondi uzkrājumā iemaksāto naudu iegulda, lai ilgākā laika posmā šī nauda vairotos.¹³⁰ Galvenokārt 3. līmenī uzkrātie naudas līdzekļi tiek ieguldīti akciju un fiksēta

---

¹²⁶ [B.a.]. [B.g.]. Latvijas trīs līmeņu pensiju sistēma. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā: <http://www.manapensija.lv/sist.php>

¹²⁷ [B.a.]. [B.g.]. Pensija. *Finanšu pakalpojumi*. Sk. 2012. 3. apr.: http://www.vissparnaudu.lv/lv/saving/pensiju_fondi.html

¹²⁸ [B.a.]. [B.g.]. Latvijas trīs līmeņu pensiju sistēma. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā: <http://www.manapensija.lv/sist.php>

¹²⁹ [B.a.]. (2011). 3. līmenis- privātā brīvprātīgā pensiju shēma. *Pensionāriem*. Sk. 2012. 2.apr.: <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/pensionariem/three-levels-of-pension-system/3-rd-tier-voluntary-private-pension-scheme>

¹³⁰ [B.a.]. [B.g.]. 3. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 3.apr.: <http://www.manapensija.lv/3l.php>

ienākuma vērtspapīru tirgū.¹³¹ Tā kā viens no ieguldījumu veidiem ir akcijas, tad 3. līmenis var nest arī zaudējumus. Šādā gadījumā ikvienam 3. līmeņa dalībniekam ir iespēja visas savas iemaksas pārnest uz kādu citu privāto pensiju fondu.¹³²

Veidojot uzkrājumu 3. līmenī, ir iespēja saņemt arī nodokļu atvieglojumus. Ja iemaksas pensiju fondā veic darba devējs, tad viņam ir tiesības saņemt sociālā un uzņēmuma ienākuma nodokļu atvieglojumus, bet, ja iemaksas veic pati privātpersona, tad ir iespēja saņemt likumdošanā noteiktos iedzīvotāju ienākuma nodokļu atvieglojumus. Nodokļu atvieglojumus privātpersona var saņemt, iesniedzot ienākumu deklarāciju, kur norādīta iepriekšējā gada laikā uzkrājumā iemaksātā summa, Valsts ieņēmumu dienestā.¹³³ 2012. gadā ir noteikts, ka valsts atgriež iedzīvotāju ienākuma nodokli 25% apmērā no gada laikā uzkrājumā iemaksātās summas, ja šī summa nav lielāka par 10% no personas gada bruto ienākumiem.¹³⁴

Privātie pensiju fondi ir licencētas finanšu sabiedrības, kas pieņem privātpersonu vai viņu labā iemaksātos finanšu līdzekļus un rīkojas ar tiem tā, lai vecumdienās privātpersonām būtu nodrošināts naudas uzkrājums.¹³⁵ Kopumā Latvijā šobrīd darbojas septiņi privātie pensiju fondi: AS „Nordea Latvijas atklātais pensiju fonds”, Valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldītāji, AS „GE Money atklātais pensiju fonds”, AS „Swedbank Atklātais Pensiju Fonds”, AS „Pirmais Slēgtais Pensiju Fonds”, AS „Finasta atklātais pensiju fonds”, AS „Citadele atklātais pensiju fonds”, AS „SEB atklātais pensiju fonds”.¹³⁶ Un deviņi valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldītāji: AS „Swedbank Ieguldījumu Pārvaldes Sabiedrība”, AS „NORVIK ieguldījumu pārvaldes sabiedrība”, Ieguldījumu pārvaldes akciju sabiedrība „Finasta Asset Management”, AS Ieguldījumu pārvaldes sabiedrība „SEB Wealth Management”, ieguldījumu pārvaldes akciju sabiedrība „Citadele Asset Management”, AS Ieguldījumu pārvaldes sabiedrība „Hipo Fondi”, AS „DNB Asset

---

¹³¹ [B.a.]. (2011). 3. līmenis- privātā brīvprātīgā pensiju shēma. *Pensionāriem*. Sk. 2012. 2.apr.: <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/pensionariem/three-levels-of-pension-system/3-rd-tier-voluntary-private-pension-scheme>

¹³² [B.a.]. [B.g.]. 3. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 3.apr.: <http://www.manapensija.lv/3l.php>

¹³³ [B.a.]. [B.g.]. 3. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 3. apr.: <http://www.manapensija.lv/3l.php>

¹³⁴ [B.a.]. [B.g.]. Pensiju 3. līmenis. *Uzkrājumi un ieguldījumi*. Sk. 2012. 3. apr.: http://www.swedbank.lv/pakalp/pr_7_3.php

¹³⁵ [B.a.]. (2011). 3. līmenis- privātā brīvprātīgā pensiju shēma. *Pensionāriem*. Sk. 2012. 2.apr.: <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/pensionariem/three-levels-of-pension-system/3-rd-tier-voluntary-private-pension-scheme>

¹³⁶ [B.a.]. [2012]. Pensiju fondi. *Tirgus dalībnieki*. Sk. 2012. 3. apr.: http://www.fktk.lv/lv/tirgus_dalibnieki/pensiju_fondi/

Management”, Ieguldījumu pārvaldes akciju sabiedrība „GE Money Asset Management”, Ieguldījumu pārvaldes akciju sabiedrība „Nordea Pensions Latvia”.¹³⁷

Maģistra darba ietvaros tika veiktas arī intervijas ar pensiju fondu pārstāvjiem, lai noskaidrotu, vai pensiju fondi, kas rīkojas ar pensiju līmeņos iemaksātajām finansēm, saskata problēmas izpratnē par pensiju līmeņiem. Sīkāk aprakstītas maģistra darba pētniecības metodes ir darba nākošajā nodaļā – metodoloģijā, kur ir aplūkotas trīs maģistra darbā izmantotās metodes – kvalitatīvā kontentanalīze, anketēšana un dziļā intervija.

---

¹³⁷ [B.a.]. [2012]. Valsts fondēto pensiju shēmas (VFPS) līdzekļu pārvaldītāji. *Tirgus dalībnieki*. Sk. 2012. 3. apr.: http://www.fktk.lv/lv/tirgus_dalibnieki/pensiju_fondi/valsts_fondeto_pensiju_shemas/

5. METODOLOĢIJA

Maģistra darba mērķis ir noskaidrot mediju un sabiedrības izpratni par 2. un 3. pensiju līmeni. Lai varētu salīdzināt izpratnes, vispirms ir jānoskaidro, kādas tās ir. Maģistra darbā ir analizēti internetu portālu raksti, kuros ir minēti pensiju 2. vai/ un 3. līmenis, tas tiek veikts, izmantojot kvalitatīvo kontentanalīzi. Savukārt sabiedrības izpratne tiks noskaidrota, izmantojot anketēšanas metodi. Anketas atvērtie jautājumu apkopošanā arī tiks izmantota kvalitatīvā kontentanalīze. Lai iegūtu arī ekspertu viedokli par maģistra darbā aplūkoto jautājumu, tiks izmantotas arī intervijas ar pensiju fondu pārstāvjiem, kuri ir ieinteresēti, lai izpratne par pensiju līmeņiem gan sabiedrībā, gan medijos būtu vienāda un realitātei atbilstoša. Tādēļ metodoloģijas daļā ir aprakstīta kvalitatīvā kontentanalīze, anketēšana un intervija kā pētniecības metode.

5.1. Kvalitatīvā kontentanalīze

Kā viena no pētniecības metodēm maģistra darbā ir izmantota kontentanalīze. Ir vairākas kontentanalīzes definīcijas. Komunikācijas zinātnes profesors D. Vraits (*D. Wright*) to raksturo kā pētniecības tehniku, ar kuras palīdzību, izmantojot definētas kategorijas, var analizēt mediju saturu. Jo precīzāk un skaidrāk ir definētas analīzes kategorijas, jo ticamāks ir pētījums.¹³⁸ R. F. Vēbers (*R. F. Weber*) kontentanalīzi definē kā pētniecības metodi, kas, izmantojot procedūru kopumu, veido ticamus slēdzienus par tekstu. Iegūtie slēdzieni ietver ziņu par sūtītāju, par pašu ziņu vai arī ziņu par tās auditoriju.¹³⁹ Savukārt K. Krippendorfs (*K. Krippendorff*) kontentanalīzi definē kā pētniecības tehniku, kas no analizējamā teksta rada atkārtojamus un derīgus secinājumus. Tātad kontentanalīze ir pētniecības tehnika, kas palielina izpratni par pētāmā jautājuma īpašībām, izskaidro praktiskās darbības, kā arī sniedz jaunas atklāsmes par komunikācijas procesu.¹⁴⁰ Tā ir empīriskā un objektīva

---

¹³⁸ Berger, A. A. (2000). *Media and communication research methods: an introduction to qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks: Sage publication. 173 p.

¹³⁹ Weber, R. F. (1990). *Basic content analysis: quantitative applications in the social sciences*. London: Sage publication. 9 p.

¹⁴⁰ Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: an introduction to its methodology*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage publications. 18 p.

pētniecības metode, ko lietojot ir jābūt uzticamām, skaidri definētām kategorijām.¹⁴¹ Turklāt tā ir arī kvantitatīvāka, nekā, piemēram, ikdienas novērojumi, jo tās ietvaros tiek skaitītas un mērītas konkrēti kategorijās noteiktie lielumi.¹⁴²

Tiek izdalīta kvantitatīvā un kvalitatīvā kontentanalīze. Kvalitatīvā kontentanalīze ir radusies 20.gs. 60. gadu beigās, to atvasinot no kvantitatīvās kontentanalīzes. S. S. Huxmana (*S. S. Huxman*) un M. Alens (*M. Allen*) uzskaita vairākus iemeslus, kādēļ tas ir noticis:

- Tikai pēc parādības biežuma nevar spriest par tās nozīmi;
- Kategorijām ir jābūt vairāk interpretējošām un vērtējošām;
- Diskusijai par slēpto nozīmi ir jāseko saprotamai satura prezentācijai.¹⁴³

Tādēļ kvalitatīvā kontentanalīze, salīdzinot ar kvantitatīvo, pieļauj interpretāciju konkrētā pētniecības jautājuma ietvaros. Izmantojot šo pētniecības metodi, materiāls tiek analizēts soli pa solim, tas tiek samazināts, veidojot kopsavilkumu par konkrēto tēmu, saglabājot saturu konkrētās satura analīzes vienībās. Teksta interpretācijas aspekti, balstoties uz pētījuma galveno jautājumu, tiek ielikti konkrētās kategorijās, kas tiek rūpīgi izveidotas un pārskatītas vai mainītas analīzes procesa laikā.¹⁴⁴

Bieži kontentanalīze tiek izmantota masu komunikācijas jomā, analizējot tieši tekstus. Ar kontentanalīzes palīdzību var noteikt, kas plašsaziņas līdzekļos tiek vairāk parādīts. Šī pētniecības metode ir galvenais veids, kā atrast medijos atainotos uzskatus par kādu pētniekam interesējošu jautājumu.¹⁴⁵ Šīs pētniecības metodes procesā pētnieks izveido kategoriju kopumu, kurā iedala katru atsevišķo gadījumu.¹⁴⁶ Taču kategoriju nedrīkst būt pārāk daudz, lai netiktu aizmirsts sākotnēji izvirzītais pētījuma

---

¹⁴¹ Bell, Ph. Content analysis of visual images. In: Leeuwen, Th., Jewitt, C. (2001). *Handbook of visual analysis*. London: Sage publication. 13 p.

¹⁴² Berger, A. A. (2000). *Media and communication research methods: an introduction to qualitative and quantitative approaches*. 174 p.

¹⁴³ Huxman, S. S., Allen, M. (2004). Scientists and storytellers: the imperative of pairing qualitative and quantitative approaches in communication research. In: Iorio, S. H. (ed.). *Qualitative research in journalism: taking it to the streets*. Mahwah, New Jersey, London: LEA. 183 p.

¹⁴⁴ Mayring, Ph. (2000). Qualitative content analysis. *Forum qualitative social research*. Retrieved April 11, 2012 from <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2-00/2-00mayring-e.htm>

¹⁴⁵ Bell, Ph. Content analysis of visual images. In: Leeuwen, Th., Jewitt, C. (2001). *Handbook of visual analysis*. 13 p.

¹⁴⁶ Silverman, D. (2001). *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text, and interaction*. 2nd ed. London: Sage publication. 123 p.

mērķis, kura dēļ pētījums vispār tiek veikts. G. Stempel (*G. Stempel*) ir izstrādājis trīs raksturlielumus, kas savstarpēji ir saistīti, tādēļ kategorijām ir jāatbilst katram no tiem:

- Kategorijām ir jābūt atbilstošām pētījuma mērķim, respektīvi, informācijai, kas tiek pētīta, ir jāatbilst pētījumā izvirzītajiem jautājumiem;
- Kategorijām ir jāfunkcionē. Analīzes procesā tiks iegūti rezultāti par analizējamo materiālu un norisi tajā, tātad kategorijām ir jābūt pielietojamām konkrētajā pētniecības materiālā, lai rezultātā būtu iespēja izdarīt kādus secinājumus.
- Kategoriju sistēmai ir jābūt realizējamai. Tātad kategoriju skaitam jābūt tik lielam, lai tās reāli varētu lietot, kā rezultātā pētījums būtu veiksmīgs.¹⁴⁷

Taču ir arī citi raksturlielumi saistībā ar kontentanalīzi, ko piedāvā citi autori. K. Noiendorfā (*K. Neuendorf*), kura kontentanalīzi skata kā sistemātisku, objektīvu un kvalitatīvu analīzi¹⁴⁸, uzver četrus svarīgus šīs pētniecības metodes raksturlielumus: ticamību (*reability*), derīgumu, pareizību un precizitāti.

Tā kā kontentanalīze ir teksta analīze, pēc iepriekš izstrādātas noteiktas shēmas, kas balstīta uz konkrētām iepriekš definētām kategorijām, tad vienā un tajā pašā veidā to var veikt vairāki cilvēki. Tātad kontentanalīzes rezultāti nav atkarīgi no konkrētā pētnieka. Līdz ar to var secināt, ka kontentanalīze ir ticama, ko principā nosaka precīzi izstrādāta un nepārprotama kodēšanas sistēma (iepriekš saukta par kategorijām). Iegūtie rezultāti ir nemainīgi, neraugoties uz to, kas pētījumu veic.¹⁴⁹ Tieši šis aspekts tiek atzīts par vienu no svarīgākajiem, kādēļ izvēlēties kontentanalīzi kā pētniecības metodi

Lai kontentanalīzē iegūtie rezultāti būtu ticami, tiem ir jābūt derīgiem.¹⁵⁰ Ir divu veidu derīgums: iekšējais un ārējais. Iekšējais derīgums attiecas uz mērījumiem un pētījumā izmantotajām pamata definīcijām, bet ārējais- uz rezultātu vispārināšanu,

---

¹⁴⁷ Stempel, G., Westley, B. (1989). *Research methods in mass communication*. New Jersey: Engelwood Cliffs. 128 p.

¹⁴⁸ Neuendorf, K. A. (2002). *Content analysis guidebook*. Thousand Oaks: Sage publication. 1 p.

¹⁴⁹ Turpat. 141. lpp.

¹⁵⁰ Turpat.

tā tad vai iegūtie rezultāti var tikt attiecināti arī uz citām situācijām. Tādēļ šajā raksturlielumā liela nozīme ir tieši analizējamajai izlasei.

Pareizības raksturlielums liek pievērst uzmanību, vai kontentanalīzes mērījumu procedūra ir saprotama, vai ir precīzi definētas kodēšanas vienības un pareizi izveidotas kategorijas.

Pēdējais no četriem raksturlielumiem ir precizitāte. Šeit ir svarīgi, lai kontentanalīzes kategorijas būtu pareizi nodefinētas.¹⁵¹ Aplūkojot, visus šos četrus raksturlielumus var secināt, ka līdzīgi jau iepriekš aprakstītajiem G. Stempela raksturlielumiem, arī K. Noiendorfas piedāvātie raksturlielumi ir cieši saistīti viens ar otru, dažbrīd atšķiroties tikai niansēs.

M. V. Bauers (*M. W. Bauer*) ir izdalījis kopumā astoņus kontentanalīzes veikšanas soļus:

1. Vispirms ir jāatlasa analizējamais materiāls. Teorija un pētāmais gadījums ierosina konkrētu tekstu (ar tekstu saprotot arī attēlus un citus materiālus) izlasi.
2. Ja ir pārāk daudz analizējamā materiāla, tad ir jāizvēlas izlases kopums, ko pēc tam analizēs.
3. Jāizveido kodu sistēma, kas ir piemērota gan teorētiskajiem apsvērumiem, gan materiāliem.
4. Jāveic pilotpētījums, pēc kuras ir jāuzlabo kodu sistēma, kā arī skaidri jādefinē kas ir kodi, ko tie apzīmē.
5. Ir jāpārbauda kodu ticamība, drošums, lai tie būtu lietojami arī neskaidrās, neviennozīmīgās situācijās.
6. Visi materiāli ir jākodē pēc parauga un jāizveido visaptveroša procesa uzticamība.
7. Jāizveido informācijas masīvs, kurā veic statistisko analīzi.
8. Kā pēdējais ir jāizveido kodu grāmata (codebook), kurā būtu kodu sistēmas loģiskais pamats, kodu sastopamības biežums un kodēšanas procesa uzticamība.¹⁵²

---

¹⁵¹ Turpat. 113. lpp.

¹⁵² Bauer, M. W. Classical content analysis: a review. In: Bauer, M. W., Gaskell, G. (2000). *Qualitative researching with text, images and sound*. London: Sage publications. 149 p.

Lai reprezentētu kontentanalīzes rezultātus var tikt izmantotas tabulas, grafiki, diagrammas utt.¹⁵³

Ar kontentanalīzes palīdzību tiks iegūta informācija par medijos publicēto rakstos pausto izpratni par pensiju 2. un 3. līmeni, kā arī tā tiks izmantota, lai apstrādātu un analizētu ar anketēšanas metodi iegūto atvērto jautājumu atbildes. Anketēšanas metode ir aprakstīta nākošajā apakšnodaļā.

---

¹⁵³ Berger, A. A. (2000). *Media and communication research methods: an introduction to qualitative and quantitative approaches*. P. 192 – 210.

5.2. Anketēšana

Anketēšana ir visplašāk izmantotā datu vākšanas metode sociālajās zinātnēs.¹⁵⁴ Tā ir kvantitatīvā pētniecības metode, kurā ar iepriekš sagatavotu jautājumu palīdzību no respondentiem tiek iegūtas atbildes uz pētnieku interesējošiem jautājumiem.¹⁵⁵ Izmantojot šo pētniecības metodi, katram respondentam tiek uzdoti vieni un tie paši jautājumi vienā un tajā pašā veidā tā, lai vienīgās atšķirības anketās būtu saistītas ar atbildēm, nevis situāciju.¹⁵⁶ Ar anketēšanas palīdzību ir iespējams noteikt respondenta izturēšanos, attieksmes, viedokļus, raksturojumus, gaidas, sevis klasificēšanu un zināšanas.¹⁵⁷

Anketās pirmie jautājumi (1-3) ir ievadjautājumi, kas ievada respondentu turpmākajā darbā, parasti tie ir par kādu visiem, kas atbild uz jautājumiem, kopīgu faktu, lietu, situāciju vai citu raksturlielumu. Sākumā jautājumiem jābūt vispārīgiem, un pēc tam tie jāveido jau konkrētāki. Anketā formulētiem jautājumiem vajadzētu būt skaidriem, nepārprotamiem, īsiem un vienkāršiem, lai atvieglotu jautājuma uztveri un būtu skaidra to jēga. Uzdodot jautājumu, pētniekam ir jābūt pārliecinātam, vai respondenti, kam šis jautājums paredzēts, būs pietiekami kompetenti konkrētajā jomā. Anketās var tikt veidoti slēgtie jautājumi, kad respondents tiek lūgts izvēlēties kādu jau no dotajām atbildēm, gan atvērtie jautājumi, kad respondents tiek lūgts izteikt pats savu viedokli par uzdoto jautājumu.¹⁵⁸

Anketēšanas metodei ir vairākas priekšrocības. Ar šo kvantitatīvo pētniecības metodi ir iespējams nepieciešamo informāciju iegūt ātrāk un lētāk, nekā, piemēram, ar intervijām, jo tās ir laukietilpīgas. Turklāt ar anketēšanas metodi var sasniegt ļoti plašu cilvēku skaitu. Anketas izslēdz tādu intervētāja ietekmi uz respondentu kā balss tonis, runas maniere u.c. Anketēšana neaizņem daudz laika ne respondentam, ne pētniekam;

---

¹⁵⁴ Gray, P. S., Williamson, J. B., Karp, D. A., Dalphin, J. R. (2007). *The research imagination: An introduction to qualitative and quantitative methods*. Cambridge; New York, Melbourne; etc.: Cambridge University Press. 146 p.

¹⁵⁵ Neumann, L. W. (2006). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. London: Pearson. 264 p.

¹⁵⁶ May, T. (1997) *Social research: issues, methods and process*. 3rd ed. Buckingham: Open University Press. 121 p.

¹⁵⁷ Neumann, L. W. (2006). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. 254 p.

¹⁵⁸ Williams, M. (1997). Social surveys: design to analysis. In: May, T. (ed.). *Social research. Issues, methods and process*. 3rd ed. Buckingham: Open University Press. P. 107- 108.

ar anketēšanas metodi var iegūt konkrētākas atbildes. Turklāt, raugoties no respondenta puses, anketai ir lielāks anonimitātes garants.¹⁵⁹

Lai gan anketēšanai ir daudzas priekšrocības, kā jebkurai pētniecības metodei, tai ir arī trūkumi. Ne vienmēr korelācija starp mainīgajiem var ļaut izdarīt secinājumus par cēloņsakarībām. Izmantojot anketēšanu, pētniekam nav iespējas novērot respondentu neverbālo uzvedību, turklāt iegūtās informācijas daudzums ir samērā neliels. Anketai ir jābūt vienkāršai, taču tas nedod garantiju, ka respondents pareizi spēs saprast uzdotos jautājumus, un uz tiem vispār atbildēs.¹⁶⁰ Turklāt anketēšana ir pilnībā atkarīga no respondentiem, jo pētniekam nav iespējas iejaukties atbilžu sniegšanas procesā un regulēt to.¹⁶¹ Respektīvi, ja respondents nevēlas atbildēt uz kādu jautājumu, pētniekam nav iespējas to uzreiz novērot un ietekmēt. Taču šāda iespēja ir tālāk aprakstītajā kvalitatīvajā pētniecības metodē – intervijā.

---

¹⁵⁹ Williams M. (2001./1993). Social surveys: design to analysis. In: May, T. (ed.) *Social research. Issues, methods and process*. P.107- 108.

¹⁶⁰ Turpat. 111.- 113. lpp.

¹⁶¹ Gray, P. S., Williamson, J. B., Karp, D. A., Dalphin, J. R. (2007). *The research imagination: An introduction to qualitative and quantitative methods*. 146 p.

5.3 Intervija

Intervija ir strukturēta saruna, kas ir organizēta, kombinējot pamata un papildus jautājumus, lai rezultātā tiktu iegūta vispusīga izpēte.¹⁶² Tā ir kvalitatīvā pētniecības metode. Intervija sevī iekļauj noteiktu sociālās un interpersonālās mijiedarbības stilu. Lai gan daļēji intervija var tikt salīdzināta ar vienkāršu sarunu, tomēr tai ir būtiska atšķirība no ikdienas komunikācijas, jo intervētājam ir kāds konkrēts mērķis, kādēļ konkrētā saruna vispār notiek. Parasti arī intervējamais ir informēts par intervētāja mērķi.¹⁶³

Kā pētniecības metode intervija tiek izmantota gadījumos, kad ir nepieciešams iegūt atbildes uz liela apjoma atvērta vai nenoteikta tipa izziņas jautājumiem.¹⁶⁴ Pētniekam, kurš izmanto intervijas metodi, parasti ir nepieciešama dziļāka informācija, nekā to iespējams iegūt aptaujās vai fokusgrupās. Bet kā vienīgo datu vākšanas metodi interviju izmanto reti. Ļoti bieži ar interviju palīdzību pētnieki pārbauda savas formulētās teorijas un pierāda kādus pētījumam nepieciešamus faktus.¹⁶⁵

Parasti intervijas sākas ar mazu ievadu, kurā tiek paskaidrots tās mērķis. Sākuma jautājumi ir vienkārši, lai intervējamais nejustos nezinošs vai nobijies. Ja sarunu sāk ar galvenajiem jautājumiem, intervētājs riskē iespējamu uzticības zudumu no respondenta puses. Ļoti svarīgi ir panākt uzticību intervētājam, jo tikai tad ir iespējams saņemt visu nepieciešamo informāciju. Turklāt ne mazāk svarīga ir arī intervējamā novērošana, lai secinātu vai viņa sniegtās atbildes ir patiesas, vai tomēr ir jāmaina intervijas stils. Plānošana un gatavošanās ir veiksmīgu interviju pamatā.¹⁶⁶

A. A. Bergers ir iedalījis intervijas četrās kategorijās, balstoties uz to funkcijām:

1. Neformālās intervijas – tām nav organizētas struktūras un noteiktas virzības, šādas intervijas pētījumā ir noderīgas kā fona informācija.

---

¹⁶² Rubin, J. H., Rubin, S. R. (2005). *Qualitative interviewing. The art of hearing data*. London: Sage publication. 129 p.

¹⁶³ Johnson, J.M. (2001). In-depth Interviewing. In: *Handbook of interview research: context & method*. London: Sage Publications. P.104.

¹⁶⁴ Oppenheim, A. N. (2001). *Questionnaire design, interviewing and attitude measurement*. London: Continuum. 77 p.

¹⁶⁵ Johnson, J.M. (2001). In-depth Interviewing. In: *Handbook of interview research: context & method*. P. 104

¹⁶⁶ Johnson, J.M. (2001). In-depth Interviewing. In: *Handbook of interview research: context & method*. P.108–109.

2. Nestrukturētās intervijas – tās ir fokusētas uz dažāda veida informācijas iegūšanu saistībā ar konkrēto tēmu.
3. Daļēji strukturētās intervijas – šo interviju pamatā ir jau iepriekš sagatavoti intervētāja jautājumi par noteiktu izzināmo jautājumu kopumu, bet pētījuma laikā var tikt uzdoti arī papildus jautājumi, lai iegūtās atbildes būtu pēc iespējas kvalitatīvākas.
4. Strukturētās intervijas – ir iepriekš sagatavoti noteikti jautājumi, kas konkrētā secībā un formā tiek uzdoti. Šādu interviju var raksturot kā strukturētu jautājumu un atbilžu apmaiņu.¹⁶⁷

Šajā darbā tiks izmantota daļēji strukturēta intervija, kurai jau iepriekš tika sagatavoti jautājumi, bet, lai tiktu iegūta vēlamā informācija, tie pētījuma gaitā tika papildināti ar precizējošiem un papildus jautājumiem.

---

¹⁶⁷ Berger, A. A. (2000). *Media and communication research methods: an introduction to qualitative and quantitative approaches*. P. 111 - 112.

6. INTERNETA PORTĀLU RAKSTU KONTENTANALĪZES REZULTĀTI

Maģistra darba pētījuma veikšanai tika izmantotas publikācijas, kas bija ievietotas interneta portālos laika posmā no 2011. gada 1. janvāra līdz 2012. gada 31. martam. Tika izvēlēts šāds laika posms, jo 2011. gada sākumā aktīvi tika spriests par iespējamo sociālās apdrošināšanas iemaksu samazinājumu pensiju 2. līmenī 2012. gadā no plānotajiem 4% uz 2%. Aplūkotajā laika posmā bija arī aktuāls jautājums par pensijas sistēmas efektīvu funkcionēšanas iespēju arī nākotnē, kad nodokļu maksātāju demogrāfiskās situācijas dēļ būs daudz mazāk, nekā pensionāru, tātad vairs nebūs līdzekļu valsts vecuma pensijām. Tādēļ aktuāls kļuva arī jautājums par privātu uzkrājumu veidošanu vecumdienām. Taču tieši 2011. gadu pensiju fondi noslēdza ar negatīvu ienesīgumu, respektīvi, uzkrājumi bija mazāki, nekā tajos iemaksātās summas. 2012. gada sākumā kļuva aktuāls arī jautājums par pensionēšanās vecuma paaugstināšanu no 62 gadiem uz 65 gadu vecumu. Pētījumā tika analizēti portālos tvnet.lv un delfi.lv ievietotie raksti iepriekš minētajā laika posmā, kuros bija minēti pensiju 2. un / vai 3. līmenis.

Tika izvēlēti ziņu portāli delfi.lv un tvnet.lv, jo tie ir visvairāk lietotie portāli Latvijā, balstoties uz starptautiskā interneta izpētes uzņēmuma „Gemius” veikto pētījumu.¹⁶⁸ 2012. gada aprīļa mēnesī *delfi.lv* bija trešais populārākais interneta portāls, bet *tvnet.lv* – piektais. Turklāt abos šajos portālos bija pieejams arī meklētājs, kas ļāva atrast pētījumam nepieciešamos rakstus. Portālā *tvnet.lv* meklētājā tika ievadīts maģistra darba izpētei nepieciešamais laika posms, respektīvi, 2011. gada 1. janvāris līdz 2012. gada 31. marts un meklētājā tika meklēts vārds „pensija” visos locījumos. Tika atlasītas 46 publikācijas, kurās bija pieminēts 2. un/ vai 3. pensiju līmenis. Savukārt portālā *delfi.lv* tika izmantota tēmu sadaļa, kurā tika atrastas sadaļas „pensija” un „pensiju fondi”, šajās sadaļās tika atrasti vēl 26 analizējamie raksti. Jāpiebilst, ka raksti, portālā bija vairāk, bet tā kā daži no tiem bija identiski jau atrastajiem portālā *tvnet.lv*, jo tie bija pārpublicēti no citiem informācijas resursiem,

---

¹⁶⁸ Egle, L. (2012). Latvijas interneta portālu TOP 25 aprīlī. *Jaunumi*. Sk. 2012. 23. maijā: <http://www.gemius.lv/lv/jaunumi/2012-05-21/01>

tad šie raksti netika iekļauti pētījumā. Visu pētījumā analizēto publikāciju saraksts ir redzams 2. pielikumā.

Atlasītie raksti tika aplūkoti izmantojot sekojošas analīzes kategorijas: raksta tēma; rakstā minētais pensiju līmenis; rakstā paustā attieksme pret konkrēto pensiju līmeni; pensiju līmeņa pieminēšanas pakāpe; līmeņa nosaukuma atrašanās vieta tekstā; pensiju līmeņa būtības skaidrība; kā arī raksturīgie vārdi, kas tika saistīti ar norēto pensiju līmeni.

Analizētos rakstus var sagrupēt pēc to galvenajām tēmām. Liela daļa rakstu bija saistīta ar budžeta veidošanu, respektīvi, pensiju 2. līmenis tajos bija minēts kā efektīvs veids, kur var ietaupīt valstij nepieciešamos budžeta līdzekļus, kas nepieciešami sociālajiem izdevumiem, tātad valsts garantētajām vecuma pensijām. Vēl bija vairāki raksti, kuros bija aprakstīti privāto pensiju fondu un banku veiktie pētījumi. Tajos bija atainota sabiedrības attieksme pret uzkrājumiem vecumdienām un paļaušanos uz valsts vecuma pensiju. Bija arī raksti, kas bija saistīti tieši ar iemaksām pensiju 3. līmenī, kā arī pensiju plānu ienesīgumu. Pensiju 3. līmenis bieži tika minēts arī rakstos, kas bija par uzkrājumu tēmu. Kā vēl viena rakstu tēma ir izdalāma raksti par valsts vecuma pensijas celšanu, pensiju sistēmu un pensiju likumu. Kopumā raksti bija par dažādām tēmām, kas tiešākā vai netiešā veidā bija saistīti ar nodrošinājumu vecumdienām, pensijas vecumu, nodokļiem, budžetu, uzkrājumiem, darbības rezultātiem un pētījumiem saistībā ar vecumdienām.

Pētījumā tika aplūkots gan 2. pensiju līmenis, gan 3. pensiju līmenis atsevišķi. Bija raksti, kuros bija minēti abi šie līmeņi, taču bija arī tādi, kur bija minēts tikai viens no maģistra darba aplūkotajiem līmeņiem. Tomēr 2. pensiju līmenis analizētajos rakstos bija vairāk, 85% no visiem pētījumā aplūkotajiem rakstiem, bija pieminēts 2. pensiju līmenis. Privātais pensiju uzkrājums jeb 3. pensiju līmenis bija minēts 49% no aplūkotajiem rakstiem. Nākošajās apakšnodaļās ir sīkāk aprakstīts katrs līmenis atsevišķi, respektīvi, kā tas tika atainots interneta ziņu portālos.

6.1. Pensiju 2. līmenis medijos

Rakstos paustā attieksme pret pensiju 2. līmeni visbiežāk (79%) ir neitrāla, bet tā mēdz būt arī negatīva un pozitīva. Turklāt negatīva rakstura informācija par pensiju 2. līmeni ir biežāk lasāma, nekā pozitīvā, tā tas ir 16% gadījumu. Bet pozitīvi vērtēts pensiju 2. līmenis ir 5% publikāciju.

Kā galvenā aplūkotā tēma rakstā pensiju 2. līmenis ir piektajā daļā rakstu (21%), tātad pats raksts ir par konkrēto pensiju līmeni. Bet visbiežāk pensiju 2. līmenis ir tikai pieminēts (54%), tātad ir sniegta informācija par to, bet tas nav galvenais raksta objekts. Gadījumos, kad pensiju 2. līmenis ir pieminēts tikai „tā starp citu”, tas tiek ievietots kategorijā „nav svarīgs”. Šādi pensiju 2. līmenis tiek pieminēts ceturtajā daļā rakstu.

Ja aplūko līmeņa novietojumu rakstos, tad visbiežāk tas tiek minēts pilnīgi visā rakstā (33%), bet visretāk tikai sākumā (13%). Līdzīgas proporcijas ir līmeņa novietojumam raksta vidū vai beigās, respektīvi, 28% un 26%. Turklāt, ja pensiju 2. līmenis tiek pieminēts tikai raksta beigās, tad tas parasti ir mazāk saistīti ar raksta tēmu, drīzāk paskaidrojot tēmas priekšvēsturi, kā arī bieži vien pensiju 2. līmenis raksta beigās ir gadījumos, kad tas ir ievietojams kategorijā „nav svarīgs”, piemēram, kad tiek minēts kā viens no uzkrājumu veidiem, sīkāk to neapprakstot.

Publikācijās, kurās ir minēts pensiju 2. līmenis, parasti nav paskaidrots, kas tas ir. 43% rakstu termins „pensiju 2. līmenis” tiek lietots kā visiem zināms un saprotams jēdziens, tātad personas, kuras nav informētas par šo uzkrājuma veidu, nemaz nevar saprast rakstā publicēto informāciju. 38% publikāciju pensiju 2. līmenis ir daļēji izskaidrots, respektīvi, ir sniegti dažādi tā raksturlielumi, kas ļauj noprast, ar ko tas varētu būt saistīts. Tikai 20% no pētījumā aplūkotajiem rakstiem, pensiju līmenis bija aprakstīts tā, ka arī nezinātāji spētu uztvert raksta informāciju, to saprast un, iespējams, iemācīties, kas ir pensiju 2. līmenis.

Maģistra darba ietvaros tiek aplūkota pensiju līmeņu izpratne arī kategoriju ietvaros, respektīvi, tiek pētīts, ar kādiem vārdiem biežāk tiek saistīts pensiju līmeņi un vai tie ir atbilstoši pašam līmenim.

Pensiju 2. līmenis tiek raksturots kā uzkrājums, kur „gados jauni cilvēki no sociālajām iemaksām krāj papildu līdzekļus savām nākotnes pensijām”¹⁶⁹ Visbiežāk lietotie termini kopā ar pensiju 2. līmeni publikācijās ir „pārvaldītāji”, respektīvi, pensiju fondi un bankas, kas rīkojas ar 2. līmenī iemaksātajām finansēm. Kā vēl viens bieži sastopams apzīmējums, ir uzkrājums (23% publikāciju). Pensiju otrais līmenis ieži tiek minēts arī saistībā ar ienesīgumu, procentiem, kapitāla pieaugumu, tātad iespēju palielināt sākotnējo uzkrājuma summu, šādi raksturlielumi tiek lietoti 26% publikāciju. Protams, ir raksti, kuros ir minēta arī pensiju 2. līmeņa saistība ar sociālās apdrošināšanas iemaksām, visbiežāk šie raksti bija saistībā ar valsts budžeta plānošanu, kad tika minēta iespēja veikt mazākas sociālās iemaksas pensiju 2. līmenī, ietaupot līdzekļus valsts budžetā. Saistībā ar nodokļiem pensiju 2. līmenis ir 30% publikāciju, no kurām 5% tas ir saistīts arī ar valsts budžetu. Pensiju 2. līmenim ir veltīti arī dažādi negatīvu nokrāsu īpašības vārdi, kā, piemēram, niecīgs pieaugums, bezjēdzīgs, izgāzies, fantāzija, neizdevīgs. 7% publikāciju 2. pensiju līmenis tiek minēts kā obligāts, bet kā pensijas sastāvdaļa – 16%.

Kopumā pensiju 2. līmenis parasti ir atainots neitrāli, bet, ja tiek pausta attieksme pret to, tad tā visbiežāk ir negatīva. Turklāt parasti pensiju 2. līmenis nav galvenais raksta temats, bet tiek pieminēts saistībā arī citām parādībām, taču tas tiek pieminēts visbiežāk visā publikācijā, tātad gan sākumā, gan vidusdaļā, gan beigās. Turklāt publikācijās, kurās ir minēts pensiju 2. līmenis, visbiežāk nav paskaidrots, kas tas ir, tātad, ja indivīds pirmo reizi dzird šo terminu, tad viņš nevar uzreiz saprast, kas tas ir par līmeni, kā tas ir saistīts ar pensiju un kā tas veidojas. Pensiju 2. līmenis visbiežāk tiek minēts kopā ar tādiem vārdiem kā pārvaldītāji, kas ir bankas un privātie pensiju fondi. Tas tiek atainots kā uzkrājums, kurš tiek veidots no sociālās apdrošināšanas iemaksām, būs valsts vecuma pensijas sastāvdaļa un ir obligāts. Bet tam ir diezgan daudz negatīvu raksturojumu, piemēram, niecīgs pieaugums vai negatīvs ienesīgums.

---

¹⁶⁹ [B.a.]. (2012). Jāceļ pensiju vecums, lai nav jāmaksā nabadzības pabalsti. *Latvijā*. Sk. 2012. 23. maijā: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/412288-jacel_pensiju_vecums_lai_nav_jamaksa_nabadzibas_pabalsti

6.2. Pensiju 3. līmenis medijos

Salīdzinot ar pensiju 2. līmeni, 3. līmeņa uzkrājums publikācijās ir minēts retāk. Kopumā pensiju 3. līmeņa uzkrājums interneta ziņu portālos ir minēts 35 publikācijās. Pensiju 2. līmenis bija daudz biežāk sastopams, jo tas ir saistīts gan ar valsts garantēto pensiju, gan valsts budžetu, bet 3. pensiju līmenis ir saistīts tikai ar privāto uzkrājumu veidošanu nākotnei un iespēju atgūt iedzīvotāju ienākuma nodokļu atvieglojumus.

Tāpat kā pensiju otrais līmenis, arī privātais pensiju uzkrājums biežāk ir atainots neitrāli (88%). Tātad rakstos nav jūtama izteikti pozitīvāka vai negatīvāka attieksme pret konkrēto uzkrājuma veidu. Vienādā skaitā publikāciju pensiju 3. līmenis ir atainots pozitīvāk un negatīvāk – katrā veidā tās bija divas publikācijas. Principā šāda veida publikācijas sniedz iespēju medija patērētājam pašam izvēlēties, vai viņš konkrēto pensiju līmeni vēlas redzēt drīzāk pozitīvāku vai negatīvāku. Tātad viņam ir brīva izvēles rīcība.

Kā galvenais raksta temats pensiju 3. līmenis ir deviņās pētījumā aplūkotās publikācijās. Kategorijās „nesvarīgs” un „pieminēts” tas ir 37% gadījumu. Tātad raksti, kas ir tieši par privāto pensiju uzkrājumu attiecīgajā laika posmā bija ļoti maz.

Mazliet mazāk nekā pusē no maģistra darbā aplūkotajām publikācijām (43%) pensiju trešais līmenis ir pieminēts raksta vidū, bet visā publikācijās tas ir 29% gadījumu. Pašā raksta sākumā jeb ievadā privātais pensiju uzkrājums ir minēts tikai divās publikācijās, bet beigās – astoņās, parasti, kad tiek uzskaitīti dažādi uzkrājumu veidi.

Iepazīstoties ar publikācijām, ja iepriekš nekas nav bijis zināms par pensiju 3. līmeni, tad 23 % no analizētajiem rakstiem, indivīds var iegūt jaunas zināšanas par pensiju trešo līmeni, jo tas ir salīdzinoši labi raksturots, lai būtu saprotama konkrētā līmeņa būtība. Bet 37% publikāciju privātais pensiju uzkrājums ir daļēji raksturots tā, lai būtu saprotamas tā funkcijas. Lielākajā daļā publikāciju tomēr nav sniegts pensiju 3. līmeņa sīkāks paskaidrojums, respektīvi, indivīdam jau ir jābūt priekšzināšanām par konkrēto pensiju līmeni, lai varētu pilnībā saprast rakstu, nejūtot disonansi.

Atšķirībā no pensijas 2. līmeņa, pensiju 3. līmenim ir ļoti daudz sinonīmu, kas tiek izmantoti rakstos par šo privāto uzkrājumu. Tādā veidā indivīdi, kas iepriekš neko nav dzirdējuši par pensiju 3. līmeni, var saprast vismaz, ka tas ir privāts uzkrājums, jo to visbiežāk dēvē privāto pensiju vai uzkrājumu. Piemēram, publikācijā netiek lietots

tikai līmeņa nosaukums, bet klāt pielikts arī tā sinonīms: „uzkrājums no privātās pensijas jeb trešā pensiju līmeņa”¹⁷⁰

Kā viens no raksturīgākajiem vārdiem saistībā ar pensiju trešo līmeni tiek minēts „iemaksas” (23%), kurš bieži ir papildināts ar tādiem raksturlielumiem kā regulāras, lielas, darba devējas veiktas vai brīvprātīgas. Protams, visbiežāk lietotais termins ir „uzkrājums”, kas ir gandrīz 30% no visām publikācijām, dažās publikācijās šis termins ir paplašināts, pievienojot raksturojumu „privāts”. Kopumā pensiju trešā līmeņa aprakstošie vārdi ir atbilstoši privātajam uzkrājumam, jo tas ir saistīts ar ienesīgumu, privātajiem pensiju fondiem, nodokļu atmaksu, nākotni, vecumdienām, 55 gadu vecumu, un tieši šādi raksturojumi tam arī tika veltīti. Pensiju trešajam līmenim ir arī daži negatīvi vārdi veltīti. Tie ir saistīti ar zaudējumiem, kas radās neveiksmīgu ieguldījumu rezultātā. Kopumā pensiju trešais līmenis tiek saistīts ar konkrētiem lietvārdiem, kas palīdz indivīdiem izprast tā būtību. Daudz retāk tas tiek saistīts ar konkrētām īpašībām.

Lai salīdzinātu mediju izpratni ar sabiedrības uzskatiem, ir jānoskaidro arī jauniešu izpratne par pensiju 2. un 3. līmeni. Jauniešu izpratne par 2. un 3. pensiju līmeni ir aprakstīta nākošajā maģistra darba nodaļā.

---

¹⁷⁰ [B.a.]. (2012). Pētījums: iedzīvotāji kūtri veido uzkrājumus privātajām pensijām. *Sabiedrība*. Sk. 2012. 23. maijā: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/petijums-iedzivotaji-kutri-veido-uzkrajumus-privatajam-pensijam.d?id=40163365>

7. SABIEDRĪBAS IZPRATNE – ANKETĒŠANAS REZULTĀTI

Maģistra darba pētnieciskās daļas ietvaros tika veikta anketēšana, lai saprastu kāda ir izpratne par pensiju 2. un 3. līmeni. Respondenti bija jaunieši no 18 – 35 gadu vecumam, gan vīrieši, gan sievietes. Visi respondenti dzīvo Latvijā, tātad arī nodokļus, ja strādā, strādās vai ir strādājuši tepat, maksā Latvijai, respektīvi, veic arī sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas ir tieši saistītas ar valsts vecuma pensiju. Darba pētījumam tika izvēlēti jaunieši, jo viņiem vecumdienas vēl nav īpaši aktuālas, tātad, iespējams, viņi par tām vēl nedomā, jo valsts vecuma pensija viņiem būs pieejama pēc 30 vai vairāk gadiem. Taču visi respondenti ir jau iesaistīti vismaz divos pensiju līmeņos, kas nodrošina valsts vecuma pensiju, jo visi respondenti ir dzimuši pēc 1971. gada 1. jūlija, kas nozīmē, ka, ja arī paši nav pieteikušies 2. pensiju līmenim, ir jau automātiski valsts fondētā pensiju līmeņa dalībnieki.¹⁷¹ Pensiju sistēmas pamatā ir uzskats, ka ilgākā laika posmā var vairāk sakrāt un iemaksātie līdzekļi var gūt lielāku peļņu, jo agrāk nopelnītie procenti, tos ieguldot, pelna klāt vēl procentus. Tādējādi arī veicot mazākas iemaksas ilgāku laika posmu ir iespēja sakrāt vairāk, nekā veicot mazākas iemaksas īsāku laika periodu. Taču, lai pilnvērtīgi izmantotu Latvijas pensiju sistēmu un nodrošinātu sev pārtikušas vecumdienas, ir jāizprot pensiju līmeņi un to funkcijas, kas arī ir šī maģistra darba mērķis – izpētīt sabiedrības, konkrētāk jauniešu, izpratni par pensiju līmeņiem, kas tika noskaidrots izmantojot kvantitatīvo pētniecības metodi - anketēšanu. Anketu atvērto jautājumu apstrāde notika veicot kvalitatīvo kontentanalīzi.

Anketa sastāv no 29 jautājumiem (skat. 4. pielikumu). Vispirms ir demogrāfiska rakstura jautājumi, tad seko pašvērtējums savām zināšanām par pensiju sistēmu Latvijā, kam seko jautājumu sadaļa par 2. pensiju līmeni, kurai seko jautājumi par 3. pensiju līmeni. Pirmie jautājumi par abiem maģistra darbā pētītajiem līmeņiem bija atvērtie, kur respondentiem bija jāuzraksta pieci vārdi, kurus viņi saista ar konkrēto no pensiju līmeņiem. Anketu noslēdz atkārtots jautājums par savu zināšanu novērtēšanu jau pēc anketas aizpildīšanas.

---

¹⁷¹ [B.a.]. [B.g.]. 2. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā:
<http://www.manapensija.lv/21.php>

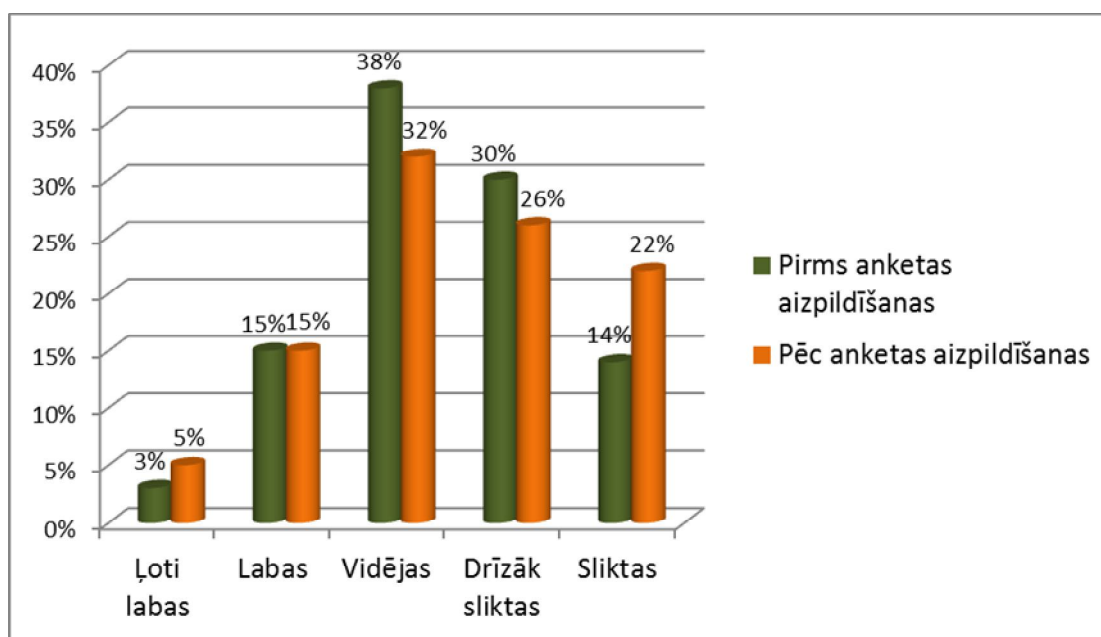
Anketa tika izplatīta elektroniski, izmantojot portālu visidati.lv. Respondentiem anketas jautājumi tika attēloti pa vienam. Tas bija ļoti svarīgi, lai jautājumā, kur pašiem bija jāraksta asociācijas ar kādu no līmeņiem, viņi nevarētu būt jau ietekmējušies no nākošajiem jautājumiem, kuros var nojaust līmeņu pamatfunkcijas, kā arī nebūtu iespēja mainīt savas jau sniegtās atbildes. Anketa tika izplatīta latviešu valodā, jo tās mērķa auditorija ir Latvijā dzīvojoši jaunieši, kuru iespējamā darba pieredze arī ir Latvijā.

Kopumā maģistra darba anketu aizpildīja 564 respondenti, no kuriem 36% bija vīrieši, bet 64% - sievietes. Vidējais respondentu vecums ir 25,3 gadi. Visi respondenti bija latvieši.

Lai noskaidrotu, vai respondenti ir finansiāli aktīvi, tika izveidots jautājums par anketas aizpildītāju vidējiem ienākumiem mēnesī pēc nodokļu nomaksas. Tikai 7% respondentu ienākumi ir līdz 100 Ls/ mēn. Gandrīz pusei jeb 45% ienākumi ir 251 – 450 Ls/ mēn. Otrs populārākais atbilžu variants ir 101 – 250 Ls/mēn., ko atzīmēja 23% aptaujāto. Lielāki ienākumi ir ceturtajai daļai respondentu: 451 – 650 Ls/ mēn. saņem 18% respondentu, bet 7% respondentu ienākumi ir lielāki, nekā 651 Ls/ mēn. Kopumā var secināt, ka lielākā daļa respondentu katru mēnesi saņem noteiktus ienākumus, kas norāda, ka viņi, visticamāk, ir aktīvi darba tirgū, maksā nodokļus un ir spējīgi veidot privātus uzkrājumus, tātad ir potenciāli arī trešā, ne tikai otrā pensiju līmeņa dalībnieki. Šis jautājums arī noslēdza demogrāfisko jautājumu sadaļu anketā.

Kā ievada jautājums maģistra darbā aplūkotajai tēmai par pensiju līmeņiem, bija savu zināšanu par pensiju sistēmu Latvijā novērtēšana. Tika piedāvāti pieci iespējamie kritēriji savu zināšanu novērtēšanai – ļoti labas; labas; vidējas; drīzāk sliktas; sliktas. Lielākais respondentu vairums (44%) savas zināšanas vērtē kā drīzāk sliktas (30%) vai sliktas (14%), bet tikai 18% uzskata, ka viņu zināšanas ir ļoti labas (3%) vai labas (15%) (skat. 7.1. att.). Vairāk nekā trešdaļa savas zināšanas vērtē kā viduvējas. Kopumā tikai 3% no aptaujātajām personām savas zināšanas uzskata par ļoti labām, tātad ir pārliecināti, ka zina visu par Latvijas pensiju sistēmu. Tāds pats jautājums par savu zināšanu novērtēšanu tika ievietots arī aptaujas anketas noslēgumā, lai pārliecinātos vai respondenti, pēc konkrēto atbilžu sniegšanas, ir saglabājuši nemainīgu savu pārliecību par savām zināšanām. Pēc atbilžu sniegšanas par konkrētiem pensiju līmeņiem, ir audzis to respondentu skaits, kas savas zināšanas uzskata par ļoti labām, šādi domā 5% respondentu. Respondentu skaits, kuri savas zināšanas novērtēja kā labas, nav mainījies, joprojām šādi domā 15%. Bet par 6% ir

sarucis to respondentu skaits, kuri savas zināšanas uzskata par vidējām, rezultātā veidojot 32%. Ievērojami ir pieaudzis to respondentu skaits, kuri savas zināšanas vērtē kā sliktas, iespējams, tas ir noticis, jo respondentiem ir bijušas problēmas atbildēt uz anketas jautājumiem, kas bija veidoti kā zināšanu pārbaude. Tā pēc anketas aizpildīšanas gandrīz puse no respondentiem savas zināšanas par pensiju sistēmu Latvijā vērtē salīdzinoši zemu: 22% atzīmēja, ka zināšanas ir sliktas, bet 26%, ka drīzāk sliktas.

7.1. att. Zināšanu par Latvijas pensiju sistēmu novērtējums.

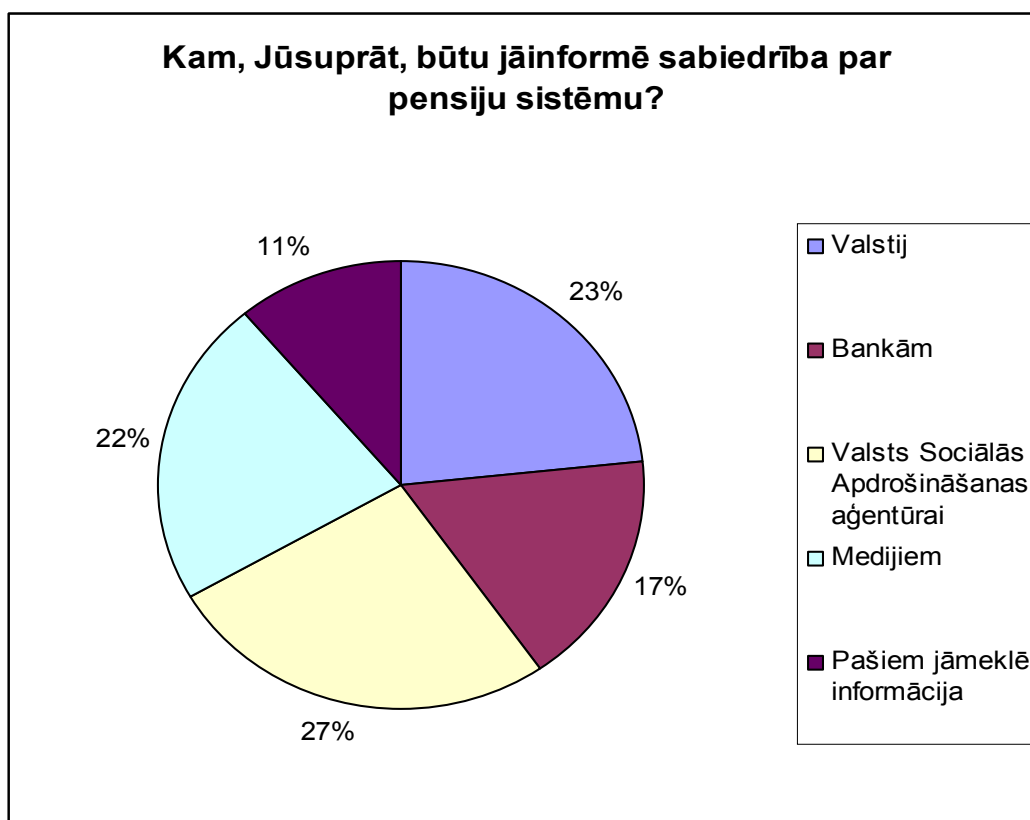
Jau aplūkojot zināšanu novērtējumu, var redzēt apstiprinājumu maģistra darbā izvirzītajai problēmai, ka sabiedrība nav informēta par pensiju sistēmu, tātad nespēj to efektīvi izmantot, turklāt, ja trūkst informācijas par kādu parādību, tad arī izpratne par to nav atbilstoša realitātei. Bet konkrētāk izpratni par katru no pensiju līmeņiem atsevišķi palīdzēja saprast anketas jautājumi, kas bija konkrēti par pensiju līmeņiem.

Jautājumā par informācijas resursiem zināšanu ieguvē, respektīvi, kur līdz anketas aizpildīšanas brīdim ir iegūtas zināšanas par Latvijas pensiju sistēmu, visbiežāk lietotās atbildes norādīja uz bankām (35%), dažkārt tika minēti arī konkrēti banku nosaukumi, tie bija AS „SEB” banka; AS „Swedbank” un AS „Latvijas Krājbanka”. Otrs populārākais atbilžu variants bija internets, tur informāciju ir ieguvuši 12%, bet 16% ir atbildējuši, ka medijos, kas patiesībā arī iekļauj internetu. Vēl 4% respondentu ir minējuši, ka informācija tiek iegūta ziņās un reklāmās, ko arī var identificēt ar

medijiem, jo tie veido plašsaziņas līdzekļu saturu. Vēl tiek minēti tādi atbilžu varianti, kā normatīvie akti, mācības, darbs, banku akcijās, no paziņām utt., bet šie atbilžu varianti veido tikai 1 vai 2%. 3% respondentu šāda rakstura informāciju vispār nemeklē. Var secināt, ka šajā maģistra darbā ir aplūkoti biežākie informācijas avoti, kuros tiek meklētas un/ vai iegūtas zināšanas par Latvijas pensiju sistēmu, respektīvi, ir aplūkoti interneta ziņu portāli, kā arī ir aplūkots privāto pensiju fondu, kas pārstāv bankas, viedoklis par maģistra darbā pētītajām parādībām.

Nākošais jautājums anketa bija par informācijas pietiekamību. Puse no respondentiem uzskata, ka informācijas par Latvijas pensiju sistēmu trūkst, viņiem nepiekrīt 14%, kuri uzskata, ka informācijas ir pietiekoši daudz, bet pārējiem, tātad 36% respondentu ir grūti spriest.

Jautājumā par iestādēm, institūcijām, kurām būtu jāinformē sabiedrība par pensiju sistēmu, visbiežāk izvēlētais atbilžu variants bija Valsts sociālā apdrošināšanas aģentūra (27%), kas ir interesanti, jo VSAA netika minēts nevienā no anketām kā šobrīd jau izmantots informācijas avots (skat. 7.2. att.).

7.2. att. Vēlamie informācijas avoti

Šajā jautājumā respondentiem bija iespēja atzīmēt vairākus atbilžu variantus, izvērtējot, kuri būtu svarīgāki informācijas resursi. Kā otrs informācijas avots tika minēta valsts (23%), bet mediji ierindojas trešajā vietā, ar 22% no izvēlētajām atbildēm. Ceturtais visbiežāk izvēlētais atbilžu variants, ka tām ir jābūt bankām, tika izvēlēts 17% gadījumu. Tāpat informācijas avots, kur līdz šim lielākā daļa respondentu ir ieguvuši zināšanas par pensiju sistēmu, viņuprāt, nav galvenais, kuram būt jāsniedz šāda rakstura informācija. Kā mazāk izvēlētais atbilžu variants bija, ka informācija indivīdiem ir jāmeklē pašiem, to izvēlējās tikai 11% respondentu. Tāpat sabiedrība vēlas, lai viņiem informāciju piedāvā valsts un tās iestādes, bet paši informāciju meklēt nevēlas, ko varētu izskaidrot ar respondentu jaunību un to, ka vecumdienas viņiem vēl nav aktuālas, līdz ar to viņiem vēl nav interese pašiem meklēt informāciju par šāda veida jautājumiem, respektīvi, pensiju sistēmu.

Tāpat respondenti savas zināšanas novērtē kā sliktas vai drīzāk sliktas. Turklāt informāciju viņi iegūst no avotiem, kurus paši neuzskata par primārajiem, kam būtu jāsniedz šāda veida informācija, proti, bankām un medijiem. Bet, lai pārlicinātos par respondentu zināšanām, tikai uzdoti vairāki jautājumi par 2. un 3. pensiju līmeni atsevišķi. Vispirms tika uzdoti jautājumi par pensiju 2. līmeni.

7.1. Izpratne par 2. pensiju līmeni

Lai saprastu, ar ko vispirms tiek asociēts pensiju 2. līmenis, pirmais ar šo līmeni saistītais jautājums bija atvērts un respondentiem bija jāuzraksta pieci vārdi, kuri viņiem asociējas ar konkrēto līmeni. Iepriekš aprakstītajā kategorizācijas nodaļā ir minēts, ka viss mums apkārt esošais tiek kategorizēts, respektīvi, ievietots kādā kategorijā, balstoties uz indivīda zināšanām par konkrēto objektu. Pirmās asociācijas parasti arī ataino indivīdu priekšstatus par konkrēto parādību/ objektu. Kā arī ar šāda veida jautājumu ir iespējams noskaidrot bāzes kategoriju, kurā pensiju 2. līmenis tiek ievietots, kā arī iespējamus prototipus, ja tas tiek uztverts kā kategorija.

Sniegtās atbildes tika sagrupētas kategorijās, izmantojot kontentanalīzi, tādējādi tika izveidoti trīs atbilžu veidi: ietilpīgi lietvārdi; raksturojums, izmantojot pozitīvus īpašības; raksturojums, izmantojot negatīvas īpašības. Ka arī bija daļa respondentu, kuri dažādos veidos bija atbildējuši, ka viņi par pensiju 2. līmeni neko nezina vai nesaprot, kas tas ir, tādēļ viņiem tas ar neko nesaistās, piemēram, viens respondents bija sniedzis šādu atbildi: „nav, nezinu, negribu zināt, valsts ir nozagta,

kauns par tādu valsti". Šādi atbildēja mazliet vairāk kā ceturtdaļa respondentu – 27%. Turklāt ļoti lielai daļai respondentu bija grūtības uzrakstīt piecus vārdus, kas saistās ar šo līmeni, tādēļ daudzi atbildēja tikai ar vienu, diviem vai trīs vārdiem, savukārt vēl daļa respondentu rakstīja nevis konkrētus vārdus, bet gan domas, kurās centās izteikt savas domas par konkrēto jautājumu.

Lielākā daļa respondentu kā raksturojošos vārdus izvēlējās tieši lietvārdus. Visbiežākā atbilde bija „uzkrājums”, šādi ir atbildējuši 27 % respondentu, tātad ceturtdaļa. Otrs biežāk minētais raksturojošais vārds ir „banka”, jo visbiežāk par uzkrāšanu pensiju 2. līmenī stāsta tieši bankas darbinieki filiālēs, aicinot izvēlēties tieši viņu pārstāvēto līdzekļu pārvaldītāju savam uzkrājumam. Arī šajā jautājumā daži respondenti bija minējuši konkrētas bankas, norādot to nosaukumus. 4% no respondentiem pat bija norādījuši, ka viņiem konkrētais līmenis saistās ar pensiju kapitāla līdzekļu pārvaldītājiem. Tikai 4% respondentu kā savu atbildi bija norādījuši valsti. Vēl tika minēti arī termini, kas saistāmi ar 2. pensijas līmeņa veidošanos, respektīvi, nodokļiem, jo šis uzkrājums veidojas tieši no samaksājamiem nodokļiem. Atbildi „nodokļi” bija snieguši 6%, bet atbildi „sociālās apdrošināšanas iemaksas” vai „sociālais nodoklis” minēja 4% respondenti. Daļēji saistītas ar iepriekš aprakstītajām atbildēm ir arī atbildes „darbs” un „alga”, jo tikai oficiālie darba ņēmēji ir nodokļu maksātāji un tātad arī par viņiem regulāri tiek veiktas iemaksas vecuma pensijai. Respondenti min arī procentus un ienesīgumu, kas arī ir aktuāli, runājot par pensiju 2. līmeni, bet šādus raksturlielumus min tikai 10% respondentu. 5% respondentu piemin arī ieguldījumu plānus, tātad, kur nauda tiek ieguldīta, lai nestu iepriekš pieminētos procentus, turklāt dažās atbildēs bija minēti konkrēti plānu veidi, pēc to ieguldījumu stratēģijām, piemēram, sabalansētais, aktīvais un konservatīvais. Pensiju 2. līmenis salīdzinoši mazākam respondentu skaitam saistās arī ar vecumdienām un pensiju, kā arī pensijas vecumu. Liela daļa respondentu (14%) ir minējuši tieši nākotnes terminu saistībā ar pensiju 2. līmeni, tātad viņi saprot, ka šis līmenis būs svarīgs priekšdienās. Tādam pašam daudzumam aptaujāto rodas arī asociācijas ar pensiju, kas patiesībā norāda uz diezgan pareizu izpratni par pensijas 2. līmeņa funkcijām un pamata būtību.

Kā nākošais atbilžu veids ir raksturojums, izmantojot pozitīvas īpašības. Piemēram, garantija, ko kā savu atbildi sniedza 7% respondentu. Vēl 2. pensiju līmenis saistās ar nodrošinājumu, kaut ko labu, iespēju, pieejamību un izdevīgumu. Kā raksturojumi tika minēti arī stabilitāte (4%), kas patiesībā pensiju 2. līmenim nemaz nav tik raksturīga, ja ņem vērā, ka konkrētais uzkrājums ir svārstīgs, turklāt tā

iemaksu procenti var tikt mainīti. Ļoti maza daļa respondentu (1%, vai mazāk) pensiju 2. līmeni asociē arī ar ienesīgumu, iespēju, iemaksām, pieejamību un iztiku. Bet ar nodrošinātām vecumdienām to saista 3% respondentu. Bet 11% savās atbildēs ir norādījuši, ka 2. pensiju līmenis ir obligāts, tātad viņi ir informēti, ka arī paši ir šī līmeņa dalībnieki, un, ka nevar no tā atteikties, kas ir pilnīgi atbilstoši realitātei.

Raksturīgākie vārdi, kas norāda uz negatīvām īpašībām, tika rakstīti daudz biežāk, nekā pozitīvie. 12% no respondentiem uzskata, ka 2. pensiju līmenis ir nesaprotams. Tātad viņi atzīst, ka to neizprot, tātad nav skaidras tā funkcijas un pielietojums arī viņu dzīvē. Bet gandrīz desmitajai daļai respondentu šis pensiju līmenis saistās ar nedrošību, kā arī šķiet tāls un nerasniedzams. Principā atbildēs parādās neticība tādām ilgtermiņa uzkrājumam un respondentiem šķiet, ka viņi šo uzkrājumu varētu pat nemaz nedabūt, kas nerodina arī vēlmi izzināt šo pensiju līmeni, jo respondenti netic tā nozīmīgumam savā dzīvē. Negatīvās īpašības un asociācijas visbiežāk tika izteiktas ar pieciem negatīvās nokrāsas vārdiem, piemēram, atbildēs: „sarežģīti, bezjēdzīgi, neatmaksājas, laikietilpīgi, niecīgi”, kā arī „iztika zem minimuma, pelēks, drūms, nevienam neesi vajadzīgs, skumji”. Diezgan daudzas respondentu atbildes norādīja arī uz to, ka būs maza viņu pensija vai arī būs mazs uzkrājums 2. pensiju līmenī, šāda veida atbildes sniedza gandrīz desmitā daļa respondentu. Šo atbilžu veidu ļoti uzskatāmi raksturo arī viena respondenta sniegtā atbilde: „nabadzība, ubagošana, vecumdienas, pārpūle, slimības”. Šajā atbildē var manīt pesimismu domājot par vecumdienām, kā arī var just, ka respondents netic nodrošinājumam vecumdienām, kas ietekmē arī dzīves līmeni, no kā izriet iespējamās slimības.

Turpmākajos jautājumos tika mēģināts noskaidrot cik pareizas ir respondentu zināšanas par pensiju 2. līmeni. Kā pirmais šāda veida jautājums bija, vai pensiju 2. līmenis tiek veidots no sociālās apdrošināšanas iemaksām, kur lielākais respondentu daudzums (66%) atbildēja, ka tiek, tikai 7% bija atbildējuši nepareizi, atzīmējot, ka tā nav, bet pārējie atzīmēja, ka viņi nezina atbildi uz šo jautājumu. Tātad lielākā daļa, kurai ir kādas zināšanas, tomēr atbildēja pareizi.

Arī jautājumā par iemaksu lielumu bija līdzīgi. Respektīvi, 68% atbildēja pareizi, atzīmējot variantu, ka indivīds pats nevar izvēlēties iemaksu summu pensiju 2. līmenī, bet 27% atturējās no atbildes sniegšanas, atzīmējot variantu „nezinu”. Pārējie uzskata, ka paši var izvēlēties iemaksātās summas.

Kā nākošais jautājums sekoja par iemaksu lielumu no sociālās apdrošināšanas iemaksām pensiju 2. līmenī 2012. gadā. Bija piedāvāti vairāki atbilžu varianti: necik; 2%; 4%; 6%; 8%, nezinu. 35% respondentu atbildēja pareizi, atzīmējot atbilžu variantu „2%”, bet vairāk nekā puse izvēlējās variantu „nezinu”. Līdz ar to nepareizo atbilžu bija ļoti maz, konkrētāk variantu „necik” atzīmēja 1%, variantu „4%” – atzīmēja 3% respondentu, bet „8%” – 2% no atbilžu sniedzējiem. Pilnīgi neviens no respondentiem neizvēlējās ceturto atbilžu variantu, kas bija „6%”.

Tālāk sekoja jautājums par pensiju līmeņa funkciju, respektīvi, vai tas veidos garantēto valsts vecuma pensiju. Puse respondentu (52%) piekrita šim apgalvojumam, bet ceturtdaļa tam nepiekrīt (26%). Pārējie nezināja atbildi uz šo jautājumu. Tātad tomēr ceturtdaļa respondentu nesaista 2. pensiju līmeni ar valsts vecuma pensiju, kuras daļu tas veidos.

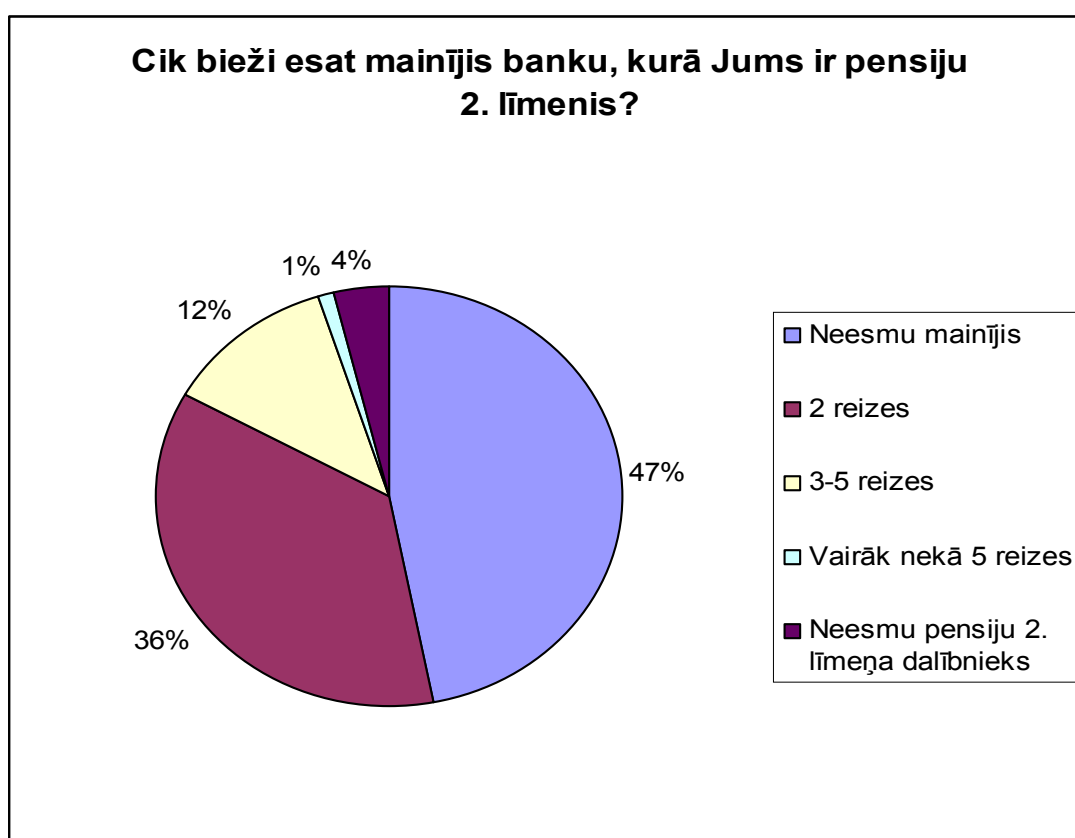
Jautājumā par iespējām atteikties no pensijas 2. līmeņa ir ļoti līdzīgs procentuālais sadalījums, tam piekrīt 33%, nepiekrīt 43%, bet nezina 24%. Tātad viena trešdaļa sniegto atbilžu ir nepareizas, bet pareizi atbildējuši ir 43% respondentu.

Par savu pensiju 2. līmeņa uzkrājuma turētājbanku informēti ir 62% respondentu, tātad vairāk puse, bet to nezina 21% atbilžu sniedzēju. Savukārt atbilžu variantu, kurā minēts, ka persona nemaz nav pensiju 2. līmeņa dalībnieks, atzīmējuši ir 17%. Tātad gandrīz piektā daļa respondentu nemaz nezina, ka ir iesaistīti pensiju 2. līmenī, kas patiesībā ir ļoti būtisks rādītājs, jo, ja persona arī zina, kas ir pensiju 2. līmenis, bet nezina, ka ir tajā iesaistīta, tā noteikti neizjutīs īpašu interesi par šāda veida uzkrājumu un necentīsies iegaumēt informāciju, kas ar to ir saistīta. Tātad ja arī viņi sastopas ar šādu informāciju, tā netiek saglabāta atmiņā.

Taču, lai 2. pensiju līmenis būtu izdevīgs, ir svarīgi arī tam sekot līdz, skatoties izvēlētā pensiju plāna ienesīgumu un, ja nepieciešams, izmantot arī iespēju mainīt ieguldījumu stratēģijas un/ vai turētājbanku. Bet vairāk nekā trīs ceturtdaļas respondentu (78%) par savu uzkrājumu ienesīgumu nav informētas, tātad neseko šāda rakstura informācijai līdz, kā arī necenšas gūt maksimālo iespējamo peļņu savam uzkrājumam. Tikai 22% respondentu ir informēti par sava 2. pensiju līmeņa plāna ienesīgumu.

Tādēļ arī nākošais jautājums bija saistīts ar turētājbankas maiņu, respektīvi, tika jautāts, cik bieži ir mainīta banka, kurā respondentam ir pensiju 2. līmenis. Gandrīz puse (47%) anketas aizpildītāju atbildēja, ka banku nav ne reizi mainījuši (skat. 7.1.1. att.). Divas reizes banku ir mainījuši 36% respondentu. Mazliet vairāk

nekā desmitā daļa (12%) 2. pensiju līmeni pārnesuši uz citu banku ir 3 – 5 reizes, bet vairāk nekā piecas reizes, to ir darījuši tikai 1 % respondentu, kas nozīmē, ka viņiem tas bija jādara gandrīz katru gadu. Šajā jautājumā atbilžu variantu, ka respondents nav 2. pensijas līmeņa dalībnieks, atzīmējuši ir tikai 4%, kas patiesībā ir pretrunā ar iepriekšējo jautājumu rezultātiem, kur šādu atbildi bija izvēlējušies 17% respondentu. Principā sanāk, ka viņi ir mainījuši savas domas par savu dalību pensiju 2. līmenī. Iespējams, to ir ietekmējis jautājums par banku maiņu, jo, var pieņemt, ka šis jautājums lika atcerēties kādas iepriekš notikušas darbības, kad bankā vai kur citur tika parakstīts iesniegums par dalību 2. pensiju līmenī.

7.1.1. att. Bankas maiņas biežums 2. pensiju līmenim

Kā biežākie faktori, kas ietekmē bankas maiņu, tiek minēti bankas vai pensiju fonda darbinieku ieteikumi, kas ir 53% gadījumu. Vēl kā būtisks piektajai daļai respondentu šķiet pensiju līmeņa plāna ienesīgums, kas ir gandrīz tikpat, cik no respondentiem jau šobrīd seko līdzī sava pensiju plāna ienesīgumam. Desmitā daļa jeb 10% respondentu norāda, ka nav iespējams pieteikties citiem bankas piedāvātajiem pakalpojumiem, ja neizmanto arī pensiju 2. līmeni konkrētajā bankā. Tātad sanāk, ka

tā nav viņu pašu brīvprātīga izvēle, kas patiesībā var radīt arī disonanses sajūtu. 9% gadījumu liela ietekme ir arī paziņu teiktajam, tātad ir vēlme sekot kāda cita ieteikumiem, paraugam un izmantot ieteikto rīcību kā paraugu savā ikdienā, kas patiesībā ir saistāms ar maģistra darbā aprakstīto sociālās mācīšanās teoriju. Kā mazāk stimulējoši faktori bankas izvēlē 2. pensiju līmenim ir balvas, ko iespējams saņemt piesakoties (5%) un iespēja piedalīties kādā akcijā, kas būtu izloze vai ziedojums (3%). Tātad visbiežāk šo izvēli palīdz izdarīt tieši darbinieki, kuru darba pienākums ir piesaistīt jaunus pensiju 2. līmeņa dalībniekus. Turklāt, spriežot pēc sniegtajām atbildēm, ārēji pastiprinājumi kā pateicības par pievienošanos pensiju līmenim konkrētajā bankā (balvas, ziedojumi utt.) nav būtiskākie izvēles izdarīšanas iemesli.

Kopumā izpratne par pensiju 2. līmeni ir diezgan pareiza, vai šādu zināšanu respondentiem vispār nav. Apmēram ceturtdaļa respondentu, kur bija iespēja, izvēlējās atbilžu variantu „nezinu”, kas norāda uz zināšanu trūkumu, bet tie, kuri sniedza savas atbildes gandrīz vienmēr atbildēja pareizi. Lielākā daļa respondentu neseko līdz savam pensiju 2. līmeņa uzkrājumam, turklāt arī banku tam nav mainījuši vispār, vai ir darījuši to tikai pāris reizes. Svarīgi respondentiem ir tieši bankas un pensiju fondu ieteikumi, uz kuriem paļaujoties tiek arī izdarīta izvēle par 2. pensiju līmeņa bankas maiņu. 2. pensiju līmenis izteikti tiek saistīts ar uzkrājumiem, bankām un nākotni. Salīdzinoši retāk tas izraisa asociācijas ar nodokļiem, no kuriem tiek veidots, un valsts vecuma pensiju, kura daļa tas kādreiz būs. Izteikti vairāk ir negatīvi piesātinātu raksturojumu pensiju otrajam līmenim, nekā pozitīvo. Tātad, lai gan tieši 2. pensiju līmenis ir ļoti saistīts ar valsti un VSAA, kas ir institūcijas, kurām, pēc respondentu atbildēm spriežot, būtu jāsniedz vairāk informācija par pensiju sistēmu, turklāt tās arī ir institūcijas, kas ietekmē un/ vai pārvalda 2. pensiju līmeni, attiecīgās institūcijas netika minētas respondentu 2. līmeņa raksturojumā. Raksturīgākie vārdi „uzkrājumi” un „banka” vairāk būtu raksturīgi tieši 3. pensiju līmenim, kas ir privāts uzkrājums bankā un par kuru ir aprakstīts nākošajā apakšnodaļā.

7.2. Izpratne par 3. pensiju līmeni

Jautājumu sadaļa par 3. pensiju līmeni, tāpat kā par 2. līmeni iesākas ar atvērto jautājumu, kurā ir jāuzraksta pieci vārdi, kurus respondents saistītu ar pensiju 3. līmeni.

Arī atbildes par pensiju 3. līmeni tika sniegtas garākas, nekā prasīts jautājumā, respektīvi, bija atbildes, kuras iekļāva pat vairākus teikumus. Bija arī respondenti, kuri asociāciju vietā uzdeva dažkārt pat piecus jautājumus par pensiju 3. līmeni. Šajos jautājumos tika vaicāts, kas vispār ir pensiju 3. līmenis. Bija arī respondenti, kuri atsaucās uz iepriekš aprakstīto 2. pensiju līmeni. Piemēram, kāda respondenta atbilde: „Gandrīz tik pat liela bezjēdzība kā 2.līmenis. Vienīgā atšķirība, ko saredzu - 2.līmeņa naudu mafija jums nozags likumā paredzētajā kārtībā, bet 3.līmeņa naudu pilsoņi paši var atdāvināt brīvprātīgi”. Tomēr, salīdzinot ar 2. pensiju līmeni, par privāto pensiju uzkrājumu ir mazāk ne tikai negatīvu asociāciju, bet vispār raksturojošo vārdu.

Par 3. pensiju līmeni respondenti ir mazāk informēti. Atbildes, kas norādīja, ka respondents nezina neko par privāto uzkrājumu bija 37% respondentu atbildēs, salīdzinot ar pensiju 2. līmeni, kur šādu atbilžu bija par 10% mazāk. Taču tie, kuri varēja uzrakstīt piecas asociācijas, bija labi informēti par šo uzkrājumu veidu, jo biežāk norādītās asociācijas atbilst pensiju 3. līmeņa būtībai.

Vissastopamākais termins atbildēs bija „iemaksas”, dažās anketās tas bija savienots ar īpašības vārdiem „elastīgas” un „regulāras”. Ar iemaksām pensiju līmenis saistās 21% aptaujāto. Savukārt vārds „uzkrājums” ir otra populārākā atbilde, līdzīgi kā atbildēs par pensiju 2. līmeni, kur tas bija galvenais raksturojošais vārds. Šādu atbildi sniedza piektā daļa respondentu. Mazliet mazāk respondentu (19%) uzsvēra, ka pensiju 3. līmenis ir brīvprātīgs. Tātad jau var izveidot pensiju 3. līmeņa aprakstu – brīvprātīgs uzkrājums, kurā veic iemaksas. Turklāt šāds raksturojums ir atbilstošs un nav pretrunā ar konkrēto pensiju līmeni.

Mazliet mazāk nekā 10% respondentu norādīja arī uz pensiju 3. līmeņa saistību ar nodokļiem, savās atbildēs rakstot „nodokļu atgriešana”, bet 3% uzrakstīja tikai „nodokļi”. Šīs atbildes patiesībā norāda uz vienu no lielākajiem ieguvumiem, ko sniedz privātais pensiju uzkrājums – iespēju saņemt iedzīvotāju ienākuma nodokļu atvieglojumus. Tik pat daudz respondentu arī norāda, ka šis uzkrājums ir privāts un saistīts ar vecumdienām, kā arī saista to ienesīgumu, minot tādus vārdus kā „peļņa”, „procenti” un „kapitāla pieaugums”. Turklāt tas tiek saistīts arī ar vārdu „garantija”. Bet tieši ienesīgums un uzkrājuma pamatkapitāls nav garantēts, tātad tas var būt arī negatīvs, līdz ar to šis raksturojums īsti neatbilst pensiju 3. līmenim.

Ievērojami mazāk respondentu pensiju 3. līmeni saista ar tādiem privātajam uzkrājumam raksturīgiem terminiem, kā „mantojums”, „55 gadu vecums”, „banka” un „nodrošinājums”.

Arī pozitīvas īpašības savās atbildēs min mazāk kā 5% respondentu, piemēram, raksturojot pensiju 3. līmeni kā stabilu, izdevīgu, vērtīgu un mierpilnu, turklāt tādu, kas spēj nodrošināt lielāku pensiju. Piemēram, kāds respondents raksta, ka pensiju 3. līmenis viņam saistās ar „kaut ko labu”, savukārt kādā citā atbilde ir mazliet plašāka: „personīgais ieguldījums, brīvie līdzekļi, ārzemnieki”. Bet negatīvās iezīmes tiek minētas šādas: neuzticība, risks, dārgi, sarežģīti un neizdevīgi. Pensiju 3. līmenis tiek raksturots arī kā „bezjēdzīga naudas izmešana”. Kāds cits respondents arī pamato, kādēļ uzskata, ka pensiju 3. līmenis ir neizdevīgs, minot, ka šo uzkrājumu „inflācija noēdīs”.

Lai gan pensiju 3. līmenis ir privāts uzkrājums vecumdienām, tikai 6% respondentu privāto uzkrājumu saista ar nākotni un pensiju, tātad tas netiek primāri saistīts ar vecumdienām, neskatoties uz sava nosaukuma saistību ar tām. Tātad kopumā sanāk, ka primāri tas tiek uztverts kā brīvprātīgs uzkrājums, kuru veido veicot iemaksas un saņemot nodokļu atvieglojumus.

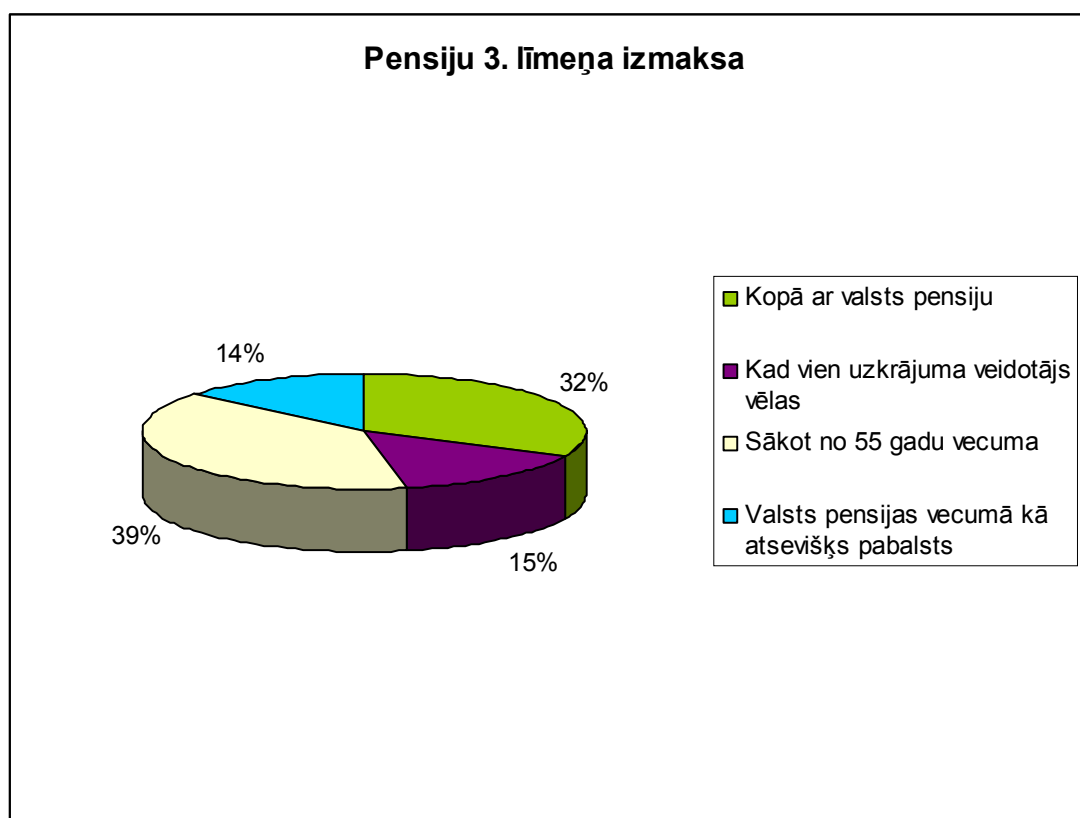
Tas apstiprinās pirmajā jautājumā par pensiju 3. līmeni, kurā ir piedāvāti atbilžu varianti. 74% ir atbildējuši, ka 3. līmenis veidojas indivīdam pašam iemaksājot naudu šajā uzkrājumā. Tikai 2% atbildēja noraidoši, atzīmējot variantu, ka tā nav, bet 24% respondentu izvēlējās atbildes variantu „nezinu”.

Arī jautājumā par šo iemaksu lielumu bija ļoti daudz pareizu atbilžu, respektīvi, 73% piekrita, ka pats uzkrājuma veidotājs var izvēlēties, cik lielas summas savā uzkrājumā iemaksāt, bet tikai 1% atbildēja nepareizi uz šo jautājumu. Pārējie anketas aizpildītāji nezināja atbildi uz šo jautājumu.

Kā nākošais respondentiem tika vaicāts, kas ir pensiju 3. līmenis. Lielākā daļa respondentu (76%) atzīmēja, ka tas ir privāts uzkrājums vecumdienām. Atbildes variantu „nezinu” atzīmēja piektā daļa respondentu. 2% atzīmēja, ka 3. līmenis ir valsts pensijas sastāvdaļa, bet pa 1% atzīmēja variantus, kuros bija teikts, ka tas ir obligāts tiem, kas jau saņem pensiju vai pieejams tikai cilvēkiem, kuri ir vecāki par 55 gadiem. Variantu „tāds šobrīd nepastāv” neizvēlējās neviens no respondentiem.

Lai gan raksturojumā privātā uzkrājuma saistība ar vecumdienām netika uzsvērtā, tomēr lielākā daļa respondentu apzinās, ka tas ir uzkrājums vecumdienām. Tikai 15% no aptaujātajiem domā, ka uzkrājums ir pieejams, kad vien tā veidotājs vēlas (skat. 7.2.1. att.). Tomēr lielākā daļa atzīmēja, kas ir 39%, atzīmēja, ka privātais uzkrājums vecumdienām ir pieejams no 55 gadu vecuma. Mazliet mazāks respondentu skaits uzskata, ka tas ir pieejams vēlāk, kopā ar valsts vecuma pensiju,

kas nozīmē 62 gadu vecumā (balstoties uz šobrīd spēkā esošo likumdošanu, kuru drīzumā vēlas mainīt, palielinot pensionēšanās vecumu). Pārējie respondenti arī piekrīt, ka pensiju 3. līmenis ir pieejams valsts pensijas vecuma, bet neatkarīgi no tās – kā atsevišķs uzkrājums. Tātad, lai gan izpratne par uzkrājumu respondentiem ir diezgan pareiza citos jautājumus, tomēr izmaksu jautājumā, šādas noteiktības nav.

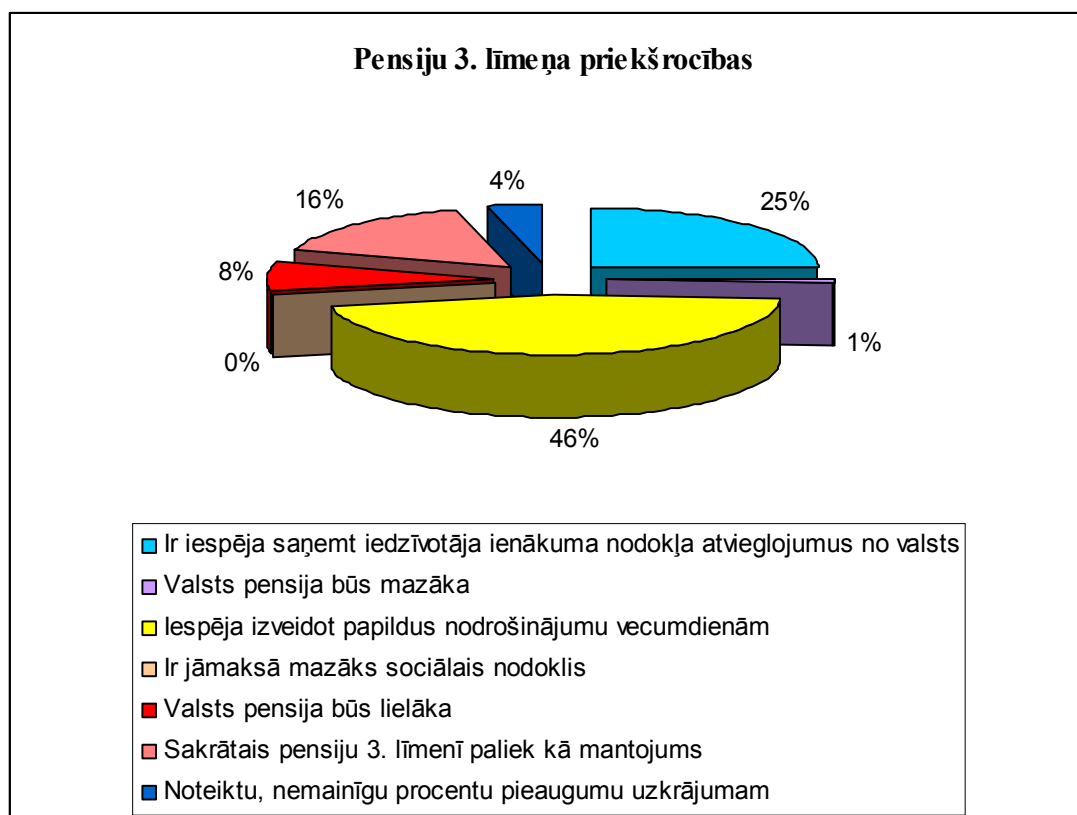
7.2.1. att. Pensiju 3. līmeņa izmaksa

Jautājumā par pašu indivīdu tiešu saistību ar pensiju 3. līmeni, atklājas, ka 16% respondentu jau veido privāto uzkrājumu vecumdienām. Tomēr lielākā daļa, kas ir gandrīz trīs ceturtdaļas (74%) šādu uzkrājumu vēl neveido. Viena desmitā daļa respondentu nezina, vai veido pensiju 3. līmeni. Tātad paši nav tieši saistīti ar šo uzkrājumu un nezina vai ir tā dalībnieki.

Nākošais anketas jautājums ir par to, cik bankās vienlaicīgi var tikt veidots pensiju 3. līmenis. Šādu uzkrājumu indivīds var veidot vienlaicīgi vairākās bankās, atšķirībā no pensijas 2. līmeņa, kas var būt tikai vienā bankā un tikai vienā ieguldījumu plānā. Pareizas atbildes snieguši ir ceturtdā daļa respondentu. Bet vairāk

kā puse atbild, ka nezina atbildi uz šo jautājumu (54%). Pārējie respondenti domā, ka šis pensiju līmenis var būt tikai vienā bankā (21%).

Respondentiem tika piedāvātas arī dažādas priekšrocības, ko varētu piedāvāt pensiju 3. līmenis. Turklāt bija iespēja atzīmēt arī vairāk, nekā tikai vienu atbildes variantu. Visbiežāk izvēlētais atbildes variants bija, ka pensiju 3. līmenis ir iespēja izveidot papildus nodrošinājumu vecumdienām, ko atzīmēja 46% aizpildīšanas gadījumu (skat. 7.2.2. att.). Kā nākamais biežāk atzīmētais variants bija iespēja saņemt nodokļu atvieglojumu no valsts, ko atzīmēja 25% respondentu. Mazāk populāra bija trešā pareizā atbildes versija, ka sakrātais pensiju 3. līmenī paliek kā mantojums, šo variantu atzīmēja 16% gadījumu. Pārējie atbilžu varianti bija nepareizi, izdomāti. Versijai, ka pensiju 3. līmenis nodrošina lielāku valsts pensiju, piekrita 8% respondenti. Savukārt atbilžu variantu, ka uzkrājumam ir noteikts un nemainīgs procentu pieaugums, atzīmēja vien 4%. Tam, ka valsts pensija, izmantojot pensiju 3. līmeni būs mazāka, piekrita 1%, bet neviens respondents neatzīmēja variantu, ka, veidojot pensiju 3. līmeni ir iespēja maksāt mazāku sociālo nodokli.

7.2.2. att. Pensiju 3. līmeņa priekšrocības

Vēl respondentiem tika uzdots arī jautājums par pensiju 3. līmeņa ienesīgumu. Arī šajā jautājumā lielākā daļa respondentu sniedza pareizas atbildes, atzīmējot, ka tas nav garantēts, ir mainīgs, turklāt var būt arī negatīvs (39%). Tam, ka ienesīgums pensiju 3. līmenī ir garantēts, bet minimāli katru gadu var atšķirties, piekrita 32% aptaujāto. Gandrīz ceturtda daļa uzskata, ka privātais pensiju uzkrājums nav garantēts, bet vienmēr ir pozitīvs, tātad pamatsumma ir garantēta un uzkrājums nevar būt mazāks par iemaksāto līdzekļu kopsummu. Atbilžu varianti ar piedāvātu konkrētu procentu likmi, tika atzīmēti retāk. Tam, ka ienesīgums varētu būt 2%, piekrita 3% aptaujāto, tam, ka 2,5% - 1% aptaujāto, bet tam, ka ienesīgums privātajā pensiju uzkrājumā ir 3%, piekrita 2% respondentu.

Salīdzinot ar atbildēm, kas tika sniegtas par 2. pensiju līmeni, var secināt, ka ir vairāk respondentu, kuriem nav vispār informācijas par pensiju 3. līmeni. Taču tie, kuriem šādas zināšanas ir, tiem tās ir pareizas. Vienīgie nezināmie jautājumi par pensiju trešo līmeni bija saistīti ar uzkrājuma izmaksu un iespēju veidot uzkrājuma vairākās bankās vienlaicīgi. Tātad pensiju 3. līmenis tiek uztverts kā privāts uzkrājums vecumdienām ar brīvprātīgām iemaksām, taču attieksme pret to ir neitrāla. Tas netiek uztverts izteikti pozitīvi vai negatīvi.

Taču, lai veidotu šos uzkrājumus ir jābūt pilnīgai izpratnei par tiem. Tādēļ ir būtiski saprast vai paši uzkrājumu pārvaldītāji arī saskata informācijas trūkumu par pensiju sistēmu sabiedrībā, kā arī noskaidrot, kas tiek darīts, lai sabiedrība būtu maksimāli pareizi informēta, turklāt pensiju līmeņi netiktu asociēti ar negatīvām iezīmēm, jo to pārvaldītājiem tas nebūt nav izdevīgi. Tādēļ nākošajā nodaļā ir aplūkotas daļēji strukturētās intervijas ar pensiju fondu pārstāvjiem.

8. PENSIJU FONDU ATTIEKSME PRET PENSIJU LĪMEŅU IZPRATNĒM

Lai uzzinātu arī pensiju uzkrājumu līdzekļu pārvaldītāju domas par iespējamo nesakritību jauniešu un mediju izpratnē par pensiju 2. un 3. līmeni, tika veiktas daļēji strukturētas intervijas ar četriem ekspertiem: AS „Citadele atklātais pensiju fonds” Pārdošanas atbalsta vadītāju Kristīni Vilcāni (skat. 5. pielikumu), IPAS „DNB Asset management” Valdes priekšsēdētāju un fondu pārvaldnieku Armandu Ločmeli (skat. 6. pielikumu), AS „Swedbank” Investīciju produktu daļas produktu līnijas vadītāju Kristapu Kopštālu, kas ir atbildīgs par pensiju 2. un 3. līmeni un citiem ieguldījumiem fondos (skat. 7. pielikumu), kā arī ar AS „SEB atklātā pensiju fonda” klientu konsultanti Zani Pūgu (skat. 8. pielikumu).

Aicinājums piedalīties intervijā maģistra darbam par pensiju 2. un 3. līmeņa izpratni tika nosūtīts visiem uzņēmumiem, kas rīkojās ar pensiju 2. un / vai 3. līmeni. Šos uzņēmumus var redzēt arī maģistra darba 4.3. nodaļas nobeigumā, kur ir uzskaitīti visi privātie pensiju fondi un valsts fondētie pensiju shēmas līdzekļu pārvaldītāji.

Pirms intervijas tika jau iepriekš sagatavoti septiņi jautājumi, uz kuriem arī tika saņemtas atbildes, ļaujot labāk saprast arī pensiju fondu iesaisti informācijas nodrošināšanas procesā un izpratnes pareizuma novērtējumā.

Kā pirmais jautājums, uz kuru pensiju fondu pārstāvjiem bija jāatbild, bija sekojošs: „Vai, Jūsaprāt, sabiedrība ir pietiekoši informēta par pensiju sistēmu Latvijā?” Lielākoties atbildes ir ļoti līdzīgas visiem ekspertiem. Viņi apgalvo, ka agrāk situācija esot bijusi sliktāka, cilvēki esot bijuši ļoti neinformēti, bet pēdējos gados tas ir mainījies. Kā uzsver A. Ločmelis: „informācijas līmenis par pensionēšanos un pensiju sistēmu katram ir ļoti atšķirīgs, bet kopumā zems”. AS „Citadeles atklātā pensiju fonda” pārstāve uzsver, ka ir pieaugusi sabiedrības interese tieši par uzkrājumu veidošanu. Bet AS „Swedbank” pārstāvis min, ka, veicot dažādus pētījumus, joprojām daudzi respondenti neko nezina par savu, piemēram, pensiju 2. līmeni. Arī AS „SEB atklātā pensiju fonda” veiktie pētījumi pierāda, ka „lielā daļā sabiedrības vēl aizvien nav pilnīgas izpratnes par pensiju sistēmas darbību Latvijā. Piemēram, 2011. gadā veiktajā aptaujā 58% no aptaujas dalībniekiem norādīja, ka zina to, ka Latvijā ir 3. līmeņu pensiju sistēma, bet tikai 17% respondentu norādīja, ka

ir pilnībā informēti par pensiju sistēmas darbību Latvijā. Savukārt 22% aptaujāto norādīja, ka viņi tikai aptuveni nojauš par to, kā darbojas pensiju sistēma Latvijā”.

Tā kā eksperti atklāj, ka sabiedrība joprojām nav pietiekoši informēta, viņiem tika jautāts, vai mediji palīdz izglītošanas un informēšanas procesā. K. Kopštāls uzskata, ka mediji varētu vairāk iesaistīties sabiedrības informēšanas procesā, jo šobrīd par pensiju uzkrājumiem stāsta tikai tad, kad ir kādas izmaiņas pensiju sistēmā, piemēram, pensijas vecuma palielināšana. Arī A. Ločmelis piekrīt šim viedoklim, bet Z. Pūga vairāk uzsver tieši paša pensiju fonda ievietoto informāciju medijos, respektīvi, preses relīzes utt.

Medijos ievietotā informācija ir pozitīva vai negatīva atkarībā no aprakstītās aktualitātes. A. Ločmelis uzskata, ka vairums medijos no medijos novērotās informācijas ir neitrāla vai negatīva. „Šis negatīvisms daudz parādījies krīzes iespaidā, piemēram, par nepietiekamām iemaksām, mazām pensijām, pensijas vecuma kāpumu.” K. Kopštāls min arī iemeslus kādēļ informācija biežāk ir negatīva medijos. Viņš uzskata, ka „ņemot vērā sociālā budžeta un demogrāfijas situāciju, tiek pieņemti nepopulāri lēmumi, kā arī šādas ziņas ir daudz skatītākas vai lasītākas no sabiedrības puses”. Bet pa vidu šīm negatīvajām ziņām tomēr esot arī ziņas, kas aicina veidot privātus uzkrājumus vecumdienām. Principā eksperti uzskata mediju ziņas negatīvākas, nekā tās bija aplūkotas šajā maģistra darbā. To varētu skaidrot ar faktu, ka ekspertiem būtiskas ir visas ziņas, kas ir saistītas ar tēmu „pensija” un „vecumdienas”, nevis tikai ar konkrētiem pensiju līmeņiem, respektīvi, pensiju 2. un 3. līmeni.

Visi pensiju fondi aktīvi iesaistās sabiedrības informēšanā, parasti izmantojot konkrētus speciālistus par ilgtermiņa uzkrājumiem, vai vienkārši apmācot banku darbiniekus, kuri ikvienam bankas klientam var izstāstīt par Latvijas pensijas sistēmu, kā arī publicējot informāciju banku mājas lapās vai citos portālos. Turklāt visbiežāk arī pensiju 2. līmenis kalpo kā ievads sarunai par pensiju sistēmu un uzkrājumiem vecumdienām, tādēļ arī biežāk tiek reklamēts tieši 2. pensiju līmenis.

Taču eksperti arī īpaši neatbalsta balvas, ko iespējams saņemt, piesakoties konkrētam pensiju līmenim, uzsverot, ka pensiju plāna maiņai ir jābūt pārdomātam lēmumam, jo tas ietekmē nākotnes uzkrājuma apjomu.

AS „SEB atklātā pensiju fonda” un AS „Swedbank” pārstāvji ir vienisprātis, ka nevar izcelt tikai vienu no pensiju līmeņiem, bet, ka tie ir izdevīgi tikai kopā.

Respektīvi, tikai dalība visos trijos pensiju līmeņos var nodrošināt pārtikušas vecumdienas.

REZULTĀTI

Kopumā medijos pensiju 2. līmenis parasti ir atainots neitrāli, bet, ja tiek pausta attieksme pret to, tad tā visbiežāk ir negatīva. Turklāt parasti pensiju 2. līmenis nav galvenais raksta temats, bet tiek pieminēts saistībā arī citām parādībām, taču tas tiek pieminēts visbiežāk visā publikācijā, tātad gan sākumā, gan vidusdaļā, gan beigās. Turklāt publikācijās, kurās ir minēts pensiju 2. līmenis, visbiežāk nav paskaidrots, kas tas ir, tātad, ja indivīds pirmo reizi dzird šo terminu, tad viņš nevar uzreiz saprast, kas tas ir par līmeni, kā tas ir saistīts ar pensiju un kā tas veidojas. Pensiju 2. līmenis visbiežāk tiek minēts kopā ar tādiem vārdiem kā pārvaldītāji, kas ir bankas un privātie pensiju fondi. Tas tiek atainots kā uzkrājums, kurš tiek veidots no sociālās apdrošināšanas iemaksām, būs valsts vecuma pensijas sastāvdaļa un ir obligāts. Bet tam ir diezgan daudz negatīvu raksturojumu, piemēram, niecīgs pieaugums vai negatīvs ienesīgums. vecuma pensijas sastāvdaļa un ir obligāts. Bet tam ir diezgan daudz negatīvu raksturojumu.

Līdzīga situācija parādās arī jauniešu atbildēs, kur ir diezgan daudz negāciju saistībā ar pensiju otro līmeni. Kaut gan paši pensiju fondu pārstāvji uzskata, ka jauniešu attieksme pret 2. pensiju līmeni ir daudz pozitīvāka, nekā vecāka gada gājuma cilvēkiem. Turklāt pensiju otrais līmenis tiek raksturots ar ļoti daudz dažādiem vārdiem, kas savstarpēji ir grūti saistāmi, piemēram, sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas tiek maksātas no algas un tiek uztvertas kā nodokļi, tiek iemaksātas bankas uzkrājumā vecumdienām, lai tiktu saņemti kopā ar valsts garantēto vecuma pensiju.

Kopumā izpratne par pensiju 2. līmeni jauniešiem ir maza, bet arī mediju tekstos, tik bieži pieminētais pensiju 2. līmenis, ne vienmēr tiek paskaidrots tā, lai to varētu saprast. Turklāt daudzās kampaņas, kas sola cita veida labumus (balvas, izlozes), nevis nodrošina tikai uzkrājumu izdevīgu ieguldīšanu, arī nerada vēlmi konkrētāk izziņāt 2. pensiju līmeni, jo, balstoties uz kognitīvās disonanses teoriju, sanāk, ka ārējie pastiprinājumi konkrētajai rīcībai var tikt uzskatīti par lielāku pamudinājumu, nekā vēlme patiešām izziņāt 2. pensiju līmeni un tādā veidā parādīt savu nezināšanu. Turklāt, ņemot vērā, ka šis uzkrājums respondentiem būt pieejams tikai pēc vismaz 30 gadiem, tad šķiet arī loģiska viņu nevēlēšanās iedziļināties produktā, kas tikai iespējams viņiem nākotnē būs pieejams.

Izpratne par pensiju trešo līmeni gan sabiedrībā, gan medijos ir diezgan vienāda, ja ņem vērā tos respondentus, kuriem vispār bija zināšanas par šo pensiju līmeni. Šis līmenis viennozīmīgi tiek ievietots privātu uzkrājumu kategorijā, kur pašam ir jāveic iemaksas. Asociācijas ar privāto pensiju uzkrājumu nav ne izteikti pozitīvas, ne negatīvas.

Kopumā var secināt, ka ļoti lielai daļai respondentu, trūkst izpratnes par Latvijas pensiju sistēmu kā tādu. Turklāt jaunieši arī apzinās, ka viņu zināšanas ir nepilnīgas un nebaidās atbildēt, ka nezina pareizās atbildes uz jautājumiem. Bet tie, kuri ir informēti par pensiju līmeņiem, sniedz pareizas atbildes, kuras sakrīt ar medijos publicētos informāciju, respektīvi, interneta portālu rakstiem.

Salīdzinot izpratnes par pensiju 2. un 3. līmeni var secināt, ka pensiju 3. līmenis ir vieglāk kategorizējams, jo tam nav tik daudz dažādu raksturojumu, kā tas ir pensiju 2. līmenim. Tātad privātais pensiju uzkrājums ir arī vieglāk uztverams un saprotams.

Tādējādi var teikt, ka maģistra darba hipotēze ir tikai daļēji apstiprinājusies, jo izpratne par pensiju 2. un 3. līmeni ar medijos pausto sakrita tiem respondentiem, kuriem vispār bija zināšanas par pensiju līmeņiem, savukārt pārējai daļai respondentu, kurai šo zināšanu nebija, nebija arī konkrētas izpratnes par pensiju līmeņiem, tātad to nemaz nevarēja pretstatīt medijos atspoguļotajai izpratnei.

SECINĀJUMI

Kopumā pētījuma gaitā bija vairākas problēmas, kas bija saistītas ar pētījamam nepieciešamo informācijas daudzumu, respektīvi, ļoti ilgi notika vienošanās par intervijām ar pensiju fondu pārstāvjiem – ekspertiem. Tas ietekmēja visu darba izstrādes gaitu, traucējot varbūt rūpīgāk izveidot pētījuma rezultātu sadaļu.

Principā Latvijas pensiju sistēma ir ļoti interesanta tēma pētījumiem, jo tajā var pētīt ļoti daudz un dažādu teoriju darbību. Domāju, ka būtu arī interesanti pētīt to sabiedrības daļu, kura saprot, ka uzkrājumi vecumdienām ir nepieciešami, taču tos vēl neveido.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. [B.a.]. [B.g.]. 1. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā:
<http://www.manapensija.lv/11.php>
2. [B.a.]. [B.g.]. 2. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā:
<http://www.manapensija.lv/21.php>
3. [B.a.]. (2011). 3. līmenis- privātā brīvprātīgā pensiju shēma. *Pensionāriem*. Sk. 2012. 2.apr.: <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/pensionariem/three-levels-of-pension-system/3-rd-tier-voluntary-private-pension-scheme>
4. [B.a.]. [B.g.]. 3. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 3.apr.:
<http://www.manapensija.lv/31.php>
5. [B.a.]. (2012). Jāceļ pensiju vecums, lai nav jāmaksā nabadzības pabalsti. *Latvijā*. Sk. 2012. 23. maijā: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/412288-jacel_pensiju_vecums_lai_nav_jamaksa_nabadzibas_pabalsti
6. [B.a.]. [B.g.]. Latvijas trīs līmeņu pensiju sistēma. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā: <http://www.manapensija.lv/sist.php>
7. [B.a.]. (2012). Latvijā pēc 50 gadiem būs lielākais pensionāru īpatsvars ES. *Latvijā*. Sk. 2012. g. 28. aprīlī: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/380819-latvija_pec_50_gadiem_bus_lielakais_pensionaru_ipatsvars_es
8. [B.a.]. [B.g.]. Pensija. *Finanšu pakalpojumi*. Sk. 2012. 3. apr.:
http://www.vissparnaudu.lv/lv/saving/pensiju_fondi.html
9. [B.a.]. (2011). Pensiju sistēmas 3 līmeņi. *Pensionāriem*. Sk. 2012. 29. martā:
<http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/pensionariem/pensiju-sistemas-3-limeni>
10. [B.a.]. [B.g.]. Pensiju 3. līmenis. *Uzkrājumi un ieguldījumi*. Sk. 2012. 3. apr.:
http://www.swedbank.lv/pakalp/pr_7_3.php
11. [B.a.]. [2012]. Pensiju fondi. *Tirgus dalībnieki*. Sk. 2012. 3. apr.:
http://www.fktk.lv/lv/tirgus_dalibnieki/pensiju_fondi/
12. [B.a.]. (2012). Pētījums: iedzīvotāji kūtri veido uzkrājumus privātajām pensijām. *Sabiedrība*. Sk. 2012. 23. maijā:
<http://www.delfi.lv/news/national/politics/petijums-iedzivotaji-kutri-veido-uzkrajumus-privatajam-pensijam.d?id=40163365>

13. [B.a.]. (2012). Prezidents atbalsta pensijas vecuma palielināšanu. *Viedokļi*. Sk. 2012. g. 28. aprīlī: http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/416297-prezidents_atbalsta_pensijas_vecuma_palielinasanu
14. [B.a.]. [2012]. Valsts fondēto pensiju shēmas (VFPS) līdzekļu pārvaldītāji. *Tirgus dalībnieki*. Sk. 2012. 3. apr.: [http://www.fktk.lv/lv/tirgus_dalibnieki/pensiju_fondi/valsts_fondeto_pensiju_shemas_/_/](http://www.fktk.lv/lv/tirgus_dalibnieki/pensiju_fondi/valsts_fondeto_pensiju_shemas_/)
15. Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. (2005). *Social psychology. 5th ed.* Upper Saddle River: Pearson Education International.
16. Baron, R. A. (1989). *Psychology: the essential science*. Boston; London; Sydney; etc.: Allyn and Bacon.
17. Bauer, M. W. Classical content analysis: a review. In: Bauer, M. W., Gaskell, G. (2000). *Qualitative researching with text, images and sound*. London: Sage publications.
18. Bell, Ph. Content analysis of visual images. In: Leeuwen, Th., Jewitt, C. (2001). *Handbook of visual analysis*. London: Sage publication. 13 p.
19. Berger, A. A. (2000). *Media and communication research methods: an introduction to qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks: Sage publication.
20. Bovee, C. L., Arens, W. F. (1994). *Contemporary advertising. 5th ed.* Burr Ridge; Boston; Sydney: Richard D. Irwin, Inc.
21. Egle, L. (2012). Latvijas interneta portālu TOP 25 aprīlī. *Jaunumi*. Sk. 2012. 23. maijā: <http://www.gemius.lv/lv/jaunumi/2012-05-21/01>
22. Gray, P. S., Williamson, J. B., Karp, D. A., Dalphin, J. R. (2007). *The research imagination: An introduction to qualitative and quantitative methods*. Cambridge; New York, Melbourne; etc.: Cambridge University Press.
23. Griffin, E. (2003). *A first look at communication theory. 5th ed.* Boston: McGraw- Hill.
24. Heath, L. R., Bryant, J. (2000). *Human communication theory and research. Concepts, contexts, and challenges*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
25. Hogg, A. M., Vaughan, G. M. (2005). *Social psychology. 4th ed.* Harlow; London; New York; etc.: Pearson Prentice Hall.

26. Huxman, S. S., Allen, M. (2004). Scientists and storytellers: the imperative of pairing qualitative and quantitative approaches in communication research. In: Iorio, S. H. (ed.). *Qualitative research in journalism: taking it to the streets*. Mahwah, New Jersey, London: LEA.
27. Johnson, J.M. (2001). In-depth Interviewing. In: *Handbook of interview research: context & method*. London: Sage Publications.
28. Klementjevs, A. (2011). Procentus no pensijas – mantiniekiem! *Versijas*. Sk. 2012. g. 28. aprīlī: <http://www.delfi.lv/news/comment/comment/andrejs-klementjevs-procentus-no-pensijas-mantiniekiem.d?id=37938099>
29. Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: an introduction to its methodology*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage publications.
30. Kunda, Z. (2001). *Social cognition: Making sense of people*. Cambridge; London: Massachusetts Institute of Technology Press.
31. Lewin, K. (1997). *Resolving social conflicts & Field theory in social science*. Washington: American Psychological Association.
32. Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. London; New York: Hodder Arnold.
33. May, T. (1997) *Social research: issues, methods and process*. 3rd ed. Buckingham: Open University Press.
34. Mayring, Ph. (2000). Qualitative content analysis. *Forum qualitative social research*. Retrieved April 11, 2012 from <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2-00/2-00mayring-e.htm>
35. McQuail, D. (2005). *McQuail's mass communication theory*. 5th ed. London; Thousans Oaks; New Delhi: Sage Publications.
36. Myers, G. D., Spencer, S., J. (2001). *Social psychology. Canadian edition*. Toronto; Montreal; Burr Ridge etc.: McGraw- Hill Ryerson.
37. Neuendorf, K. A. (2002). *Content analysis guidebook*. Thousand Oaks: Sage publication.
38. Neumann, L. W. (2006). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. London: Pearson.
39. Nozare.lv. (2012). Patlaban darbspējīgie cer uz pārtikušām vecumdienām. *Viedokļi*. Sk. 2012. 29. aprīlī: http://www.financenet.lv/viedokli/408867-patlaban_darbspejigie_cer_uz_partikusam_vecumdienam

40. O'Shaughnessy, J., O'Shaughnessy, N. J. (2004). *Persuasion in advertising*. London: Routledge.
41. Oppenheim, A. N. (2001). *Questionnaire design, interviewing and attitude measurement*. London: Continuum.
42. Rosch, E., Lloyd, B. B. (eds.). (1978). *Cognition and categorization*. Hillsdale; New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
43. Rotter, B. J. (1971). *Clinical psychology. 2nd ed.* Englewood Cliffs: Prentice Hall.
44. Rozenfelde, L. (2011). Pensiju sistēma Latvijā. *Dzīvie šķirkļi*. Sk. 2012.g. 28.martā: <http://www.ir.lv/2011/9/12/pensiju-sistema-latvija>
45. Rubin, J. H., Rubin, S. R. (2005). *Qualitative interviewing. The art of hearing data*. London: Sage publication.
46. Silverman, D. (2001). *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text, and interaction. 2nd ed.* London: Sage publication.
47. Stempel, G., Westley, B. (1989). *Research methods in mass communication*. New Jersey: Engelwood Clifs.
48. Taylor, Sh. E., Peplau, L. A., Sears, P. O. (2000). *Social psychology. 10th ed.* Upper Saddle River: Prentice Hall.
49. Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. Rīga: Izglītības solī.
50. Vander Zanden, J. W. (1987). *Social psychology. 4th ed.* New York: McDraw-Hill Inc.
51. Weber, R. F. (1990). *Basic content analysis: quantitative applications in the social sciences*. London: Sage publication.
52. Williams, M. (1997). Social surveys: design to analysis. In: May, T. (ed.). *Social research. Issues, methods and process*. 3rd ed. Buckingham: Open University Press.
53. Windahl, S., Signitzer, B., Olson, J. T. (2009). *Using communication theory: an introduction to plannes communication*. London: Sage Publications.
54. Лакофф, Дж. (2004). *Женщины, огонь и опасные вещи : что категории языка говорят нам о мышлении*. Москва : Языки славянской культуры.

Pielikumi

1. pielikums

Iemaksu sadalījums starp 1. un 2. pensiju līmeni

	1. līmenis	2. līmenis
2001.- 2006. g.	18%	2%
2007. g.	16%	4%
2008. g.	12%	8%
2009. g.	18%	2%
2010. g.	18%	2%
2011. g.	18%	2%
2012. g.	18%	2%
No 2013. g.	14%	6%

Avots: [B.a.]. [B.g.]. 2. pensiju līmenis. *Pensiju sistēma*. Sk. 2012. 29. martā:
<http://www.manapensija.lv/21.php>

Kontenanalīzē analizētie raksti

Raksti portālā tvnet.lv:

1. Varētu atcelt samazinātās PVN likmes vai mainīt pensiju iemaksas. 13. marts 2012. BNS http://www.financenet.lv/zinas/414190-varetu_atcelt_samazinatas_pvn_likmes_vai_mainit_pensiju_iemaksas
2. Jāceļ pensijas vecums, lai nav jāmaksā nabadzības pabalsti. 2012. g. 26. februāris. TVNET/ Nekā personīga http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/412288-jacel_pensiju_vecums_lai_nav_jamaksa_nabadzibas_pabalsti
3. Pērn trešajā pensiju plānā iemaksāti 18,3 miljoni latu 2012. g. 23. februāris. Nozare.lv http://www.financenet.lv/zinas/412002-pern_tresaja_pensiju_plana_iemaksati_183_miljoni_latu
4. Iedzīvotāji vecumdienās paļaujas tikai uz pensiju, 2011. gada 6. decembris. LETA/ nozare.lv http://www.financenet.lv/zinas/402154-iedzivotaji_vecumdienas_palaujas_tikai_uz_pensiju
5. „Krājbankā” izvietotie pensiju fondu līdzekļi tiks nodoti citam pārvaldniekam. 2012. gada 26. novembris. LETA. http://www.financenet.lv/zinas/400900-krajbanka_izvietotie_pensiju_fondu_lidzekli_tiks_nodoti_citam_parvaldniekam
6. SC virza apspriešanai ideju par pensiju mantošanu. 2011. g. 28. septembrī. TVNET/ LNT ziņas. http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/393538-sc_virza_apspriesanai_ideju_par_pensiju_mantosanu
7. Iemaksas privātajos pensiju plānos pieaugušas par 22,4%. 2011. g. 9. septembris. LETA / nozare.lv http://www.financenet.lv/nozares/391221-iemaksas_privatajos_pensiju_planos_pieaugusas_par_224
8. Rīgas pili vienojas atbalstīt mazo pensiju saņēmējus. 2011. g. 21. jūlijs. LETA http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/385513-rigas_pili_vienojas_atbalstit_mazo_pensiju_sanemejus
9. Tagadējie strādājošie saņems niecīgas pensijas. 2011. g. 14. jūlijs, TVNET http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/384712-tagadejie_stradajosie_sanems_niecigas_pensijas

10. Līdzekļu, ko noēst pensiju sistēmai, nav un nebūs. 2011. gada 3. jūlijs. LETA/ nozare.lv http://www.financenet.lv/viedokli/383405-lidzeklu_ko_noest_pensiju_sistemai_nav_un_nebus
11. Noliedz pensiju sistēmas sabrukumu. 2011. g. 30. jūnijs. TVNET http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/383070-noliedz_pensiju_sistemas_sabrukumu
12. Bērziņš netic pensiju otrajam līmenim. 2011.g. 1. jūnijs, LETA http://www.financenet.lv/viedokli/379726-berzins_netic_pensiju_otrajam_limenim
13. 95,5% netic, ka valsts viņiem nodrošinās pietiekamu pensiju. 2011. g. 30. marts. LETA/ nozare.lv http://www.financenet.lv/viedokli/371876-955_netic_ka_valsts_viniem_nodrosinas_pietiekamu_pensiju
14. Kāpēc pensiju sistēma nebija gatava krīzei? 2011. g. 9. marts. LETA video. http://www.financenet.lv/viedokli/369041-kapec_pensiju_sistema_nebija_gatava_krizei
15. Pētījums: latvieši pesimistiski raugās uz pensijas vecumu. 2011. g. 9. februāris. TVNET http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/365327-petijums_latviesi_pesimistiski_raugas_uz_pensijas_vecumu
16. Pensiju mantošanas iespēja būtu kā „koks ar diviem galiem”. 2011. g. 8. februāris. LETA http://www.financenet.lv/viedokli/365192-pensiju_mantosanas_iespeja_butu_ka_koks_ar_diviem_galiem
17. Iemaksas pensiju 2. līmenī pašlaik ir bezjēdzīgas. 2011.g. 2. februāris. LETA video http://www.financenet.lv/nozares/364468-iemaksas_pensiju_otraja_limeni_paslaik_ir_bezjedzigas
18. SEB: Pensiju otrais līmenis sāk attaisnot cerības. LETA/ nozare.lv 2011. g. 24. janvāris http://www.financenet.lv/nozares/363240-seb_pensiju_otrais_limenis_sak_attaisnot_ceribas
19. „Ergo” izmaksājais pirmās 3. līmenī uzkrātās pensijas. 2011.g. 18. janvāris LETA/ nozare.lv http://www.financenet.lv/nozares/362434-ergo_izmaksajais_pirmas_3limeni_uzkratas_pensijas
20. Iemaksu apjoms „SEB” pensiju fondā pieaudzis par 20 %. 2011.g. 13. janvāris LETA/ nozare.lv http://www.financenet.lv/nozares/361797-iemaksu_apjoms_seb_pensiju_fonda_pieaudzis_par_20
21. Sļepenais budžets var novest pie protestiem. 2011.g. 3. Novembris TVNET http://www.financenet.lv/viedokli/398052-slepenais_budzets_var_novest_pie_protestiem

22. 62% Latvijas iedzīvotāju nav uzkrājumu vecumdienām. 2011.g. 18. Augusts. Financenet http://www.financenet.lv/zinas/388606-62_latvijas_iedzivotaju_nav_uzkrajumu_vecumdienam
23. Ministre: man ir ļoti bail. 2011.g. 7. Novembris TVNET http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/398109-ministre_man_ir_loti_bail
24. Patlaban darbspējīgie cer uz pārtikušām vecumdienām. 2012.g. 30. Janvāris nozare.lv http://www.financenet.lv/viedokli/408867-patlaban_darbspejigie_cer_uz_partikusam_vecumdienam
25. Aizdevēji rosina domāt par vēl mazāku budžeta deficītu. 2011.g. 22. Marts LETA http://www.financenet.lv/zinas/370852-aizdeveji_rosina_domat_par_vel_mazaku_budzeta_deficitu
26. Topošās Valda Dombrovska valdības deklarācijas pilns teksts. 2011.g. 24. Oktobris. LETA http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/396836-toposas_valda_dombrovska_valdibas_deklaracijas_pilns_teksts
27. Cilvēkam pašam par sevi jāparūpējas. 2011.g. 21. Augusts, nozare.lv http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/388918-cilvekam_pasam_par_sevi_japarupesjas
28. Rungainis: sievietēm jānosaka augstāks pensionēšanās vecums. 2011.g. 6. Augusts. LETA http://www.financenet.lv/viedokli/387272-rungainis_sievietem_janosaka_augstaks_pensionesanas_vecums
29. Bičevskis: Nodokļu paaugstināšanas limiti ir izsmelti. 2011.g. 17. Marts LETA http://www.financenet.lv/zinas/370118-bicevskis_nodoklu_paaugstinanas_limiti_ir_izsmelti
30. Policija Rīgā strādās pastiprinātā režīmā. 2011.g. 13. janvāris LETA http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/361738-policija_riga_stradas_pastiprinata_rezima
31. 13. Janvārī policija Rīgā strādās pastiprinātā režīmā. 2011.g. 11. Janvāris. LETA http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/361496-13janvari_policija_riga_stradas_pastiprinata_rezima
32. Deputāte Siliņa: FKTK ir izvēlējusies dārgāko scenāriju. 2011.g. 28. Novembris. LETA http://www.financenet.lv/viedokli/401079-deputate_silina_fktk_ir_izvelejusies_dargako_scenariju
33. Zatlera partija sola pilsonību nepilsoņu bērniem. 2011.g. 17. Augusts LETA http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/388541-zatlera_partija_sola_pilsonibu_nepilsonu_berniem

34. Latvijā visretāk uzkrājumi ir lauku iedzīvotājiem. 2011.g. 20. Jūlijs
Financenet http://www.financenet.lv/zinas/385344-latvija_visretak_uzkrajumi_ir_lauku_iedzivotajiem
35. Godmanis: Latvijā jāpalielina pensionēšanās vecums. 2011.g. 4. Jūlijs.
BNS http://www.financenet.lv/viedokli/383492-godmanis_latvija_japalielina_pensionesanas_vecums
36. Latvijā ir zemākais iedzīvotāju uzkrājumu līmenis Baltijā. 2011. G.16.
jūnijs. LETA/ nozare.lv http://www.financenet.lv/zinas/381690-latvija_ir_zemakais_iedzivotaju_uzkrajumu_limenis_baltija
37. Bez maksas apceļot pasauli. 2011.g. 13. Maijs. TVNET.
http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/377273-bez_maksas_apcelot_pasauli
38. Pavluts piesardzīgi vērtē patēriņa nodokļu samazināšanu. 2012. G. 22.
Marts. Nozare.lv http://www.financenet.lv/viedokli/415443-pavluts_piesardzigi_vertē_paterina_nodoklu_samazinasanu
39. Viņķele plāno sākt diskusiju par sociālā budžeta ilgtspēju. 2011. G. 28.
Novembris LETA/ nozare.lv http://www.financenet.lv/zinas/401031-vinkele_plano_sakt_diskusiju_par_sociala_budzeta_ilgtspeju
40. Jaunsleinis prognozē sociālos nemierus. 2011.g. 2. Novembris. LETA
http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/398000-jaunsleinis_prognoze_socialos_nemierus
41. Eksperts: drūmākais brīdis fondu tirgos vēl tikai priekšā. 2011.g. 16.
Augusts. LETA/ nozare.lv http://www.financenet.lv/viedokli/388264-eksperts_drumakais_bridis_fondu_tirgos_vel_tikai_prieksa
42. Šomasas naudas krāšanas paradumi. 2011.g. 20.maijs.
www.sieviesuklubs.lv http://www.tvnet.lv/sievietem/dzive/378238-somases_naudas_krasanas_paradumi
43. Latvijas budžets konsolidēts jau 15% apmērā no IKP. 2011.g. 29.
Aprīlis LETA/ nozare.lv http://www.financenet.lv/zinas/375667-latvijas_budzets_konsolidets_jau_15_apmera_no_ikp
44. FM noraida ziņas par zemajiem PVN ieņēmumiem. 2011.g. 25. Marts
LETA/ nozare.lv http://www.financenet.lv/viedokli/371227-fm_noraida_zinas_par_zemajiem_pvn_ienemumiem
45. Arī tu vari atgūt pārmaksātos nodokļus! 2011.g. 24. Janvāris
FINANCENET http://www.financenet.lv/zinas/363194-ari_tu_vari_atgut_parmaksatos_nodoklus

46. Valsts nav izmantojusi krīzes dotās iespējas. 2011.g. 11. Janvāris
[http://www.financenet.lv/viedokli/361455-
valsts_nav_izmantojusi_krizes_dotas_iespejas](http://www.financenet.lv/viedokli/361455-valsts_nav_izmantojusi_krizes_dotas_iespejas)

Raksti portālā delfi.lv:

1. LBF nekaros ar Viņķeli viedokļu atšķirību dēļ un pieļauj piekāpšanos par pensionēšanās vecumu. 2012.g. 29. Janvāris BNS

<http://www.delfi.lv/news/national/politics/lpf-nekaros-ar-vinkeli-viedoklu-atiskiribu-del-un-pielauj-piekapsanos-par-pensionesanas-vecumu.d?id=42089456>

2. LPS rosina konsolidācijas vietā atteikties no iemaksām pensiju otrā līmenī. 2011.g. 3. Novembris. [www.delfi.lv http://business.delfi.lv/viedokli/lps-rosina-konsolidacijas-vieta-atteikties-no-iemaksam-pensiju-otraja-limeni.d?id=41521147](http://business.delfi.lv/viedokli/lps-rosina-konsolidacijas-vieta-atteikties-no-iemaksam-pensiju-otraja-limeni.d?id=41521147)

3. LM: darba devēju „uzmestajiem” pensionāriem ir cerības atgūt ieturēto pensiju. 2011.g. 19. Oktobris. Delfi.lv

<http://www.delfi.lv/news/national/politics/lm-darbadeveju-uzmestajiem-pensionariem-ir-ceribas-atgut-ietureto-pensiju.d?id=41275727>

4. Pētījums: iedzīvotāji kūtri veido uzkrājumus privātajām pensijām. 2011.g. 18. Augusts. Delfi.lv <http://www.delfi.lv/news/national/politics/petijums-iedzivotaji-kutri-veido-uzkrajumus-privatajam-pensijam.d?id=40163365>

5. Saeimas komisija sāks vērtēt plašos grozījumus pensiju likumā. 2011.g. 11. Maijs. Delfi.lv <http://www.delfi.lv/news/national/politics/saeimas-komisija-saks-vertet-plasos-grozijumus-pensiju-likuma.d?id=38444409>

6. Saeimas komisijās vērtēs pensijas vecuma pakāpenisku paaugstināšanu no 2016. Gada. 2011. Gada 28. Aprīlis. Delfi.lv

<http://www.delfi.lv/news/national/politics/saeimas-komisijas-vertes-pensijas-vecuma-pakapenisku-paaugstinasanu-no-2016gada.d?id=38222915>

7. Andrejs Klementjevs: Procentus no pensijas- mantiniekiem! 2011.g. 10. Aprīlis, Andrejs Klementjevs, SC.

<http://www.delfi.lv/news/comment/comment/andrejs-klementjevs-procentus-no-pensijas-mantiniekiem.d?id=37938099>

8. Valdība atbalsta pensijas vecuma pakāpenisku paaugstināšanu no 2016. Gada. 2011.g. 5. Aprīlis. Delfi.lv

<http://www.delfi.lv/news/national/politics/valdiba-atbalsta-pensijas-vecuma-pakapenisku-paaugstinasanu-no-2016gada.d?id=37821453>

9. Jana Muižniece: pensiju sistēma ir stabila. 2011.g. 9. Marts. Jana Muižniece. <http://www.delfi.lv/news/comment/comment/jana-muizniece-pensiju-sistema-ir-stabila.d?id=37282152>
10. Naudaslietas.lv: „SEB Wealth Management” arvien vairāk atkal izvēlas riskantākus pensiju plānus. Naudas lietas 2011.g. 4. Marts. http://business.delfi.lv/naudas_lietas/naudaslietaslvseb-wealth-management-arvien-vairak-atkal-izvelas-riskantakus-pensiju-planus.d?id=37175319
11. Naudaslietas.lv: Pensija un loterijas. 2011.g. 24. Februāris. Naudas lietas. http://business.delfi.lv/naudas_lietas/naudaslietaslv-pensija-un-loterijas.d?id=37013949
12. Izstrādā priekšlikumus pensijas vecuma un pensionēšanās darba stāža paaugstināšanai. 2011.g. 2. Februāris. Delfi.lv. <http://www.delfi.lv/news/national/politics/izstrada-priekslikumus-pensijas-vecuma-un-pensionšanas-darba-staza-paaugstinasanai.d?id=36616711>
13. SC apstrīd Satversmes tiesā ieceri taupīt uz „uzmesto” darba ņēmēju rēķina. 2011.g. 10. Janvāris. Delfi.lv <http://www.delfi.lv/news/national/politics/sc-apstrid-satversmes-tiesa-ieceri-taupit-uz-uzmesto-darba-nemeju-rekina.d?id=36155642>
14. Pensiju fondi pārno gadu noslēdz ar mīnusa zīmi ienesīgumā. 2012.g. 23. Februāris. [B.a.] http://business.delfi.lv/bankas_un_finanses/pensiju-fondi-perno-gadu-nosledz-ar-minusu-zimi-ienesiguma.d?id=42156628
15. Komerbanku asociācija: pērn par 9,4% pieaudzis pensiju 3. līmenī uzkrātais kapitāls. 2012. G. 8. Februāris. Delfi.lv http://business.delfi.lv/bankas_un_finanses/komerbanku-asociacija-pern-par-94-pieaudzis-pensiju-3limeni-uzkratais-kapitals.d?id=42117352
16. Informēs par bankas „Citadele” pirmā gada darbības rezultātiem. 2011.g. 5. Augusts. Delfi.lv <http://business.delfi.lv/uznemumi/informes-par-bankas-citadele-pirma-gada-darbibas-rezultatiem.d?id=39953719>
17. Andris Bērziņš netic pašreizējās pensiju sistēmas otrajam līmenim. 2011.g. 1. Jūnijs. Delfi.lv <http://www.delfi.lv/news/national/politics/andris-berzins-netic-pasreizejas-pensiju-sistemas-otrajam-limenim.d?id=38834857>
18. Prezentēs jaunu pensiju 2. Līmeņa uzkrājumu pārskata shēmu. 2011.g. 27. Jūlijs. Delfi.lv <http://www.delfi.lv/news/national/politics/prezentes-jaunu-pensiju-2-limena-uzkrajumu-parskata-sistemu.d?id=39796521>

19. Aivars Slokenbergs: informācijai par saviem uzkrājumiem jābūt iedzīvotājiem ērti pieejamiem. 2011.g. 4. Augusts. Aivars Slokenbergs.
<http://www.delfi.lv/news/comment/comment/aivars-slokenbergs-informacijai-par-saviem-uzkrajumiem-jabut-iedzivotajiem-erti-pieejamai.d?id=39901651>
20. Krājbankā glabātos pensiju fondus nodod „Swedbank” . 2011.g. 28. Novembris. Delfi.lv http://business.delfi.lv/bankas_un_finanses/krajbanka-glabatos-pensiju-fondus-nodod-swedbank.d?id=41938054
21. SEB apskats: Latvijas mājsaimniecību „drošības spilvens” pērn palielinājies par 7%. 2011.g. 15. Aprīlis. Delfi.lv
<http://www.delfi.lv/news/national/politics/seb-apskats-latvijas-majsaimniecibu-drosibas-spilvens-pern-palielinajies-par-7.d?id=38033319>
22. Viņķele: 2014. Gadā plānots atsākt indeksēt pensijas, 2013. Gadā palielināt iemaksas 2. Līmenī. 2011.g. 5. Decembris. Delfi.lv
<http://www.delfi.lv/news/national/politics/vinkele-2014gada-planots-atsakt-indekset-pensijas-2013gada-palielinat-iemaksas-2limeni.d?id=41956824>
23. FKTK: Krājbankā esošos pensiju fondu līdzekļus nodos citām kredītiestādēm. 2011.g. 26. Novembris. Delfi.lv
http://business.delfi.lv/bankas_un_finanses/fktk-krajbanka-esosos-pensiju-fondu-lidzeklus-nodos-citam-kreditiestadem.d?id=41935774
24. Daļai pensiju otrā līmeņa dalībnieku ir iespēja papildus mainīt līdzekļu pārvaldītāju. 2011.g. 18. Aprīlis. Delfi.lv
<http://www.delfi.lv/news/national/politics/dalai-pensiju-otra-limena-dalibnieku-ir-iespeja-papildus-mainit-lidzeklu-parvalditaju.d?id=38069091>
25. „Finasta Asset Management” pārvaldītais pensiju apjoms sasniedz 50 miljonus latu. 2011.g. 11. Maijs. Delfi.lv <http://business.delfi.lv/uznemumi/finasta-asset-management-parvalditais-pensiju-apjoms-sasniedz-50-miljonus-latu.d?id=38449395>
26. SC apstrīd ST likuma normas, kuru dēļ darba ņēmēji var zaudēt sociālās garantijas darba devēja vainas dēļ. 2011.g. 28. Marts. LETA.
<http://www.delfi.lv/news/national/politics/sc-apstrid-st-likuma-normas-kuru-del-darba-nemeji-var-zaudet-socialas-garantijas-darba-deveja-vainas-del.d?id=37659401>

Atšifrējums: Nr. P.k. Raksta nosaukums. Datums. Autors. Interneta vietnes adrese.

Kontentanalīzes tabula

	2. pensiju līmenis	3. pensiju līmenis
Tēma:	PVN likmes (2); Pensijas vecums (7); Iemaksas pensiju 3. līmenī (3); Paļaujas tikai uz pensiju; Krājbankas pensiju fondu līdzekļi (4); Pensiju mantošana (3); Iemaksu pieaugums; Pensiju sistēma (3); Mazas pensijas (3); Atbalsts mazo pensiju saņēmējiem; Neticība 2. līmenim (3); Krīze un pensija (2); 2. līmenis attaisno cerības; Budžets (6); Uzkrājumi (7); Cer uz pārtikušām vecumdienām; Valdības deklarācija; Nodokļu paaugstināšana; Policija strādās pastiprināti (2); Pilsonība nepilsoņu bērniem; Projekts „Draugs draugam”; Nodokļu samazināšana; Fondu tirgi; Nodokļu atgūšana; Iemaksas pensiju 2. līmenī; Ieturēto pensiju atgūšana; Pensiju likums; Pensiju plāni; Pensijas un loterijas; Darba ņēmējs kā cietušais (2); Negatīvs ienesīgums; „Citadele” darbības rezultāti; 2. līmeņa pārskata sistēma; Pensiju pārvaldītāji; Pensiju apjoms	
Pieminētais pensiju līmenis:	61	35
Attieksme:	3	2
Pozitīva		
Negatīva	10	2
Neitrāla	48	31
Nozīme tekstā:	33	13
Pieminēts		
Galvenā tēma	13	9
Nesvarīgs	15	13
Atrašanās vieta:	8	2

Sākumā		
Vidū	17	15
Beigās	16	8
Visā rakstā	20	10
Vai ir izskaidrots:	12	8
Jā		
Nē	26	14
Daļēji	23	13
Raksturojošie vārdi	Samazinātas iemaksas; Uzkrājošā pensiju shēma; Kapitāla pieaugums (3); Ienesīgums/ pieaugums/ peļņa (16); Sociālās iemaksas (8); Iemaksas (7); Nav mantojams (3); Procenti (2); Banka (7); Bezjēdzīgs; 2% (4); 4%; Uzkrājums (14); Pārvaldītāji (25); Ieguldījumu plāni (6); Ja pārtrauc, var ietaupīt (3); Pensiju sistēmas balsts; Maza pensija (5); Valsts budžets (3); Pensijas sastāvdaļa (10); Privāts uzkrājums (2); Niecīgs pieaugums; Fantāzija; Izgāzies; Mīnusi (2); Obligāts (4); Valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļu ieguldījumu plāni (3); Nākotne; Neticība; Neizdevīgi; 6% (2);	Iemaksas (8) - regulāras; lielas, darba devēja veiktas; Ienesīgums (3); Mīnusi ienesīgumā (4); Uzkrājums (10); Privāts uzkrājums (2); Privātie pensiju fondi (3); Privātā pensija (5); Nodokļu atmaksa (2); 55 gadu vecums; Banka; Nākotne (2); Vecumdienas (2); 10% no ienākumiem; Papildu ienākumi; Brīvprātīgs (2); Strādājošie; Plāns; Nodrošinājums

	Apdrošināšanas iemaksas; Sociālais nodoklis (5); Loterijas	
--	--	--

4. pielikums

Anketa

Labdien! Mani sauc Gundega Gaitniece, esmu Latvijas Universitātes Komunikācijas zinātnes studente. Šobrīd izstrādāju maģistra darbu par tēmu „Pensiju 2. un 3. līmeņa izpratnes: trīs informācijas telpu mijiedarbība (2011. g. janvāris- 2012. g. marts)”. Pētījuma mērķis ir noskaidrot, vai tiek izprasti 2. un 3. pensijas līmeņi un atšķirības starp tiem. Anketa ir anonīma un iegūtās atbildes tiks izmantotas tikai apkopotā veidā. Jau iepriekš liels paldies par veltīto laiku un atsaucību!

Dzimums:

- Vīrietis
- Sieviete

Vecums:

Dzīves vieta:

Tautība:

- Latviešu
- Krievu
- Cita

1. Ienākumi vidēji mēnesī (Ls/ mēn.):

- 0- 100
- 101- 250
- 251- 450
- 451- 650
- Vairāk nekā 651

2. Kā vērtējat savas zināšanas par pensiju sistēmu Latvijā?

- Ļoti labas
- Labas
- Vidējas

- Drīzāk sliktas
  - Sliktas
3. Kur līdz šim esat ieguvis zināšanas par Latvijas pensiju sistēmu?
4. Vai, Jūsaprāt, trūkst informācijas par Latvijas pensiju sistēmu?
- Jā
  - Nē
  - Grūti spriest
5. Kam, Jūsaprāt, būtu jāinformē sabiedrība par pensiju sistēmu? (vairākas atbildes iespējamas)
- Valstij
  - Bankām
  - Valsts Sociālās Apdrošināšanas aģentūrai
  - Medijiem
  - Pašiem jāmeklē informācija
  - Cits variants
6. Uzrakstiet 5 vārdus, kuri Jums saistās ar pensiju 2. līmeni:
7. Pensiju 2. līmenis tiek veidots no sociālās apdrošināšanas iemaksām?
- Jā
  - Nē
  - Nezinu
8. Pensiju 2. līmenī paši varam izvēlēties, cik lielas summas iemaksāt?
- Jā
  - Nē
  - Nezinu
9. Cik procenti no sociālajām iemaksām tiek novirzīti pensiju 2. līmenim šogad?
- Necik
  - 2%
  - 4%
  - 6%
  - 8%
  - Nezinu

10. Pensiju 2. līmenis veidos mūsu garantēto valsts vecuma pensiju?

- Jā
- Nē
- Nezinu

11. No pensijas 2. līmeņa ir iespējams atteikties?

- Jā
- Nē
- Nezinu

12. Vai zināt, kurā bankā Jums ir pensiju 2. līmenis?

- Jā, zinu
- Nezinu
- Neesmu pensiju 2. līmeņa dalībnieks

13. Vai zināt, kāds ir Jūsu izvēlētais pensiju 2. līmeņa plāna ienesīgums?

- Jā, zinu
- Nezinu

14. Cik bieži esat mainījis banku, kurā Jums ir pensiju 2. līmenis?

- Neesmu mainījis
- 2 reizes
- 3-5 reizes
- Vairāk nekā 5 reizes
- Neesmu pensiju 2. līmeņa dalībnieks

15. Kas ietekmē Jūsu bankas izvēli, kurā veidot pensiju 2. līmeni? (vairākas atbildes iespējamas)

- Bankas vai pensiju fonda darbinieku ieteikumi
- Balva, ko var saņemt piesakoties
- Paziņu rekomendācijas
- Nav iespējams pieteikties citiem bankas pakalpojumiem, ja pensiju 2. līmenis nav konkrētajā bankā
- Pensiju līmeņa plāna ienesīgums
- Iespēja piedalīties kādā akcijā (loterija, ziedojums)

16. Uzrakstiet 5 vārdus, kurus Jūs saistītu ar pensiju 3. līmeni:

17. Pensiju 3. līmenis tiek veidots pašam iemaksājot naudu?

- Jā
- Nē
- Nezinu

18. Pensiju 3. līmenī var izvēlēties, cik lielas summas iemaksāt?

- Jā
- Nē
- Nezinu

19. Pensiju 3. līmenis ir:

- Valsts pensijas sastāvdaļa
- Privāts uzkrājums vecumdienām
- Tāds šobrīd nepastāv
- Obligāts tiem, kuri saņem pensiju
- Pieejams tikai cilvēkiem, kuri vecāki par 55 gadiem
- Nezinu

20. Pensiju 3. līmenis tiek izmaksāts:

- Kopā ar valsts pensiju
- Kad vien uzkrājuma veidotājs vēlas
- Sākot no 55 gadu vecuma
- Valsts pensijas vecumā kā atsevišķs pabalsts

21. Vai šobrīd veidojat pensiju 3. līmeni?

- Jā
- Nē
- Nezinu

22. Kādas priekšrocības piedāvā pensiju 3. līmenis? (vairākas atbildes iespējamas)

- Ir iespēja saņemt iedzīvotāja ienākuma nodokļa atvieglojumus no valsts
- Valsts pensija būs mazāka
- Iespēja izveidot papildus nodrošinājumu vecumdienām
- Ir jāmaksā mazāks sociālais nodoklis
- Valsts pensija būs lielāka
- Sakrātais pensiju 3. līmenī paliek kā mantojums
- Noteiktu, nemainīgu procentu pieaugumu uzkrājumam

23. Cik bankās vienlaicīgi var veidot pensiju 3. līmeni?

- Vienā
- Vairākās
- Nezinu

24. Kāds ir pensiju 3. līmeņa vidējais ienesīgums?

- Tas nav garantēts, ir mainīgs, var būt negatīvs
- Ir noteikts, bet katru gadu mazliet var atšķirties
- 2%
- 2,5%
- 3%

- Nav garantēts, bet vienmēr pozitīvs

25. Kā šobrīd, pēc anketas aizpildīšanas, vērtējat savas zināšanas par pensiju sistēmu Latvijā:

- Ļoti labas
- Labas
- Vidējas
- Drīzāk sliktas
- Sliktas

Intervija ar AS „Citadele atklātais pensiju fonds”

Pārdošanas atbalsta vadītāju Kristīni Vilcāni

G. Gaitniece (turpmāk G. G.): Labdien! Esmu Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas zinātnes Maģistra studiju programmas studente Gundega Gaitniece. Šobrīd izstrādāju maģistra darbu par tēmu: "Pensiju 2. un 3. līmeņa izpratne sabiedrībā un medijos". Jau iepriekš sazinājos ar Jums par iespēju Jūs intervēt pētījuma ietvaros.

K. Vilcāne (turpmāk K. Vilcāne): Jā, prieks satikties. Ar jautājumiem jau iepazinos, un patiesībā esmu jau arī sagatavojusi atbildes uz tiem. Tā kā droši varam sākt.

G. G.: Liels Jums paldies par to! Tad jautāšu, vai, Jūsaprāt sabiedrība ir pietiekoši informēta par pensiju sistēmu Latvijā?

K. V.: Patiesībā, salīdzinot ar situāciju dažus gadus atpakaļ, šobrīd tā noteikti ir uzlabojusies un sabiedrības informētība ir pieaugusi. Pieaugusi ir arī sabiedrības ieinteresētība uzkrājumu veidošanā, kā liecina Citadele atklātā pensiju fonda un SKDS veiktā aptauja.

G.G.: Un kas, Jūsaprāt ir tie, kas palīdz informēt sabiedrību? Vai tie būtu mediji?

K. V.: Jā, noteikti. Jo medijos parasti tiek atainotas aktualitātes. Un pensiju tēma medijos ir aktuāla gandrīz visu laiku, mainās tikai intensitāte. Šobrīd vislielākā uzmanība ir uz to, ka plānojas pensijas vecuma paaugstināšana, līdz ar to arī tiek likts uzsvars uz to, ka cilvēks ir pats savas laimes kalējs un pašam jā rūpējas par uzkrājumiem savām vecumdienām.

G.G.: Un kā Jūs vērtējat šo informāciju, Jūsaprāt, tā ir drīzāk pozitīva, neitrāla vai negatīva?

K. V.: Atkarīgs no tēmas, kura konkrētā brīdī ir aktuāla, kā arī no ekspertu izteiktiem komentāriem. Ja tiek skarta tēma par pensijas vecuma paaugstināšanu, tad privātie uzkrājumi tiek atspoguļoti galvenokārt pozitīvā gaisotnē.

G. G.: Un kad būtu vērojama negatīva rakstura informācija?

K. V.: Tas varētu būt brīžos, kad finanšu tirgos vērojama lejupslīde, kura likumsakarīgi ietekmē arī pensiju plānu ienesīguma rādītājus, šāda tipa ziņas visdrīzāk ir ar negatīvu pieskaņu.

G. G.: Un ko dara pensiju fondi, lai sabiedrības izpratne par medijiem būtu maksimāli pareiza?

K. V.: Pirmkārt, jau veic savu klientu izglītošanu, nodrošinot kvalitatīvas konsultācijas par ilgtermiņa uzkrājumu produktiem, aptverot ne vien konkrēta produkta pensiju 3. līmeņa iespējas, bet ilgtermiņa uzkrājumu iespējas kopumā. Konsultācijas nodrošina profesionāli konsultanti, kas ir speciāli apmācīti par ilgtermiņa uzkrājumiem.

G. G.: Un otrkārt?

K. V.: Otrkārt, pensiju fondi organizē dažādus sabiedrības domas pētījumus, rezultātus komunicē medijiem, sniedz medijiem dažādus eksperta komentārus par pensiju tēmu. Turklāt arī ar dažādu kampaņu palīdzību veic izglītojošas funkcijas. Šī gada pensiju 2.līmeņa „Citatele” kampaņas galvenais sauklis bija: „Pensija nav rotaļa = Izvēlies ienesīgāko”. Šīs kampaņas laikā tad arī mēs rosinājām klientus savas nākotnes pensijas pārvaldītāju izvēlēties gudri, balstoties uz ilgtermiņa ienesīguma informāciju, nevis uz mirkļa iegribām par citu pārvaldītāju labāko piedāvāto balvu.

G. G.: Jūsaprāt, pensiju 2. līmenis nezaudē, ja par tā pieslēgšanu konkrēta banka piedāvā balvas/ ziedojumus/ loterijas izlozi? Kāda ir Jūsu pensiju fonda attieksme pret šādām mārketinga aktivitātēm?

K. V.: Mūsu pensiju fonda atbilde šajā jautājumā šogad ir mūsu kampaņas galvenā ziņa: pensiju 2.līmeni izvēlēties gudri, nevis skrienot pēc balvām.

G. G.: Kuru no pensiju līmeņiem, Jūs biežāk reklamējat? Un kādēļ tieši tāda ir Jūsu izvēle?

K. V.: Biežāk tiek reklamēts pensiju 2.līmenis, jo tas ir pamats, lai sāktu veidot klientu izpratni par pensijām. Kad jau klients ir gatavs padomāt par pensiju 2.līmeni, tad saruna var turpināties arī par privātiem pensiju uzkrājumiem pensiju 3.līmenī.

G. G.: Un kāda, Jūsaprāt, ir jauniešu attieksme pret pensiju līmeņiem?

K. V.: Pamatā jaunieši uzskata, ka līdz pensijai vēl tālu un par to nedomā. Tomēr, kā liecina mūsu klientu dati, ir vērojama pozitīva tendence un arī gados jaunāki cilvēki sāk veidot uzkrājumus.

Intervija ar IPAS „DNB Asset Management”

Valdes priekšsēdētāju, fondu pārvaldnieku Armandu Ločmeli

Gundega Gaitniece: Vai, Jūsaprāt, sabiedrība ir pietiekoši informēta par pensiju sistēmu Latvijā?

Armands Ločmelis: Domāju, ka informācijas līmenis par pensionēšanos un pensiju sistēmu katram ir ļoti atšķirīgs, bet kopumā zems. Cilvēki pirmspensijas vecumā interesējas par savu pensiju, bet vidējā vecumā ne pārāk.

Gundega Gaitniece: Vai mediji palīdz informēt sabiedrību?

Armands Ločmelis: Mediji neveic plašāku izskaidrojošo darbu. Domāju, ka mediji atspoguļo aktualitātes.

Gundega Gaitniece: Vai medijos publicētā informācija ir drīzāk pozitīva, neitrāla vai negatīva? Kādēļ, Jūsaprāt, tas tā ir? Varbūt varat minēt arī kādu piemēru?

Armands Ločmelis: Tā informācija, kas parādās ar līdzekļu pārvaldītāju informācija ir drīzāk pozitīva. Tomēr mediji to īslaicīgi izlaiž cauri, un tas efekts nav ilgstošs. Tomēr vairums novērotā ir neitrāla un negatīva. Šis negatīvisms daudz parādījies krīzes iespaidā (par nepietiekamām iemaksām, mazām pensijām, pensijas vecuma kāpumu); kā arī atsevišķu negatīvi orientētu žurnālistu un sabiedrības locekļu pausts viedoklis.

Gundega Gaitniece: Ko dara pensiju fondi, lai sabiedrībai būtu izpratne par pensiju līmeņiem?

Armands Ločmelis: Pensiju pārvaldītāji diezgan aktīvi publicē dažādas pozitīvas ziņas savās mājas lapās, ar ziņu aģentūru un manapensija.lv starpniecību. Bez tam pārvaldītāji publicē caurspīdīgu informācija par tekošām vērtībām un ienesīgumiem, kā arī periodiskas plašākas atskaites un pārvaldnieku ziņojumus. Arī paši pensiju pārvaldītāju darbinieki un banku, kurās var pieteikties pensiju plāniem, darbinieki ir aktīvi ziņu nesēji, kas informē klientus un potenciālos klientus par pensiju plāniem. Esam arī līdzdarbojušies publiskas diskusijas organizēšanā.

Gundega Gaitniece: Vai uzskatāt, ka 2. Pensiju līmenis nezaudē savu būtību, ja par tā pieslēgšanu konkrēta banka piedāvā balvas/ ziedojumus/ loterijas izlozi? Kāda ir Jūsu pensiju fonda attieksme pret šādām mārketinga aktivitātēm?

Armands Ločmelis: Domāju, ka P2L ir ļoti nepieciešama lieta katram iedzīvotājam, kā arī ka katram ir noteikta stratēģija, kas ir piemērotāka. Tādējādi nav nekāds ļaunums, ja klients bieži maina pārvaldītājus, bet pieturās pie izvēlētās stratēģijas.

Gundega Gaitniece: Kuru no pensiju līmeņiem, Jūs biežāk reklamējat? Kādēļ tā?

Armands Ločmelis: Mūsu bankā piedāvājam 2.līmeni, trešais mums nav.

Gundega Gaitniece: Kāda, Jūsprāt, ir jauniešu attieksme pret pensiju līmeņiem?

Armands Ločmelis: Domāju, ka pozitīvāka nekā vidēja vecuma cilvēkiem. Kaut arī uzkrātā kapitāla jauniešiem vēl nav, toties P2L ir radīts, lai šobrīd gados jaunie būtu ieguvēji, dodoties pensijā.

Intervija ar AS „Swedbank”

Investīciju produktu daļas produktu līnijas vadītāju Kristapu Kopštālu

Gundega Gaitniece: Labdien! Esmu Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas zinātnes Maģistra studiju programmas studente Gundega Gaitniece. Šobrīd izstrādāju maģistra darbu par tēmu: "Pensiju 2. un 3. līmeņa izpratne sabiedrībā un medijos". Jau iepriekš sazinājos ar Jums par iespēju Jūs intervēt pētījuma ietvaros.

Kristaps Kopštāls: Sveicināti! Atvainojos par kavēšanos ar atbildi. Es esmu Kristaps Kopštāls, Swedbank Investīciju produktu daļas produktu līnijas vadītājs. Mana atbildības joma Swedbank ir pensiju 2. un 3. līmenis, kā arī ieguldījumu fondi. Labprāt, savu iespēju robežās, palīdzēšu Jūsu maģistra darba izstrādē, atsaucoties aicinājumam uz interviju.

Gundega Gaitniece: Vai, Jūsaprāt, sabiedrība ir pietiekoši informēta par pensiju sistēmu Latvijā?

Kristaps Kopštāls: Uzskatu, ka šobrīd sabiedrība kopumā nav pietiekoši informēta par pensiju sistēmu Latvijā. To apliecina gan statistikas dati (proti, tikai aptuveni 20% no nodarbināto iedzīvotāju skaita veido uzkrājumu pensiju 3. līmenī), gan arī veiktās aptaujas un pētījumi, kas parādīja, ka liela daļa iedzīvotāju nezina, nedz kas ir viņa pensiju 2. līmeņa pārvaldnieks, nedz kāds ir pensiju 2. līmeņa uzkrātais kapitāls.

Gundega Gaitniece: Vai mediji palīdz informēt sabiedrību?

Kristaps Kopštāls: Mediju uzmanība pensiju jomai pastiprināti tiek pievērsta, kad kļūst aktuāla kāda tēma, piemēram, neseno apspriestā pensijas vecuma paaugstināšana. Mediji varētu daudz vairāk palīdzēt izglītēt sabiedrību par pensiju sistēmu un pensijas uzkrājumu veidošanas nepieciešamību.

Gundega Gaitniece: Vai medijos publicētā informācija ir drīzāk pozitīva, neitrāla vai negatīva? Kādēļ, Jūsaprāt, tas tā ir? Varbūt varat minēt arī kādu piemēru?

Kristaps Kopštāls: Medijos nereti sastopamas ziņas ar ne pārāk pozitīvu ievirzi, jo ar pensijas tēmu saistītie jautājumi bieži vien ir ar negatīvu ievirzi. Piemēram, pensijas vecuma paaugstināšana, pensiju neindeksēšana, iemaksu samazināšana pensiju 2. līmenī, utt. Tā tas ir, jo, ņemot vērā sociālā budžeta un

demogrāfijas situāciju, tiek pieņemti "nepopulāri" lēmumi, kā arī šādas ziņas ir daudz lasītākas vai skatītākas no sabiedrības puses. Tomēr ir arī vērojamas pozitīvas publikācijas, kas izglīto sabiedrību un stāsta par uzkrājumu veidošanas nepieciešamību.

Gundega Gaitniece: Ko dara pensiju fondi, lai sabiedrībai būtu izpratne par pensiju līmeņiem?

Kristaps Kopštāls: Swedbank vienmēr ir centusies un cenšas izglītot sabiedrību gan par pensiju sistēmu kā tādu, gan arī pensijas uzkrājumu veidošanas nepieciešamību. No šī gada sākuma Swedbank ir izveidojusi Nopietnas pensijas skolu www.nopietnapensija.lv, kurā vienkāršā un saprotamā valodā stāstam par šīm lietām. Šī lapa satur gan lasāmo materiālu, gan grafiskus attēlus, gan audio un video informāciju. Esam rīkojuši arī virkni seminārus par pensijas uzkrājumu veidošanu un turpināsim tos arī turpmāk.

Gundega Gaitniece: Vai uzskatāt, ka 2. Pensiju līmenis nezaudē savu būtību, ja par tā pieslēgšanu konkrēta banka piedāvā balvas/ ziedojumus/ loterijas izlozi? Kāda ir Jūsu pensiju fonda attieksme pret šādām mārketinga aktivitātēm?

Kristaps Kopštāls: Mēs uzskatām, ka pret saviem pensijas uzkrājumiem, tai skaitā arī pret pensiju 2. līmeņa uzkrājumu, ir jāizturas nopietni un atcerēties, ka pensiju 2. līmenis veidos būtisku ienākumu daļu pensijā. Bieža pārvaldītāja maiņa var negatīvi ietekmēt uzkrājuma vērtības pieaugumu, jo vienkārši izdarīta nepareizā laikā. Lai savu uzkrājumu ne tikai nosargātu, bet arī vairotu, svarīgi turēties pie viena pensiju plāna ilgtermiņā.

Gundega Gaitniece: Kuru no pensiju līmeņiem, Jūs biežāk reklamējat? Kādēļ tā?

Kristaps Kopštāls: Mēs uzskatām, ka, lai nodrošinātu pienācīgas vecumdienas, ir nepieciešami visi 3 pensiju līmeņi. Katrs no tiem var veidot nozīmīgu pensijas ienākumu daļu. Cilvēkiem ir svarīgi saprast, ka nevajadzētu vieglprātīgi izturēties pret pensiju 2. līmeni un tajā uzkrāto kapitālu. Nepārdomāta rīcība un bieža pārvaldītāja maiņa var rezultēties mazākā uzkrātā kapitālā.

Ja pensiju 2. līmenī liela daļa sabiedrības jau ir iesaistīta obligātā kārtā (pēc 1971. gada 1. jūlija dzimušie) vai izvēlējušies dalību brīvprātīgi (brīvprātīga dalība ir cilvēkiem, kuri ir dzimuši laika posmā starp 1951. gada 2. jūliju (ieskaitot) un 1971. gada 1. jūliju (ieskaitot)), tad pensiju 3. līmeņa uzkrājumu veidošanā ir iesaistījušies tikai aptuveni 200 000 iedzīvotāju. Mūsu aprēķini liecina, ka pensiju 1. un 2. līmenis

varētu nodrošināt pat tikai pusi no pirmspensijas ienākumiem, lai gan normālām vecumdienām varētu būt nepieciešami ap 70% no pirmspensijas ienākumiem. Līdz ar to ikvienam no mums būtu nepieciešams padomāt par to, kas būs šie manis papildus ienākumi vecumdienās, un sākt rīkoties jau tagad.

Gundega Gaitniece: Kāda, Jūsprāt, ir jauniešu attieksme pret pensiju līmeņiem?

Kristaps Kopštāls: Attieksme ir ļoti dažāda: no pilnīgas vienaldzības, līdz konkrētām vēlmēm. Proti, ir jaunieši, kuri ir daudz lasījuši un meklējuši informāciju par pensiju sistēmu, un jau ir izdomājuši, kurā pensiju plānā viņi vēlas, lai tiktu veidots pensijas uzkrājums. Kopumā jauniešu attieksmi vērtētu kā pozitīvu. Viņi ir atvērti sarunai par šo tēmu.

Intervija ar AS „SEB atklātais pensiju fonds”

Klientu konsultanti Zani Pūga

Gundega Gaitniece: Vai, Jūsaprāt, sabiedrība ir pietiekoši informēta par pensiju sistēmu Latvijā?

Zane Pūga: 2011. gadā veiktās aptaujas rezultāti norāda uz to, ka lielā daļā sabiedrības vēl aizvien nav pilnīgas izpratnes par pensiju sistēmas darbību Latvijā. Piemēram, 2011. gadā veiktajā aptaujā 58% no aptaujas dalībniekiem norādīja, ka zina to, ka Latvijā ir 3. līmeņu pensiju sistēma, bet tikai 17% respondentu norādīja, ka ir pilnībā informēti par pensiju sistēmas darbību Latvijā. Savukārt 22% aptaujāto norādīja, ka viņi tikai aptuveni nojauš par to, kā darbojas pensiju sistēma Latvijā. Bet vēl 3% aptaujāto norādīja, ka viņiem par pensiju sistēmas darbību nav intereses. Turklāt, salīdzinājumā ar 2010. gadā sniegtajām respondentu atbildēm, 2011. gadā ir samazinājies to respondentu skaits, kuri ir atbildējuši, ka ir pilnībā informēti par pensiju sistēmas darbību Latvijā. 2010. gadā veiktajā aptaujā 31% respondentu norādīja, ka ir pilnībā informēti par pensiju sistēmas darbību Latvijā.

Gundega Gaitniece: Vai mediji palīdz informēt sabiedrību?

Zane Pūga: Dažāda medijos un sociālajos portālos publicētā informācija palīdz informēt sabiedrību par iespēju veidot uzkrājumus privātajos pensiju fondos. Tā kā pašlaik ar bankas darījumiem saistītos pakalpojumus ir iespējams nodrošināt attālināti, piemēram, izmantojot i-banku, tad sabiedrības informēšanai nepietiek ar skaidrojošo darbu bankas filiālēs, kuras apmeklē tikai daļa cilvēku.

Gundega Gaitniece: Vai medijos publicētā informācija ir drīzāk pozitīva, neitrāla vai negatīva? Kādēļ, Jūsaprāt, tas tā ir? Varbūt varat minēt arī kādu piemēru?

Zane Pūga: SEB pensiju fonda publicitāte ir vairāk informatīva, piemēram, piedaloties televīzijas vai radio raidījumos un stāstot sabiedrībai, kādi ir ieguvumi no ilgtermiņa uzkrājumu veidošanas. Negatīva informācija var parādīties, piemēram, par cilvēku attieksmi pret uzkrājumu veidošanu vai ieguldījumu tirgus svārstībām, kas ietekmē pensiju fondus.

Gundega Gaitniece: Ko dara pensiju fondi, lai sabiedrībai būtu izpratne par pensiju līmeņiem?

Zane Pūga: Pensiju fonds izglīto sabiedrību gan ar masu mediju starpniecību, gan konsultējot cilvēkus bankas filiālēs. Informācija par pensiju struktūru un līmeņiem pieejama arī bankas mājaslapā internetā.

Gundega Gaitniece: Vai uzskatāt, ka 2. Pensiju līmenis nezaudē savu būtību, ja par tā pieslēgšanu konkrēta banka piedāvā balvas/ ziedojumus/ loterijas izlozi?

Zane Pūga: Ja klients ir pilnībā informēts par pensiju sistēmas darbību Latvijā un viņam ir izpratne arī par pensiju 2. līmeņa ietekmi uz pensijas kapitālu, tad šajā gadījumā, kad klients pensiju 2. līmenim piesakās apzināti, neliela dāvana neietekmē pensiju 2. līmeņa būtību. Tādēļ ļoti liela nozīme ir sabiedrības izglītošanai un informēšanai par pensiju sistēmas darbību Latvijā.

Gundega Gaitniece: Kāda ir Jūsu pensiju fonda attieksme pret šādām mārketinga aktivitātēm?

Zane Pūga: Ja tiek veikts sabiedrības un klientu skaidrojošais un izglītojošais darbs, tad šādas aktivitātes var būt pieņemamas. Svarīgi, lai uzsvars netiek likts uz balvu vai izlozi, bet gan uz pensijas kapitālu, jo tieši pensijas kapitālam būtu jābūt prioritātei.

Gundega Gaitniece: Kuru no pensiju līmeņiem, Jūs biežāk reklamējat? Kādēļ tā?

Zane Pūga: SEB grupā netiek atsevišķi izcelts kāds konkrēts pensiju sistēmas līmenis, jo uzsvars tiek likts uz to, ka tikai dalība visos 3 pensiju sistēmas līmeņos var sniegt nodrošinātas vecumdienas, tādēļ ir svarīgi savlaicīgi sākt veidot uzkrājumu katrā no tiem. SEB grupā uzsvars tiek likts uz pensiju produktu komplektu.

Gundega Gaitniece: Kāda, Jūsaprāt, ir jauniešu attieksme pret pensiju līmeņiem?

Zane Pūga: Liela daļa jaunieši nedomā par uzkrājumu veidošanu vecumdienām. Iemesls tam ir gan līdzekļu trūkums, ko novirzīt uzkrājumam, gan arī neticība stabilai valsts ekonomiskajai un politiskajai situācijai. Tā kā jauniešu interese par pensijas uzkrājumiem nav liela, tad viņu vidū trūkst informācijas par iespējām, kā veidot uzkrājumus vecumdienām, tai skaitā arī par privātajiem pensiju fondiem. Līdz ar to jaunieši nezina arī kādas ir būtiskākās atšķirības starp 3 pensiju līmeņiem.

Maģistra darbs „Pensiju 2. un 3. līmeņa izpratne sabiedrībā un medijos (2011. g. janvāris– 2012.g. marts)” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors:

Rekomendēju/ nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: asociēts profesors Dr. Phil. Jurgis Šķilters

04.06.2012.

Recenzenti: profesore Dr. Paed. Inta Brikše

docente Dr. Psych. Ineta Tunne

Darbs iesniegts Komunikācijas studiju nodaļā 04.06.2012.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Inga Poļaka

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____. prot. nr. 11. _____

Komisijas sekretāre: